

Univerzita Hradec Králové
Fakulta informatiky a managementu

Dobrá praxe v udržitelnosti cestovního ruchu

**Recenzovaný sborník 3. ročníku konference
s mezinárodní účastí**

Hradec Králové

22. 11. a 23. 11. 2012

Vydání sborníku je spolufinancováno Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky v rámci projektu IKLIM CZ.1.07/2.2.00/28.0104

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Recenzenti:

Ing. Rostislav Hošek

Ing. Martina Pásková, Ph.D.

RNDr. Lenka Šoltysová

prof. RNDr. Josef Zelenka, CSc.

Tato publikace neprošla jazykovou úpravou.

Editor: prof. RNDr. Josef Zelenka, CSc.

Konference „Dobrá praxe v udržitelnosti cestovního ruchu“ se uskutečnila pod záštitou děkana Fakulty informatiky a managementu Univerzity Hradec Králové doc. Ing. Václava Janečka, CSc., ministra životního prostředí Mgr. Tomáše Chalupy a ministra pro místní rozvoj Ing. Kamila Jankovského. Mediálním partnerem konference byl časopis COT Business.

Obsah

1. ÚVOD	6
2. 3P ANEB PROŽITEK Z PŘÍBĚHU PŘÍRODY	7
HANA HÁJKOVÁ (ZÁBRANSKÁ): JAK PODPOROVAT UDRŽITELNÝ CESTOVNÍ RUCH V CHRÁNĚNÝCH PŘÍRODNÍCH OBLASTECH – INSPIRACE ZE ZAHRANIČÍ	7
LADISLAV KALOUS: EKOTURISMUS V CAMERON HIGHLANDS, MALAJSIIE	21
TERJE KALDAGER: REINDEER TOURISM IN NORWAY - CHALLENGES AND IMPACTS.....	26
ĽUBOMÍR KMECO: MOŽNOSTI ROZVOJA GEOTURIZMU V BANSKEJ ŠTIAVNICI – LOKALITE SVETOVÉHO KULTÚRNEHO DEDIČTVA UNESCO	34
JIRÍ KULICH, TEREZA HEJTMÁNKOVÁ, HANA KULICHOVÁ: PRINCIPY A PŘÍKLADY INTERAKTIVNÍCH TERÉNNÍCH PROGRAMŮ STŘEDISKA SEVER VHDNÝCH PRO UDRŽITELNÝ CESTOVNÍ RUCH - INSPIRACE Z EKOLOGICKÉ/ENVIRONMENÁLNÍ VÝCHOVY	45
MILAN MARŠÁLEK: UKÁZKA MOŽNOSTÍ ZVÝŠENÍ ATRAKTIVITY NAUČNÝCH STEZEK NA VYBRANÝCH PŘÍKLADECH Z CHRÁNĚNÝCH LOKALIT HL. M. PRAHY	54
IVETA MERUNKOVÁ, IVETA HELLEROVÁ: NAUČNÁ STEZKA JAKO FORMA INTERPRETACE MÍSTNÍHO DĚDICTVÍ V PŘÍPADOVÝCH STUDIÍCH POHLEDEM ARCHITEKTA	62
RADEK NOVOTNÝ, IVO MORAVEC: DIGITÁLNÍ PŘÍBĚHY V MULTIMEDIÁLNÍCH ZAŘÍZENÍCH JAKO NÁSTROJ PRO INTERPRETACI PŘÍRODNÍHO DĚDICTVÍ	75
JIRÍ ŠTYRSKÝ, JAROSLAV KACETL: MOŽNÉ POJETÍ PŘÍPRAVY ODBORNÍKŮ V CESTOVNÍM RUCHU, ZVLÁŠTĚ V PŘÍRODNÍM TURISMU	85
JAN TĚŠITEL, DRAHOMÍRA KUŠOVÁ, JIRÍ KOPÁČEK, RUDOLF DENNERLEIN: WEBOVÝ PORTÁL REGIOSKOP – NÁSTROJ PRO INTERPRETACI KRAJINNÉHO DĚDICTVÍ.....	92
LUCIE SÁRA ZÁVODNÁ: DOBRÁ PRAXE Z KANADSKÉ KLAHOWYA VILLAGE	99
3. STUDENTSKÁ SEKCE	108
ADÉLA BLAŽKOVÁ, JAN TRÁVNÍČEK: ZHODNOCENÍ STAVU NAUČNÝCH STEZEK NA ÚZEMÍ CHKO MORAVSKÝ KRAS	108
LADISLAV KALOUS, MICHAELA FAIGLOVÁ, KATEŘINA PALKOVIČOVÁ, ALICE VÁ CZLAVOVÁ: STÁŽE V ZAHRANIČÍ, NEJLEPŠÍ PRAXE.....	116
LUCIE UHLOVÁ, ANETA LYSÁKOVÁ: GEOPARK NORTH PENNINES A HODNOCENÍ KVALITY DESTINAČNÍHO PRODUKTU ROCKY WEEKEND	122

JANA STARÁ, NELA JANUŠOVÁ: GEOPARK AROUCA A HODNOCENÍ KVALITY PĚŠÍCH TRAS	126
4. POSTERY	130
ROSTISLAV HOŠEK: PRESTIŽNÍ SOUTĚŽ O EXCELENTNÍ TURISTICKOU DESTINACI - EUROPEAN DESTINATION OF EXCELLENCE, EDEN 2013...	130
PETR KÖPPL: VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ CENTRUM BROUMOV: JEDINEČNÁ PŘÍLEŽITOST V JEDINEČNÉM PROSTŘEDÍ CHKO BROUMOVSKO	132
JAROSLAV NEUŽIL: ZKUŠENOSTI Z PRAXE PRŮVODCE DIVOČINOU	135

1. Úvod

Když jsem přemítala, jak uvést tuto publikaci a konferenci o šetrném cestovním ruchu v přírodě vůbec, sáhla jsem pro inspiraci po „Turistickém katechismu“¹ dr. Jiřího Gutha-Jarkovského (2003:77). Prozíravá slova klasika neuvěřitelně hluboce a hutně formulují názory, myšlenky a emoce spojené s putováním, cestováním a prožíváním přírody a příběhů rozličných krajín: „*Projadřování citu pro přírodu jest obrazem duševních dojmů a zrcadlem, ve kterém poznáváme i vniterný život celých národů, jejich náboženství, básnictví, a v těch pak nejspíše hledáme a najdeme i jejich názory na přírodu.*“

Cílem konference a této publikace je především otevřít témata podstaty, forem, možností a funkcí poznávání a prožívání přírody v rámci udržitelného cestovního ruchu. Spíše empiricky než teoreticky zjišťujeme, že interpretace příběhem je tou pravou formou přibližování odkazu přírodního dědictví, výkladu procesů i paměti krajiny a posilování přírodní identity návštěvníků, cestovatelů, poutníků i místních obyvatel.

Tento přístup k cestovnímu ruchu představuje vláhu pro kořeny, které už počaly osychat a umožňuje tak průchod naší touze objevovat sebe sama v tajemném předivě přírody. Guth-Jarkovský (2003:13) se z oné mystické touhy vyznává po svém: „*Není na světě té strany, kdy bys zléčil duše rány ... a přece podivná touha, nevysvětlitelná přese všechny výklady a rozborů, láká a táhne nás ven, do velikých dálek; někdy až divoký pud, jemuž dávno nestačí ctihodný dostavník, a který žene nás rychlostí s větrem závodící daleko od domova, až i daleko od vlasti. Dovedem odpovědět na otázku – proč asi?*“

I když na tuto esenciální otázku tato publikace odpověď připravenou nemá, mnohé související otázky v ní zodpovězeny jsou. A snad ještě důležitější je, že klade otázky v oblasti přírodně orientovaného cestovního ruchu zcela nové, že otevřeně odkrývá některé pochybnosti i rozpory a otvírá diskusi pro jejich řešení. Tím zcela nejpodstatnějším však je, že se podílí o ukázky konkrétních praktických příkladů, jak realizovat cestovní ruch se vztahem k přírodě plným nejen pokory, ale i zvědavosti a tvořivosti.

Doufáme, že Vám tato publikace bude zdrojem inspirace při Vaší práci i Vašem cestování.

Ing. Martina Pásková, PhD.

¹ Guth-Jarkovský, J. Turistika. Turistický katechismus. 2003, Baset, Praha, 187 str., ISBN 80-86223-99-X

2. 3P ANEB PROŽITEK Z PŘÍBĚHU PŘÍRODY

HANA HÁJKOVÁ (ZÁBRANSKÁ): JAK PODPOROVAT UDRŽITELNÝ CESTOVNÍ RUCH V CHRÁNĚNÝCH PŘÍRODNÍCH OBLASTECH – INSPIRACE ZE ZAHRANIČÍ
How to Support Sustainable Tourism in Protected Areas - Inspiration from Abroad

Vysoká škola obchodní v Praze, Han.Zabranska@seznam.cz

Klíčová slova: organizace destinačního managementu, strategický plán rozvoje cestovního ruchu, šetrné formy cestovního ruchu, certifikáty kvality, produkty cestovního ruchu, propagace

Abstrakt: Cílem příspěvku je ukázat na příkladu zahraniční destinace, jak lze rozvíjet udržitelný cestovní ruch v oblastech s přírodním potenciálem. K hlubší analýze byl vybrán region v Německu, konkrétně přírodní park Frankenwald. Na jeho příkladu je ilustrováno, jak lze rozšířit nabídku šetrných forem cestovního ruchu a oslovit nejrůznější segmenty trhu. Nejprve je podrobně představen systém fungování a okruh činností organizace destinačního managementu. Pozornost je věnována zpracování strategického plánu rozvoje cestovního ruchu, který je důležitým vodítkem pro dosažení stanovených cílů. Důraz je také kladen na tvorbu produktů cestovního ruchu, které pomáhají zatraktivnit nabídku přírodních oblastí i pro rodiny s dětmi. Pozornost je také věnována vybraným certifikátům kvality a možností jejich uplatnění v ubytovacích a stravovacích službách. Na závěr jsou shrnuty silné stránky regionu, především kvalitní propagace na oficiálních internetových stránkách a v informačních brožurách. Přínos práce spočívá v možnosti využití zmíněných způsobů podpory cestovního ruchu i v českých regionech.

Keywords: organization of destination management, strategic plan for sustainable tourism development, environment-friendly activities, quality certificates, tourism products, promotion

Abstract: The aim of the article is to show on the example of certain foreign destination, how to support sustainable tourism in protected areas. The region chosen for the analysis is located in Germany and is called nature park Franconian Forest. This destination illustrates, how can the region diversify its environment-friendly offer and appeal various target groups. First of all there is an introduction of organization of destination management made with specifying of its activities and system of operation. Creation of strategic plan of tourism development is mentioned too. The attention is also made on tourism products. The focus is also on quality improvements in tourism services. There are only important quality standards

useful for accommodation and hospitality services presented. Finally the strengths of the region are specified, especially promotion on websites and information prospects. The contribution of the article lies on the fact, it can inspire czech protected areas to make future improvements.

Protože přírodně orientovaný cestovní ruch má mezi návštěvníky stále větší oblibu, je důležité jeho rozvoj smysluplně podporovat a řídit i v oblastech s určitým stupněm ochrany. Právě Česká republika má v tomto ohledu velký potenciál, kterého dosud ne zcela využívá. Na území České republiky se nachází celkem 4 národní parky (tvoří 1,52% rozlohy České republiky) a 25 chráněných krajinných oblastí (tvoří 13,78% rozlohy ČR), jejichž rozloha by se mohla v budoucnu ještě zvýšit ([3]). V minulosti nebyl rozvoj cestovního ruchu v chráněných oblastech příliš podporován především z důvodu obavy z neohleduplného chování návštěvníků v přírodě. Dnes je již patrný odklon od tohoto vnímání cestovního ruchu a je snaha zájmy ochrany přírody a rozvoje cestovního ruchu propojit a prostřednictvím osvěty a informování vést všechny zúčastněné strany k uvědomělému přístupu a šetrnému zacházení s přírodním bohatstvím České republiky.

Cílem příspěvku je ukázat na příkladu německého přírodního parku Frankenwald, jak lze aktivně podporovat rozvoj cestovního ruchu v chráněných územích. Důvodem výběru tohoto území je aktivní přístup představitelů destinačního managementu a snaha o rozvoj udržitelného cestovního ruchu ve spolupráci s ostatními subjekty, včetně institucí ochrany přírody. Zajímavá pro české regiony může být také skutečnost, že Frankenwald svým charakterem přírody velmi připomíná ráz české krajiny, což ještě podtrhuje fakt, že se nachází v blízkosti hranic s Českou republikou (viz Obr. 1) Právě z těchto důvodů byl vybrán přírodní park Frankenwald k hlubší analýze, která pomůže odhalit silné stránky tohoto regionu, které mohou sloužit jako východisko pro rozvoj udržitelných forem cestovního ruchu v českých chráněných územích.

Obr. 1 Mapa umístění přírodního parku Frankenwald. Zdroj: www.frankenwald-tourismus.de

Organizace destinačního managementu re-

gionu Frankenwald

Nejdůležitějším aktérem v oblasti cestovního ruchu je Frankenwald Tourismus Service Center. Tato organizace je odpovědná za marketingovou podporu přírodního parku Frankenwald. Krom zpracování kvalitních propagačních materiálů a informačních brožur spravuje oficiální internetový portál www.frankenwald-tourismus.de, v němž může každý zájemce najít mnoho důležitých informací. Na těchto stránkách také funguje centrální rezervační systém ubytování, jehož prostřednictvím si může každý z pohodlí domova snadno a rychle rezervovat ubytování v regionu. Zájemci se ukáží pouze ta ubytovací zařízení, která mají ve stanoveném termínu volné kapacity, tudíž si klient může být jist, že zde bude moci přenocovat. Pro zákazníky preferující připravené pakety služeb je na oficiálních stránkách možnost vytvořit si balíček služeb dle osobních preferencí. Může si navolit, zda chce strávit dovolenou – kulinářskou, kulturní, cyklistickou, pěší, wellness, rodinnou apod. Organizace se také stará o jednotnou značku a společnou identitu regionu. Pro tyto potřeby vytvořila logo přírodního parku Frankenwald (viz Obr. 2). Veškeré marketingové aktivity koordinuje s Bayern Tourismus Marketing GmbH. Na svých stránkách odkazuje na projekty meziregionální spolupráce např. pивní stezky, porcelánové stezky, certifikované pěší stezky apod. Také klade důraz na zvýšení kvality služeb v cestovním ruchu a motivuje podnikatele k získání certifikátů kvality. Neméně důležitou iniciativou je propagace místní gastronomie, tradic a řemesel. Činnost organizace je financována především z veřejných zdrojů. Hlavním finančním příjmem jsou příspěvky od místních samospráv administrativních celků Kulmbach, Kronach a Hof. Menší obce a místní podnikatelé přispívají prostřednictvím placené inzerce v publikovaných reklamních brožurách a na internetu. Presentace subjektu v katalogu a na oficiálních internetových stránkách stojí 160 eur za rok. V případě zájmu o další reklamu v jiných tištěných materiálech zaplatí od 25 eur výše dle typu inzerce. Další možnost presentace je prostřednictvím účasti na veletrzích a výstavách, která bývá zdarma či za poplatek podle významu a důležitosti akce. Organizování press tripů a kampaní je pro členy zdarma. [14]

Obr. 2 Logo Frankenwald. Zdroj: www.frankenwald-tourismus.de

Strategický plán rozvoje cestovního ruchu regionu Frankenwald

Důležitým úkolem je také zpracování strategického plánu rozvoje cestovního ruchu, při jehož sestavování spolupracuje organizace destinačního managementu Frankenwald Tourismus Service Center se všemi důležitými aktéry zasahujícími do cestovního ruchu. Stěžejní dokument v oblasti ochrany přírody a rozvoje cestovního ruchu se nazývá „Tourismusleitbild Frankenwald“. Dokument byl schválen v roce 2000. Je výsledkem dvouletých diskusí a polemik, do nichž se zapojilo více než 50 subjektů z různých oblastí a oborů (ochrana přírody, životní prostředí, zemědělství, lesnictví, kultura, sport, volný čas, školství, doprava, obchod ad.). Hlavním cílem je vytvořit plán budoucího rozvoje cestovního ruchu v souladu s principy udržitelného rozvoje. Součástí dokumentu je také zhodnocení stávající situace pomocí SWOT analýzy, definování důležitých úkolů a určení odpovědných osob. V dokumentu jsou podrobněji rozpracovány následující tematické celky – příroda a krajina, kultura a tradice, sport a volný čas. Jsou také stanoveny klíčové hodnoty návštěvnosti, základní strategie marketingového řízení, komunikační a distribuční kanály. Součástí analýzy jsou také otázky týkající se ochrany životního prostředí, dopravy, ekonomiky, sociální odpovědnosti, vzdělávání a informování veřejnosti. Dle slov Markuse Franze, ředitele Frankenwald Tourismus Service Center, bylo 80% stanovených úkolů úspěšně realizováno, ostatní body je třeba aktualizovat a nedosažené cíle modifikovat. Dokument je v současné době revidován ([12]).

Úspěšná implementace plánu rozvoje přírodního parku do praxe potvrzuje, že se v regionu Frankenwald opravdu daří principy udržitelného cestovního ruchu realizovat. O tom svědčí také skutečnost, že přírodní park Frankenwald dostal příležitost zapojit se do projektu Evropské charty udržitelného cestovního ruchu. Projekt Evropská charta vznikl v roce 2000 za účelem podpory udržitelného rozvoje cestovního ruchu v chráněných územích Evropy. K jejímu dodržování se zavázalo 21 chráněných oblastí z různých zemí Evropy včetně přírodního parku Frankenwald. Každý kandidát na podpis Evropské charty musí splňovat 10 základních kritérií, které ho opravňují stát se členem. Požadavky se týkají udržitelných principů rozvoje cestovního ruchu v regionu, konkrétně např. poskytnout návštěvníkům autentický zážitek, zapojit do cestovního ruchu místní obyvatele, vytvořit a dodržovat strategii udržitelného cestovního ruchu v regionu, vzdělávat a zvýšit povědomí o chráněném území a aplikovaných udržitelných principech, zmírňovat negativní dopady cestovního ruchu, monitorovat tok návštěvníků a jejich vliv na přírodní a kulturní dědictví ad. Dodržování těchto

principů kontroluje nezávislá pověřená osoba. Každých pět let musí být členství v Chartě znovu obnoveno a potvrzeno inspekční kontrolou ([4]).

Frankenwald získal také ocenění v podobě certifikátu „Qualitäts Naturpark“, který je udělován přírodním parkům v Německu, které dodržují náročná kritéria vztahující se k udržitelnému cestovnímu ruchu. Kandidát musí splnit požadavky ve čtyřech tematických oblastech – management a organizace cestovního ruchu, ochrana přírody a krajiny, rekreace a udržitelný cestovní ruch, udržitelný regionální rozvoj ([16]).

Analyza nabídky cestovního ruchu regionu Frankenwald

Krajina v přírodním parku Frankenwald je kopcovitého rázu a naskýtá ideální podmínky pro provozování letních i zimních sportů. Nejvyšším vrcholem je Döbraberg, který dosahuje výšky 794 m. n. m. Celková rozloha přírodního parku činí 102.250 ha, z více než poloviny (52.000 ha) je tvořena lesy. Nachází se zde mnoho druhů chráněných rostlin a živočichů, z nichž lze jmenovat např. vzácné druhy ptactva jako ledňáček obecný, čáp černý, netopýr velký. Zdejší klima také svědčí výskytu arniky a různých druhů divokých orchidejí. Regionem protéká mnoho řek a potůčků, které dříve sloužily ke svážení dřeva pro dřevařský průmysl. Také se zde nachází největší vodní nádrž na pitnou vodu v Bavorsku Mauthaus, po jejímž obvodu byla vybudována kvalitní cyklostezka ideální nejen pro cyklisty, ale i pro in-line bruslaře a vozičkáře. Ráz krajiny dotváří malebné vesnice a městečka jako např. Kronach, Hof či Kulmbach ([5]).

Frankenwald není bohatý pouze na přírodní atraktivity, jsou zde i široké možnosti kulturního vyžití. Krom historických center měst nabízí Frankenwald návštěvu nejrůznějších pevností, zámků, hradů či muzeí. Vzhledem k dlouholeté tradici mlynářství a textilního průmyslu, rozhodně stojí za zhlédnutí muzeum textilu či výstava týkající se historie mlynářství. Region byl také významným svážením dřeva po místních řekách. Právě dřevo bylo důležitým obchodním artiklem v regionu až do poloviny 20. století. O historii dřevařství se mohou návštěvníci dozvědět v muzeu zaměřeném na tuto tematiku. Frankenwald také navázal na tradici zpracování skla a porcelánu a zapojil se do tzv. porcelánové trasy, která měří přes 500 km a mapuje tři století starou historii zpracování porcelánu v regionu severovýchodního Bavorska ([17]). Neméně důležitá je místní gastronomie a nabídka regionálních pokrmů typických pro tuto oblast. Pro milovníky piva je region také vhodnou zastávkou. Nachází se zde mnoho malých lokálních pivovarů, které jsou zařazeny do tzv. pivní stezky, která je dlouhá přes 500

km a spojuje města Bad Frankenhausen a bavorské Passau ([2]). Co se dalších možností kulturního využití týče, je třeba zmínit široké spektrum společenských akcí a festivalů, které se konají v různých místech regionu během roku. Pro snazší orientaci v termínech, časech a místech konání slouží informační brožura, v níž zájemci naleznou všechny společenské akce, jarmarky, festivaly, koncerty a další události, které se mají v daném roce uskutečnit ([6]).

Také z hlediska sportovních aktivit má přírodní park Frankenwald mnoho co nabídnout. Návštěvníci mohou využít přes 4000 km dlouhých značených a dobře udržovaných tras, které jsou vhodné jak pro pěší, tak pro cyklisty. Jak již bylo zmíněno, přírodní park Frankenwald se zapojuje i do meziregionální spolupráce, na jejímž základě vznikají tematicky laděné stezky např. stezky po hradech a zámcích, pivní stezky, porcelánové stezky. V Německu velmi oblíbené jsou také certifikované pěší trasy na dlouhé vzdálenosti, které procházejí přes celé Německo a čtyři protínají i přírodní park Frankenwald. Na těchto trasách musí být turistům vždy k dispozici certifikovaná ubytovací zařízení, která splňují kritéria přímo přizpůsobená potřebám pěších turistů ([15]).

Pro pěší turisty je také určen meziregionální projekt „Grünes Band Deutschland“, který chce formou naučných stezek a certifikovaných průvodců informovat návštěvníky o historii železné opony, která oddělovala západní Evropu od zemí východního bloku. Protože to dříve byla tzv. mrtvá zóna, uchovalo se zde mnoho chráněných druhů rostlin a živočichů. Krajina je zde neporušená a divoká. To také činí vyšší nároky na její ochranu, proto je v této oblasti kladen větší důraz na osvětlu a dodržování pravidel chování návštěvníků v přírodě ([5]).

Frankenwald se snaží reagovat i na současné trendy a nabízí nové formy pěší turistiky, tedy Nordic walking. Pro tyto potřeby bylo vybudováno nové Nordic walking centrum, kde se pravidelně setkávají milovníci tohoto sportu. Zájemci mají také možnost oslovit certifikované Nordic walking průvodce, kteří nejen že ochotně a rádi provedou návštěvníky po značeném okruhu, ale poskytnou bližší informace o místním přírodním a kulturním dědictví ([5]).

Frankenwald je rovněž velmi atraktivní pro provozování cykloturistiky. Může se pyšnit hustou sítí dobře značených tras, které nejsou tak frekventované, proto jsou vhodné i pro rodiny s dětmi. Nachází se zde také lesní cesty určené pro cyklisty na horských kolech. Podél cyklotras je mnoho ubytovacích zařízení vhodných právě pro cyklisty, neboť jsou držiteli certifikátu Bett & Bike, který reaguje na požadavky osob na jízdních kolech ([5]).

Od května 2012 byl spuštěn nový projekt propagace tzv. e-bikes. Jedná se o elektrická kola na alternativní pohon, která nenarušují životní prostředí. Na elektrokolech je sice třeba šlapat, ale asistence elektropohonu usnadní cyklistům především jízdu do kopce. Aby měli zájemci o tento neuvšední zážitek snadný přístup k informacím, byla pro jejich potřeby vytvořena brožura s okružními cestami, v níž naleznou seznam půjčoven e-kol a servisních stanic. Celkem mají zájemci možnost využít 11 výletních tras, jejichž délka se pohybuje od 20 do 90 km. U každé trasy je vyobrazena mapa s vyznačením všech půjčoven, servisních stanic, včetně podrobného popisu všech atraktivních zastávek a památek na trase (hrady, zámky, přírodní zajímavosti). Tištěný průvodce usnadní návštěvníkům orientaci v krajině a poskytne cenné rady a tipy na pěší výšlap či procházku po cestě. Protože podobný projekt existuje i v okolních regionech, mají návštěvníci možnost cestovat i za hranice přírodního parku Frankenwald ([7]).

Další zajímavou atrakcí pro návštěvníky je sjíždění místních řek Rodach a Wilde Rodach na vorech, které dříve sloužily k přepravování dřeva. Návštěvníci mají možnost vyzkoušet si prostřednictvím netradičního zážitku systém přepravy dřeva používaný už koncem 14. století. V informačních centrech mohou získat propagační leták, v němž jsou na ilustrační mapce vyobrazena výchozí místa určená ke sjíždění řek a další tematicky laděné zastávky (možnost návštěvy vorařského muzea, naučné stezky apod.; [8]).

Výčet sportovních aktivit tím zdaleka nekončí. Úplný seznam všech volnočasových činností poskytuje přehledná brožura, která přesně informuje o možnostech provozování nejrůznějších outdoor i indoor aktivit přes rybolov, návštěvu fitness centra, bowling, návštěvu kina, lanového centra, divadla, segway projížďky, trasy pro in-line bruslaře, sauny, tenisové kurty, minigolf, bowling, střelnice, hvězdárny, koupaliště, zoologické zahrady a další. I milovníci golfu si přijdou na své, v regionu se nacházejí tři 18 jamková hřiště. Také je třeba zmínit hippoturistiku, která rovněž patří mezi vyhledávané aktivity v regionu ([9]).

Z hlediska zimních sportů může region nabídnout nejen běžecké a sjezdové lyžování. Návštěvníci mohou například prožít netradiční zážitek v podobě jízdy na saních s koňským spřežením nebo třeba absolvovat kurzy střelby. Neméně oblíbené jsou další zimní radovánky jako bruslení, sáňkování či chůze na sněžnicích. Podrobnější informace mohou zájemci nalézt v brožurce, v níž je mimo jiné rozepsáno, jak jsou běžecké trasy dlouhé, náročné, upravované, značené. U každé sjezdovky jsou uvedeny možnosti parkování, délka, výška, šířka, kapacita, otevírací doba sjezdovky. Dále v prospektu najdou informace o možnostech navštěvování lyžařských kurzů,

seznam půjčoven lyží či informace o v zimě upravovaných pěších turistických stezkách ([10]).

Co se relaxačních aktivit týče, Frankenwald je také centrem lázeňských, ozdravných a wellness služeb. Hlavním lázeňským střediskem je město Bad Steben, které patří k nejnavštěvovanějším místům v regionu. Při léčbě se používá radon, minerální vody a bahna. Bad Steben nabízí mnoho produktů a pobytů zaměřených na wellness a relaxační služby ([5]).

Z uvedeného výčtu aktivit je patrné, že se jedná destinaci s celoročním vyžitím, která dokáže zabavit všechny typy zákazníků – přes rodiny s dětmi, seniory až po mladé partnerské dvojice či dětské kolektivy. Důležitou silnou stránkou regionu jsou kvalitně zpracované informační letáky a prospekty, které poskytují návštěvníkům kompletní a aktuální přehled o možnostech trávení volného času. Všechny mají jednotný design a společné logo, z něhož lze jasně identifikovat vazbu k přírodnímu parku Frankenwald.

Analýza kvality služeb cestovního ruchu regionu Frankenwald

Pro úspěch destinace na trhu cestovního ruchu je důležitá také kvalita sekundární nabídky destinace, tedy ubytovacích, stravovacích a dopravních služeb. Při budování dopravního systému v přírodním parku Frankenwald byl kladen důraz především na ochranu životního prostředí a eliminaci individuální automobilové dopravy. Cílem bylo zatraktivnit veřejnou dopravu prostřednictvím pravidelných spojů a nízkých cen. Aby se veřejná doprava stala vyhledávaným způsobem přepravy i pro návštěvníky destinace, byla zpřístupněna i atraktivní místa v regionu. Celkem je region propojen autobusovými linkami o délce 228 km, vlaková doprava je zpřístupněna v délce 200 km ([11]).

V regionu jsou také kladeny vysoké požadavky na kvalitu ubytovacích služeb. Pro tyto potřeby byla vytvořena tzv. garance spokojenosti, která opravňuje hosta, aby v případě nespokojenosti s pobytem měl možnost po prvním přenocování opustit ubytovací zařízení. V takovém případě mu nebude účtován poplatek za zrušení ubytování. Garance spokojenosti platí pouze pro hosty ubytované minimálně na 4 noci. Tímto opatřením jsou ubytovací zařízení motivována, aby poskytovala na internetu pravdivé a nezkreslené informace. Zákazníci jsou totiž při výběru ubytování odkázáni na informace na internetu a platí za rezervaci ubytování předem, aniž by si danou službu mohli vyzkoušet a prověřit. Do této iniciativy se zapojilo až 80% ubytovacích zařízení využívajících centrální rezervační systém přírodního parku Frankenwald ([5]).

Růst kvality ubytovacích a stravovacích služeb podporuje organizace destinačního managementu také apelem na získání různých certifikátů kvality. Takový kvalitativní standard poskytuje zákazníkovi informaci, že zařízení bylo prověřeno nezávislou stranou a splnilo předem stanovená kritéria. Protože se na německém trhu vyskytuje mnoho rozdílných značek kvality, v nichž se může běžný zákazník jen těžko orientovat, budou v této práci podrobněji zmapovány jen ty nejvýznamnější vzhledem k dané lokalitě.

První certifikát je využitelný pro farmy a zemědělské usedlosti a nazývá se „Natur Aktiv Höfe Franken“. Pro získání tohoto certifikátu je třeba splňovat následující požadavky - každá farma musí být umístěna v přírodním parku Frankenwald, musí produkovat výrobky ekologického zemědělství, při přípravě pokrmů využívat výhradně doma vypěstovaných potravin a surovin, umožnit ubytovaným hostům zapojit se do domácích prací. Tento certifikát dosud získalo 17 farmářů, kteří jsou navíc zapojeni do projektu garance spokojenosti ([5]).

Další certifikáty jsou vhodné pro ubytovací zařízení, která jsou přívětivá pro cyklisty. V regionu Frankenwald jsou rozšířené dvě značky - „Bett & Bike“ a „Fahrradfreundlicher Hotel- & Gaststättenbetrieb“. Kritéria pro získání obou značek jsou podobná. Z klasifikačních kritérií lze jmenovat např. uzamykatelná místnost na kola, možnost vyprat a usušit si sportovní oděv, náradí k dispozici pro případný servis kola a drobné opravy, energeticky vydatné snídaně, poskytování cyklistických mapek a informací o možnostech ubytování v dalších certifikovaných zařízeních ad. Zařízení certifikovaných značkou „Bett & Bike“ je v regionu přes 20, obdobnou oblibu má i druhá z uvedených značek ([1]).

Certifikát „Motorradfreundlicher Hotel- und Gastronomiebetrieb“ naopak reaguje na požadavky motorizovaných návštěvníků. Kritéria nutná pro získání značky jsou například uzamykatelná místnost pro uschování motorky, možnost údržby, umytí a drobných oprav a další ([1]).

Přírodní park Frankenwald je také zapojen do značení dálkových pěších tras nadregionálního významu. V rámci této iniciativy vznikla také značka kvality pro ubytovací a stravovací zařízení respektující potřeby pěších turistů „Qualitätsgastgeber Wanderbares Deutschland – Bayern“. Zařízení, které má zájem o získání tohoto certifikátu, musí být umístěno v blízkosti značených dálkových pěších tras, musí mít k dispozici místnost pro usušení mokrého oblečení, bot a dalších věcí. Mezi další nezbytné úkoly patří poskytování informací o aktuálním počasí, rad ohledně možností pěších výletů, půjčování map, lékárničky a případný odvoz zavazadel do následujícího místa ubytování určeného hostem. Tento certifikát je

v Bavorsku velmi rozšířený, o čemž svědčí i skutečnost, že ho využívá více než 400 zařízení v Bavorsku ([1]).

Další standardy kvality, o nichž bude v následujícím textu zmínka, se váží pouze k přírodnímu parku Frankenwald a slouží k zviditelnění pro region typických produktů, pokrmů, tradic a řemesel. Jako první bude představena značka „Frankenwald, naturlich regional“ a „Frankenwald, naturlich vital“. Cílem uvedených standardů je propagovat místní kuchyni a podpořit nabídku zdravých, z čerstvých surovin připravovaných pokrmů. Tyto standardy mohou získat stravovací provozy, které ve svém jídelním lístku nabízejí regionální pokrmy a při jejich přípravě využívají pouze lokálních surovin. Značka „Frankenwald, naturlich vital“ navíc znamená, že pokrmy budou uvařeny dle principů zdravého stravování a budou schváleny nutričním specialistou jako vhodný způsob stravování pro diabetiky. Úplný seznam certifikovaných zařízení je možné najít na oficiálních webových stránkách přírodního parku Frankenwald. Dosud získalo tuto značku 24 provozovatelů ([5]).

Další regionální značkou je „Handwerk und Kultur erleben“, která pomáhá rozšířit povědomí o místních řemeslech a tradičních odvětvích. Projekt vznikl v roce 2007 a dosud se zapojilo osm subjektů, které se podílejí na popularizaci místního kulturního dědictví ([5]).

Také stojí za zmínku iniciativa „Frankenwaldtäler“. Cílem tohoto projektu je ochrana ekologicky cenných území a kultivace krajiny. Potravin vyprodukované v takto označené oblasti jsou prodávány jako produkty ekologického zemědělství. Jako příklad lze uvést dobytek, který se pase na těžko dostupných loukách a tím pomáhá využít jinak nepřístupnou krajinu. Efekt je tedy dvojitý, jednak se prodává vysoce kvalitní maso, protože pochází z dobytka, který se krmí sám a má dostatek pohybu, navíc dochází ke kultivaci nedostupné krajiny. Takto získané maso je poté označeno certifikátem „Weiderind Frankenwald“. Na území přírodního parku je v současné době 60 farmářů, kteří nabízejí 18 druhů takto certifikovaných mas ([13]).

Protože certifikaci služeb organizace destinačního managementu Frankenwald hojně podporuje, jsou v propagačních prospektech uvedené značky kvality stručně představeny a u každého ubytovacího zařízení je prostřednictvím symbolů vyobrazeno, jaký certifikát dané ubytovací zařízení vlastní. Zákazník se tak snadno může rozhodnout, pro jaké zařízení se rozhodne, protože má k tomu dostatek informací. Navíc je zmíněným značkám kvality věnována velká pozornost také na oficiálních internetových stránkách přírodního parku.

Produkty cestovního ruchu regionu Frankenwald

Pro úspěch destinace na trhu cestovního ruchu je také důležitá tvorba produktů cestovního ruchu, proto bude jejich představení věnována pozornost v následujícím textu. Jak již bylo zmíněno výše, organizace destinačního managementu v regionu Frankenwald se zapojuje do tvorby a propagace produktů cestovního ruchu na internetových stránkách a také vydává samostatnou brožurku, kde jsou veškeré produkty regionu Frankenwald přesně popsány. Zákazníci si mohou vybírat z širokého spektra připravených balíčků služeb s různým tematickým zaměřením – zažít železnou oponu, pro rodiny s dětmi, zdraví a wellness, kulinární, kulturní, pro cyklisty, pro pěší turisty a speciální nabídka. Do tvorby produktů se zapojují jak podnikatelé ve službách cestovního ruchu (převážně jsou zastoupena ubytovací zařízení), tak i samotná organizace destinačního managementu. U každého produktu je přesně uveden název, program, cena, termín uskutečnění a kontakt na prodejce. Pokud návštěvník při vyhledávání vhodné nabídky využívá oficiálních internetových stránek, může si vytipovaný produkt přímo ze stránek rezervovat. Balíčky služeb mohou zakoupit jak jednotlivci, tak větší skupiny zákazníků ([5]).

Na oficiálních stránkách přírodního parku najdou návštěvníci také tipy na zážitkovou dovolenou. Kdo má rád nakupování, může se nechat inspirovat, kam vyrazit na nákupy. I handicapovaní snadno získají informace, do jakých památek je bezbariérový přístup. Také rodiny s dětmi jsou preferovaným segmentem zákazníků. Pokud nechtějí využít balíčků služeb, mohou si sami vytvořit dovolenou dle vlastních představ. Na oficiálních stránkách jsou uvedena všechna ubytovací zařízení přátelská pro rodiny a další tipy na rodinnou dovolenou např. dovolená na statku, dovolená na koňském hřbetu, výlet parní lokomotivou, návštěva muzea železnice, jízda sáňkařskou dráhou a další ([5]).

Všechny zmíněné činnosti jen podtrhují, jaký význam má cestovní ruch v regionu Frankenwald. Primární atraktivita jsou sice nezbytným předpokladem pro rozvoj cestovního ruchu, samy o sobě ale nestačí. Aby byl zákazník ochoten se v regionu zdržet, je třeba mu nabídnout kvalitní doprovodnou infrastrukturu, což si představitelé místního destinačního managementu velmi dobře uvědomují. Výjimečnost regionu Frankenwald spočívá v širokém spektru možností trávení volného času ve všech ročních obdobích i v případě nepříznivého počasí. Další silnou stránkou regionu je velmi kvalitní a propracovaná propagace nejen na internetových stránkách, ale také prostřednictvím propagačních letáků a brožur, které si může každý zájemce na stránkách zdarma objednat. Návštěvník se tak snadno dostane ke všem důležitým a hlavně aktuálním informacím o možnostech trávení

volného času. Také důraz na kvalitu služeb cestovního ruchu v regionu je třeba hodnotit kladně. Zastoupení ubytovacích zařízení je široké, proto si na své přijdou všechny typy zákazníků, přes náročnější až po nízkopříjmové skupiny. Pro zákazníky preferující balíčky služeb, díky nimž se nemusí starat o každodenní program, je region ideální volbou. Nabídka produktů v regionu je velmi rozmanitá, na výběr je více než 40 různě sestavených balíčků služeb pro různé cílové skupiny zákazníků. I z hlediska dodržování principů udržitelnosti je tento region velkou inspirací. O tom svědčí různá ocenění, jejichž opětovným získáním přírodní park Frankenwald prokazuje aktivní přístup k udržitelnému cestovnímu ruchu. Také podpora šetrných forem cestovního ruchu je viditelným důkazem dlouhodobé snahy o rozšíření nabídky aktivit, které nemají negativní dopad na místní přírodní a kulturní bohatství. I místní obyvatelé mají možnost profitovat z cestovního ruchu. Mnoho lidí je zaměstnáno v oborech přímo či nepřímo navázaných na cestovní ruch. Díky rozvoji cestovního ruchu si více uvědomují význam tradic a místních řemesel, které stále aktivněji podporují. Mnoho obyvatel také pracuje jako certifikovaný průvodce krajinou. Certifikát mohou získat po absolvování vzdělávacích kurzů, kdy se mohou stát odborným průvodcem krajinou, regionálním průvodcem nebo znalcem bylinek. To vše činí z přírodního parku Frankenwald jedinečný region, který může sloužit jako vzor a inspirace pro přírodní oblasti v České republice.

Aby se české regiony vyrovnaly analýze podrobnému přírodnímu parku Frankenwald, měly by postupně pracovat na realizaci následujících kroků. Obzvláště je třeba zapracovat na propojení roztržitých aktivit jednotlivých subjektů cestovního ruchu, který je důsledkem absence užší spolupráce jednotlivých aktérů. Organizace destinačního managementu by také měly umožňovat propagaci subjektům služeb za finanční úhradu. Tím by se také návštěvníci dostali snáz k informacím a veškeré potřebné údaje pro naplánování dovolené by přímo čerpali z oficiální internetových stránek určených pro turisty. Také v podpoře kvality služeb cestovního ruchu mají české regiony velké rezervy. Ač je na českém trhu mnoho kvalitativních standardů využitelných pro podniky služeb, zákazník jen těžko dohledá, zda jsou certifikované podniky zastoupeny i v jím preferované oblasti. Destinace totiž na oficiálních internetových stránkách nezveřejňují jednotlivé značky kvality a neumožňují přímou rezervaci ubytování. To platí také pro produkty cestovního ruchu. V České republice není takové zastoupení kvalitních paketů služeb a navíc nefunguje systém přímé rezervace. Co se šetrných forem cestovního ruchu týče, bylo by možné po vzoru přírodního parku Frankenwald počít k životnímu prostředí šetrných volnočasových

aktivit ještě rozšířit. To jsou nejdůležitější návrhy k budoucímu zpracování pro chráněné oblasti v České republice.

Zdroje:

- [1] BAYERISCHER HOTEL- UND GASTSTÄTTENVERBAND DEHOGA BAYERN (2012): Qualitätsiegel, online na <http://www.gastgeberbayern.de/qualitaetssiegel/>, staženo dne 25. 10. 2012
- [2] BIER & BURGENSTRASSE BAYERN THÜRIGEN (2012): Bier und Burgenstrasse, online na <http://www.bierundburgenstrasse.de>, staženo dne 17. 10. 2012
- [3] CENIA (2010): Rozloha velkoplošných zvláště chráněných území, online na <http://issar.cenia.cz/issar/page.php?id=457>, staženo dne 15. 10. 2012
- [4] EUROPEAN CHARTER FOR SUSTAINABLE TOURISM IN PROTECTED AREAS (2012): About the Charter, online na <http://www.european-charter.org>, staženo dne 16. 10. 2012
- [5] FRANKENWALD TOURISMUS SERVICE CENTER (2012): Naturpark Frankenwald, online na <http://www.frankenwald-tourismus.de>, staženo dne 17. 10. 2012
- [6] FRANKENWALD TOURISMUS SERVICE CENTER (2012): Brožura Veranstaltungen 2012 Naturpark Frankenwald
- [7] FRANKENWALD TOURISMUS SERVICE CENTER (2012): Brožura Mit dem E-bike durch den Frankenwald
- [8] FRANKENWALD TOURISMUS SERVICE CENTER (2012): Brožura Flösserei im Frankenwald, Frankenwald Tourismus Service Center
- [9] FRANKENWALD TOURISMUS SERVICE CENTER (2012): Brožura Freizeit-tipps von A - Z Naturpark Frankenwald
- [10] FRANKENWALD TOURISMUS SERVICE CENTER (2012): Brožura Wintersport Naturpark Frankenwald
- [11] FRANKENWALD MOBIL (2012): Frankenwald mobil, online na <http://www.frankenwaldmobil.de>, staženo dne 22. 10. 2012
- [12] NATURPARK FRANKENWALD E.V. (2012): Naturpark Frankenwald, online na <http://www.naturpark-frankenwald.de>, staženo dne 22. 10. 2012
- [13] ÖKOLOGISCHE BILDUNGSSTÄTTE (2012): Biotopverbund Franken, online na http://www.oekologische-bildungsstaette.de/lpv/biot_lpv.html, staženo dne 25. 10. 2012
- [14] Rozhovor s ředitelem Frankenwald Tourismus Service Center MARKUSEM FRANZEM (1. 5. 2012)

- [15] TOP TRAILS OF GERMANY (2012): Deutschlands beste Wanderwege, online na <http://www.top-trails-of-germany.de>, staženo dne 22. 10. 2012
- [16] VDN VERBAND DEUTSCHER NATURPARKE E.V. (2012): Naturparke, online na <http://www.naturparke.de>, staženo dne 16. 10. 2012
- [17] VEREIN PORZELLANSTRASSE (2012): Die Porzellanstrasse, online na <http://www.porzellanstrasse.de>, staženo dne 17. 10. 2012

LADISLAV KALOUS: EKOTURISMUS V CAMERON HIGHLANDS, MALAJSIIE Ecotourism in Cameron Highlands, Malaysia

Střední odborná škola cestovního ruchu, Pardubice, kalous@soscr.cz

Klíčová slova: přírodní turismus, Malajsie, ochrana pralesů, zemědělství

Abstrakt: Příspěvek se zabývá příkladem dobré praxe v oblasti přírodního turismu a pozorování přírody. Konkrétně se jedná o oblast Cameron Highlands v Malajsi. Autor se v příspěvku opírá o fakta a informace získané přímo v dané lokalitě. Turistům je umožněno poznat prales s odborným výkladem, navštívit čajové plantáže, motýlí farmu nebo vidět rostlinu s největším květem Rafflesii v přírodním prostředí. Vše je podpořeno dobrou infrastrukturou CR. V posledních letech bohužel i zde lze pozorovat intenzivní rozvoj tvrdého turismu.

Key words: natural tourism, Malaysia, protection of rainforests, agriculture

Abstract: The article deals with a good example of practical training in the field of a natural tourism and nature observation. Specifically it concerns the area of Cameron Highlands in Malaysia. The author of the article works with the facts and information gained from the stated location. Thanks to special presentations tourists can get to know a rainforest, to visit tea plantations, a butterfly farm or to see a plant with the biggest blossom Rafflesii in the nature. The project has good material and technical support. Unfortunately we have noticed an intensive boom of mass tourism recently.

Jihovýchodní Asie se stává stále více populární destinací různých forem cestovního ruchu. Kromě tradičních cílů jako Thajsko nebo indonéské Bali se do popředí dostávají státy Kambodža, Vietnam nebo Malajsie. V případě příznivého vývoje selektivních předpokladů má obrovský potenciál také Myanmar (dříve Barma). Nemalé procento turistů v těchto státech požaduje alespoň část pobytu strávit aktivně v přírodě. Právě Malajsie nabízí několik zajímavých lokalit přírodního turismu, podpořené dobrou materiálně – technickou základnou, kvalitní dopravní dostupností, vyškolenými průvodci atd. V poloostrovní části Malajsie jsou to např. Taman Negara nebo Cameron Highlands. Pralesní oblast Taman Negara trpí bohužel v posledních letech neúnosným náporům turistů a příznivci ekoturismu se této lokalitě začínají vyhýbat. Více vyznavačů šetrných forem cestovního ruchu míří naopak na malajskou část Bornea, které nabízí dostatek atraktivních lokalit, nezasažených masovým turismem.

Cílem tohoto příspěvku je představit a zhodnotit možnosti přírodního turismu a ekoturismu v Cameron Highlands, kterou měl autor možnost navštívit. Cameron Highlands je jednou z nejoblíbenějších turistických destinací v Malajsii. Nachází se ve státě Pahang, vzdálenost do hlavního města Kuala Lumpur je přibližně 200 km. Nadmořská výška se pohybuje kolem 1500 m., nejvyšší hora je Gunung Irau (2110 m.). Teploty vystupují max. na 25 stupňů. Tyto skutečnosti zapříčily rozvoj masového turismu. Místo se stalo oblíbenou destinací pro únik z klimatu, které panuje na pobřeží. Přesto si Cameron Highlands udržují pověst destinace velmi vhodné pro přírodní turismus a pozorování přírody. Hlavními atraktivitami jsou unikátní pralesní ekosystém a čajové plantáže. Nachází se zde tři hlavní střediska – Ringlet, Brinchang a Tanah Rata. Poslední jmenované slouží jako administrativní centrum oblasti. Většina turistů míří právě do tohoto střediska, kde je široká nabídka služeb a začíná zde mnoho pěších stezek vedoucích do džungle. Působí zde mnoho agentur nabízejících množství výletů a aktivit přírodního turismu a ekoturistiky, uvedených dále.

Čajové plantáže

Nejžádanější aktivitou v rámci ekoturismu je návštěva čajových plantáží. V každém knižním průvodci je uvedena obdobná věta: „Návštěva Cameron Highlands bez čajových plantáží nebude nikdy kompletní“. Turistům je umožněno navštívit velmi fotogenické čajové plantáže, usazené v krásné přírodě. Součástí je odborný výklad o pěstování čaje, včetně porovnání s procesem pěstování čaje na Srí Lance a jiných „čajových destinacích“. Součástí této aktivity je i návštěva továrny na výrobu čaje. Zde si může návštěvník prohlédnout mechanizovanou výrobu čaje a nakoupit místní produkty. V okolí Tanah Rata se nacházejí tři atraktivní čajové plantáže: Boh Tea Plantation, Sungai Palas Tea Plantation a Cameron Valley Tea Plantation, přičemž nejvíce turistů míří na Boh Tea Plantation. Majitelem je BOH Plantations SDN BHD, nejvýznamnější producent čaje v Malajsii. Tento subjekt se kromě produkce čaje zaměřuje právě na turismus. V zemědělství a cestovním ruchu pracuje většina obyvatel Cameron Highlands (celkem zde žije kolem 50 tis.). Prohlídka je většinou spojena s návštěvou dalších míst v rámci celodenního či půldenního výletu. K přesunům je používán terénní automobil a po celou dobu je k dispozici vyškolený, plynně anglicky hovořící, průvodce.

Trekking v džungli

V okolí Tanah Rata se nachází několik stezek do džungle. Značení není nejlepší a v mnoha případech chybí úplně. Zde je velký prostor pro zlepšení. Často se stane, že návštěvník potkává jiné návštěvníky tápající, kde stezky začínají. Na druhou stranu je k dispozici mapa „Cameron Highlands Discovery map“, kde jsou stezky zaznačeny, včetně časové náročnosti. Jsou zde vyznačeny i možnosti ubytování, stravování, možnosti nákupů a další užitečné informace. Mapu je možnost zakoupit v turistických informačních centrech a cestovních agenturách. Jednotlivé stezky mají různou náročnost, některé z nich vyžadují kvalitní vybavení pro trekking. Tuto skutečnost bohužel turista zjistí až při samotném výletu. Části zdejší přírody se staly obětí zemědělství a částečně cestovního ruchu, přesto je zde skvělá možnost poznat ekosystém pralesa. Nejoblíbenější jsou jednoduché výlety k vodopádům Robinson Falls a Parit Falls.

Mossy Forest

Mossy Forest je unikání prales, vyskytující se pouze v nejvyšších partiích Cameron Highlands, v blízkosti hory Gunung Brinchang (druhá nejvyšší hora Cameron Highlands; vrchol dosažitelný automobilem). Zdejší klima, ovlivněné vysokou vlhkostí, nadmořskou výškou a mlhou, vytváří výborné podmínky pro mechy, kapradiny, lišejníky a orchideje. Toto místo je doporučeno navštívit s odborným průvodcem. Návštěvníkům to umožní získat mnoho zajímavých informací o fungování tohoto ekosystému. Součástí výkladu jsou i zastávky u konkrétních rostlin, kde jsou turisté seznámeni s výskytem, životním cyklem, ale i např. lékařským využitím dané rostliny.

Motýlí farma

Motýlí farma je jedna z nejstarších atrakcí CR v této oblasti. Návštěvníci zde mají možnost vidět širokou paletu volně poletujících motýlů a neobvyklého hmyzu. Je zde k vidění také několik ještěřů a dalších zvířat. Průvodce je volně k dispozici.

Putování za Rafflésii

Rafflésie je tropická parazitická rostlina, jejíž květ může dosáhnout 1 metru. Je to tedy rostlina s největším květem na světě. Návštěva lokality s výskytem této květiny patří také mezi velmi oblíbené aktivity v Cameron Highlands. Nabízí ho většina cestovních agentur v Tanah Rata a okolních

destinacích. Lokalita se nachází cca. 1 hod. jízdy automobilem od Tanah Rata.

Další aktivity

Tato oblast nabízí mnoho dalších aktivit. Na hoře Gunung Brinchang, která je dostupná automobilem, je rozhledna s výbornými rozhledy na džungli. Muzeum Time Tunnel Gallery nabízí ve fotografiích poznat historii tohoto regionu. Nedaleko střediska Brinchang je k dispozici golfové hřiště a také se zde nachází budhistický chrám Sam Poh. V rámci ekoturistiky lze navštívit včelí, jahodníkovou nebo zeleninovou farmu. Zde si mohou turisté zakoupit místní produkty.

Příklady výletů nabízející agentury v Tanah Rata

Countryside leisure tour – tento půldenní nenáročný výlet je zaměřen na poznání zemědělství v této oblasti. Turisté navštíví:

- Čajovou plantáž, včetně továrny a čajového obchodu
- Subjekt zabývající se pěstováním růží
- Motýlí farmu
- Budhistický klášter Sam Poh
- Jahodníkovou farmu
- Včelí farmu

Mossy Forest experience - další půldenní výlet zaměřený spíše na poznání přírody. Program je následující

- Výjezd na horu Mount Brinchang
- Čajová plantáž, včetně továrny a čajového obchodu
- Procházka v Mossy Forest
- Motýlí farma

Závěr

Přístupy k tvorbě produktů CR mohou sloužit jako příklad ostatním destinacím přírodního turismu a ekoturistiky v této oblasti světa. Jednotlivé státy (Thajsko, Indonésie, Laos, Kambodža a další) mají obrovský potenciál právě pro přírodní turismus a ekoturistiku. Ten se může stát vhodným doplňkem klasickým masovým formám turismu. Destinační management však není zvládnutý na odpovídající úrovni, nebo chybí úplně. Klíčovými body při tvorbě produktů by měla být nabídka poznání zvláštností přírody,

včetně kvalitního výkladu, a zapojení místní komunity. Inspiraci je možno hledat právě v Cameron Highlands.

Zdroje:

- [1] *BOH Plantations SDN BHD* [online]. 2012. Dostupné online na <http://www.boh.com.my>
- [2] *Cameron Highlands Online* [online]. 2012. dostupné online na <http://www.cameronhighlands.com>
- [3] *Cameron Highlands .net* [online]. 2012. Dostupné online na <http://www.cameronhighland.net>

TERJE KALDAGER: REINDEER TOURISM IN NORWAY - CHALLENGES AND IMPACTS

The Norwegian Ministry of the Environment, terje.kaldager@md.dep.no

Keywords: wild reindeers, sustainable tourism, Norway, mountain regions

Abstract: Wild reindeers are a tourist attraction located in the southern part of Norway. They are herd animals, migrating long distances depending on time of the year and life cycle situation. Most of the reindeers are located in several national parks. The reindeers are vulnerable to human activity and to climate changes. As a tourist attraction it is a supplementary source of income for farmers in marginal mountain areas. Most tourists are ignorant to whether the reindeers they observe are wild or domesticated. There is a 1 to 10 probability to see wild reindeers when out in the mountain regions to look for them. The focus presented for tourists should be on the story about wild reindeers – present and in earlier times. This focus will reduce the strain on the wild reindeers and give a higher tourist satisfaction.

Fig. 1 Wild reindeers in the autumn. Photo: Arne Nyaas

Norway is a small but long country. Turning it around its southern-most point you will reach Rome. In this country there are living a little more than 5 million people, 250 000 domesticated reindeers and 25 000 wild reindeers.

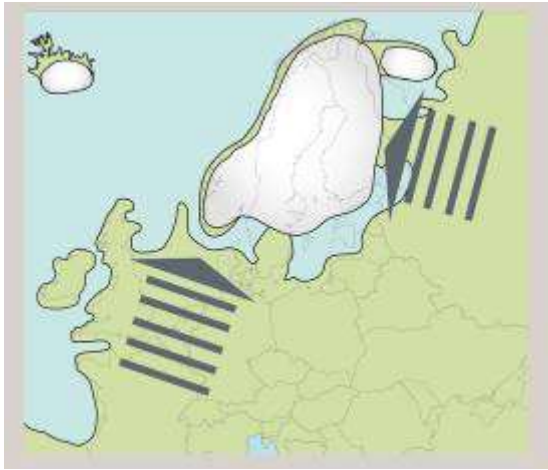

Fig. 2 Europe with icecap and wild reindeer movement. Source: NINA

In southern France, there are a number of famous caves in which our forefathers painted the fauna around them. The Chauvet Cave, however, has two distinctive features. The first is its age; dating shows that the first paintings were made roughly 30,000 years ago. The other unique feature is the amazing paintings of the animal that was the artists' main source of food. Inside one of the rooms, among the paintings of long-extinct mammoths, cave bears, wild horses, Irish elk, lions and wild cattle, there are some beautiful realistic paintings of the most Norwegian of all Norwegian animals, namely the reindeer. Several archaeological excavations have shown that the inhabitants of these areas lived on reindeer. Reindeer was for a long time their main form of sustenance, in addition to being one of the most important sources of tools and clothes.

Norway is now the only country in Europe which still has remnants of the original wild reindeer. Norway has an international responsibility to preserve the population of wild reindeer. Thousands of years ago these animals roamed big parts of the European continent and Eurasia. Most of the remaining population today can be found in the mountainous areas in the south, from Sør-Trøndelag and southwards. In addition to the wild reindeer in mainland Norway, Spitsbergen reindeer are found on the Spitsbergen islands. Domestic reindeer are herded in large areas of northern Norway and as far south as parts of Oppland and Hedmark.

Wild reindeer have been in Norway since the inland ice retreated approximately 10 000 years ago, since which time reindeer provided the existence basis for hunters following the animals as they migrated between the different seasonal grazing lands.

Wild reindeer live in extreme environments. Winter challenges include snow, ice, wind, and extreme cold, while in the summer the reindeer have to cope with high temperatures, humidity and insects. In order to survive an extreme environment, wild reindeer need to be extremely adaptable with respect to physiology, herd behaviour and habitat use.

A herd of several hundred wild reindeer requires a lot of food. The marginal and unstable existence in the mountains means that wild reindeer must roam across large areas. Climate, vegetation and geographical factors determine where wild reindeer will find food in the different seasons. In the large wild reindeer areas in Norway, we see that summer and winter grazing grounds are in very diverse areas with respect to the amount of snow and access to food. Winter grazing grounds are often areas with little snow and a good supply of lichen, while spring and summer grazing grounds are areas where the snow melts early and there is good access to fertile grazing. We can thus conclude that wild reindeer need to have large, continuous mountain areas if they are to be ensured good conditions for survival in the future.

We often say that wild reindeer have a very marginal existence. This means that they are very easily disturbed, with negative consequences for health and reproductive ability. Continuous disturbance will reduce the time reindeer have to eat. This will lead to a lower body weight, which in turn will reduce the reindeer's ability to tolerate a harsh climate. In addition, the reproductive cycle may be affected so that calves are born later in the year, which means that the newly born reindeer will have a shorter grazing season before the winter. The calves will have less time to accumulate the necessary fat reserves to get them through the winter.

Previously, wild reindeer probably used the mountainous areas in the whole of Norway, but as a result of extensive hunting and trapping, wild reindeer were driven into the most central areas of Southern Norway in the late nineteenth century.

A hundred years ago wild reindeer were facing extinction in Norway as a result of too many animals being killed. Protected status and increasingly stringent hunting regulations allowed the population to gradually increase again. Today, however, wild reindeer are exposed to other threats that are every bit as serious. The most serious threat to wild reindeer is encroachment on its habitat. The other serious, but more unpredictable threat is climate change. A hundred years ago the wild reindeer populations were split up in 4 main areas, now they are currently managed in 23 more or less separate management areas in Southern Norway.

Fig. 3 Crossing the road? Photo: Olav Strand

Divisions and delimitations on the mainland are the result of natural factors, human infrastructure as roads, railways, trails and cabin building and practical management considerations. The number of wild reindeer in winter totals roughly 25 000 animals (with a national goal of 32 000 animals) the largest population of 6 000 to 7 000 animals being found on the mountain plain Hardangervidda. To keep necessary regeneration in the herd, there is wild reindeer hunting every year from mid August to last September. During hunting season there are taken out 5000 animals each year.

There are several consequences of the fragmentation of the wild reindeers into smaller flocks: There will be inbreeding causing genetic deficiencies and the possibilities to wander over large distances are reduced. This causes more intensive use of the grazing land and then less food.

A Wild Reindeer and Society project in the beginning of 2000 was a broad-based project on the challenges facing future management of wild reindeer. The objective is to obtain a knowledge basis that provides us with an indication of what should be done to safeguard the future of wild reindeer as a species, as a source of experience and as a harvesting resource. The advisory committee submitted its recommendation in 2004.

The report outlines five pillars on which the future management of Norwegian Wild Reindeer should be based:

- elevating the wild reindeer from a special interest for the nature community to a concern for society as a whole
- increasing the focus on land management
- putting an end to piecemeal management of land and of nature
- ensuring larger continuous habitats for wild reindeer

- paving the way for sustainable value creation

In 2007 the Ministry asked the regional authorities to make out regional plans for seven mountain areas where the wild reindeers were important. The planning areas comprises 35 809 km² (half the size of CR). The planning should focus on the wellbeing of the wild reindeers and the possibilities for people to live, earn their daily income and recreate in the area. The protection should be weighted against the use of the areas.

In order to obtain facts and knowledge about the migration of the reindeer in the original wild reindeer mountains, extensive historical information has been acquired about the design, scope and age of old trapping systems. Knowledge of the wild reindeer's migration habits combined with the use of pits probably provided the most effective trapping method ever. The oldest traces of wild reindeer being hunted in Norway are roughly 10,000 years old. Most of the trapping systems we find traces of today, however, date from the period between 500-1350 AD. Today, these pits and their remains are found spread across the Norwegian mountains and continuous efforts are being made to uncover new trapping systems.

Why tourist activities in these mountain regions? There are three important reasons:

- Norwegians are used to recreate here through the last 150 years
- an increasingly large number of tourists are coming from abroad to experience the untouched wilderness of Norway
- The mountain regions and the adjacent valleys are sparsely populated areas with a lot of (too) small farms so all possible additional income are welcomed both by farmers and by the government wanting the main population pattern to persist

Fig. 4 No camping at Juvass water. Photo: Terje Kaldager

What kind of tourist activities do we experience in the areas?

- general tourism in the mountain areas general tracks (Norwegian Trekking Association) summer and winter and Pilgrimage trails (summer)
- Reindeer focus: hunting (20.aug to 30.sept) - seeing – hoping to see – seeing traces – seeing tame reindeers

So there is important to offer the tourists what they want, not promising them more than can be expected and offer it in a sustainable way. The possibility of

- seeing wild reindeers is estimated to be 10 %
- seeing tracks from reindeers (footprints in snow or dung in summer) (This is much higher, maybe 30 % in summer and 50 % in winter).
- By walking or skiing in the wild reindeer areas, you can be sure maybe you will see wild reindeers
- In summer time you can also be sure seeing hunting places or equipment. This is either ancient traps or glacier finds of hunting equipment.

So the important thing is to focus on the story about the wild reindeers, seeing ones are bonus!

Fig. 5 Old hunting place. Photo: Espen Finstad

A questionnaire sent to Norwegian tourist offices abroad gave us the disappointing message that for tourist reindeers are reindeers – domesticated or wild is not a big issue or makes a great difference.

Arranging for tourist experiences

- museums focussing on the mountain areas (Norwegian mountain museum and Climate park 2469)
- Norwegian wild reindeer centres
- viewpoints (as at Tverrfjellet)

How then limit the conflicts between wild reindeers living and the human activity? There are some ways:

- adapt the summer and winter trail pattern to the living pattern of the wild reindeers
- close down tourist hotels in parts of the year when the wild reindeers are using the area
- land use planning to keep cabins, tourist installations away from wild reindeer passages and vulnerable areas
- information and measures aiming at changing human behaviour
- certifying nature guides and tour operators
- canalizing human activity through regional and municipal land use planning
- prohibiting car stops and parking along roads crossing important wild reindeer areas

Fig. 6 Viewpoint Snøhetta. Photo: Arne Nyaas

Concluding remarks

Wild reindeers are not threatened in numbers in a short time perspective, but human activity must be restrained, before it is too late. Restrictions and guiding is the way, not prohibiting, because that is impossible to control and will also reduce the possibilities for value creating for the local businesses as framers, tourist installations and local shops.

References

- [1] <http://www.villrein.no/en/>
- [2] <http://www.nina.no/ninaenglish/Start.aspx>
- [3] <http://english.dirnat.no/>

ĽUBOMÍR KMECO: MOŽNOSTI ROZVOJA GEOTURIZMU V BANSKEJ ŠTIAVNICI – LOKALITE SVETOVÉHO KULTÚRNEHO DEDIČSTVA UNESCO
Possibilities of Geotourism Development in Banská Štiavnica – Locality of the World'S Cultural Heritage Unesco

Univerzita Jana Amose Komenského Praha, kmeco.lubomir@ujak.cz

Kľúčové slová: geoturizmus, prírodné dedičstvo, kultúrne dedičstvo, technické pamiatky, Banská Štiavnica, geopark

Abstrakt: Príspevok sa zaoberá možnosťami rozvoja geoturizmu v lokalite svetového kultúrneho dedičstva UNESCO Banskej Štiavnici. Autor v ňom prezentuje názory na geoturizmus, zaoberá sa významom baníctva pre Slovensko v minulosti, definuje a kategorizuje technické pamiatky, ktoré predstavujú základný predpoklad pre rozvoj geoturizmu. V článku autor približuje aj bohaté kultúrno-historické dedičstvo Banskej Štiavnice, pričom sa zameriava najmä na technické pamiatky. V poslednej časti sa autor zaoberá projektom Geoparku Banská Štiavnica, ktorý je mimoriadne významným projektom geoturizmu na Slovensku.

Key words: geotourism, natural heritage, cultural heritage, technical monuments, Banská Štiavnica, geopark

Abstract: The paper deals with the possibilities of geotourism development in the locality of the UNESCO world's cultural heritage Banská Štiavnica, Slovakia. The author presents opinions to geotourism, deals with the significance of mining activity for Slovakia in the past, defines and categorizes technical monuments which represent the primary preconditions for geotourism development. The author also presents valuable cultural-historic heritage of Banská Štiavnica focusing on technical monuments. The last part of the paper is focused on the project Geopark Banská Štiavnica which is a significant project of geotourism in Slovakia.

Úvod

Medzinárodný trh cestovného ruchu je v súčasnej dobe veľmi nasýtený najrozmanitejšou ponukou destinácií. Destinácie bojujú o návštevníkov tým, že na trhu ponúkajú jedinečnosť, široké možnosti poznávania, zážitky, kvalitu ap. V posledných desaťročiach sme svedkami zmeny dopytu po cestovnom ruchu; návštevníci sa stali skúsenejší, scestovanejší, náročnejší, viac túžia po zábave a aktivite spojených s poznávaním. Na trhu tak môžu uspieť len destinácie, ktoré uspokojia široké spektrum potrieb návštevníkov širokou ponukou zaujímavých produktov a možností využitia voľného času.

Slovensko je krajina, ktorá má, vzhľadom na svoje bohaté prírodné a kultúrno-historické dedičstvo, veľké možnosti nielen na národnom ale aj medzinárodnom trhu cestovného ruchu, osloviť návštevníkov, ktorí túžia po poznávaní prírody a kultúry, upevnení svojho zdravia či už formou kúpeľného pobytu alebo rekreácie, oddychu v čistom, nenarušenom vidieckom prostredí ap.

Z tohto pohľadu má Slovensko potenciál umožňujúci rozvoj rôznych druhov a foriem cestovného ruchu. Jedným z takýchto druhov cestovného ruchu je aj geoturizmus, či sa naň dívame ako na geografický alebo geologický fenomén súčasného moderného sveta cestovného ruchu. Z geografického pohľadu sa totižto v prípade geoturizmu jedná o cestovný ruch, ktorý podporuje a zvyšuje hodnotu geografického charakteru destinácie, jej prostredie, kultúru, estetickú stránku, dedičstvo a spokojný život miestnych obyvateľov [4] a z geologického pohľadu predstavuje geoturizmus jednu z možností návštevníkov oboznámiť sa s geologickým dedičstvom krajiny, ktorého súčasťou je aj montánny (banícky) turizmus [1]. Cieľom tohto príspevku je zamerať sa na vybranú destináciu cestovného ruchu, ktorej ponuka zodpovedá definícii geoturizmu z hľadiska geológie.

Územie Slovenska sa z geologického hľadiska formovalo koncom druhohôr a na začiatku treťohôr. V období mladších treťohôr (neogén) došlo pri južnom okraji centrálnych Karpát k významnej vulkanickej činnosti, ktorá vyniesla z hĺbín Zeme farebné a drahé kovy. Tie sa neskôr stali predmetom ťažby, vďaka ktorej sa Slovensko stalo významným centrom stredovekého a novovekého baníctva a hutníctva. Farebné a drahé kovy sa na území Slovenska ťažili dlhé stáročia. V priebehu stáročí sa postupne na ložiskách týchto kovov zakladali najskôr obce, z ktorých niektoré získali neskôr privilégiá kráľovských miest a vďaka bohatstvu, ktoré sa v nich ťažilo nastal ich nebývalý rozvoj nielen z hľadiska technického, ale aj architektonického, spoločensko-kultúrneho a ekonomického. Farebné kovy sa ťažili najmä v oblasti východného Slovenska (Gelnica, Smolník ap.), drahé kovy najmä v stredoslovenskej oblasti (Banská Štiavnica, Kremnica ap.). V období neogénu nevznikli na Slovensku len bohaté ložiská farebných a drahých kovov, ale aj ložiská hnedého uhlia (Handlová, Nováky, Veľký Krtíš), ropy (Gbely), zemného plynu (Láb, Malacky) a kamennej soli (Solivar pri Prešove ap.) [6].

Na území Slovenska sa nachádza niekoľko regiónov, ktoré majú vhodné podmienky pre rozvoj geoturizmu, pretože sa v nich doposiaľ zachovali pamiatky, ktoré súvisia s ťažbou a spracovaním nerastných surovín. V tomto príspevku sa zameriame na región Banskej Štiavnice, v ktorom sa v priebehu niekoľkých storočí ťažili a spracovávali drahé kovy, a to

striebro a zlato. Mesto Banská Štiavnica patrí vďaka svojmu prírodnému a kultúrno-historickému potenciálu k významným mestským strediskám cestovného ruchu na Slovensku a nachádzajú sa v ňom významné technické pamiatky, ktoré predstavujú dôležitý predpoklad pre rozvoj geoturizmu a vďaka ktorým sa Banská Štiavnica stala lokalitou Svetového kultúrneho dedičstva UNESCO.

Technické pamiatky ako súčasť kultúrneho dedičstva Slovenska

Technické pamiatky sú súčasťou kultúrneho dedičstva každého národa. Technickými pamiatkami sa rozumejú jedinečné alebo typické hmotné pozostatky dokladajúce vývoj techniky a jej úroveň v určitých historických podmienkach [2, 33]. Technické pamiatky nie sú ostro vyhranenou skupinou kultúrnych pamiatok. Ich osobitným znakom je technická funkcia, ktorá zapríčinila ich vznik s cieľom prispôbiť prírodu potrebám človeka, či uľahčiť styk medzi ľuďmi [13, 122]. Môžeme ich charakterizovať ako úžitkové diela, ktorých technická hodnota a účelová funkcia je hlavná a rozhodujúca pre ich vznik a samostatnú existenciu. Popri ich technických parametroch je dôležitá aj ich technicko-dokumentárna a urbanistická hodnota. Technické pamiatky sa členia na pamiatky výroby (ľudové technické pamiatky, banské pamiatky, hutnícke pamiatky, priemyselné pamiatky), pamiatky techniky (mosty, železničné pamiatky, pamiatky vodného hospodárstva a energetiky), pamiatky vedy (pamiatky vedy, technické múzeá) [12, 7].

Technické pamiatky predstavujú druh kultúrnych pamiatok. V Slovenskej republike sú kultúrne pamiatky zapísané v Ústrednom zozname pamiatkového fondu. K 1. 1. 2012 bolo v tomto zozname zapísaných 9 729 nehnuteľných národných kultúrnych pamiatok, ktoré tvorilo 14 995 pamiatkových objektov, 14 681 hnutel'ných národných kultúrnych pamiatok, ktoré tvorilo 32 750 pamiatkových predmetov. Pri členení nehnuteľných národných kultúrnych pamiatok z hľadiska druhu, sa na území Slovenska nachádzajú archeologické náleziská (počet <http://www.pamiatky.sk/sk/page/zoznam-vybranych-narodnych-kulturnych-pamiatok>408), pamiatky architektúry a urbanizmu (8 587), pamiatky histórie (1 401), pamiatky ľudového staviteľstva (2 066), výtvarné pamiatky (1 607), pamiatky vedy, výroby a techniky (537), historická zeleň (389) [8]. Pamiatky vedy, výroby a techniky predstavujú 3,58 % kultúrnych pamiatok Slovenska. V Banskobystrickom kraji, v ktorom sa nachádza aj Banská Štiavnica, sa spolu nachádza 120 pamiatok vedy, výroby a techniky [7], ktoré sú zapísané ako národné kultúrne pamiatky v Ústrednom zozna-

me pamiatkového fondu, čo z celkového počtu tohto druhu slovenských kultúrnych pamiatok predstavuje 22,35 %. Vzhľadom na skutočnosť, že Slovenská republika má 8 krajov, toto percento technických pamiatok sústredených v jednom kraji je pomerne vysoké. Najviac technických pamiatok je sústredených práve v Banskej Štiavnici (25, 20,8 % z Banskobystrického kraja), nasleduje Kremnica (19, 15,8 %). Zvyšný počet technických pamiatok v Banskobystrickom kraji sa nachádza v ďalších obciach a mestečkách, v ktorých sa v minulosti ťažili a spracovávali drahé kovy. K významným banským mestám, v stredoslovenskej banskej oblasti, v ktorých sa v minulosti ťažili drahé kovy patrili okrem Banskej Bystrice, Banskej Štiavnice a Kremnice napr. aj Banská Belá, Ľubietová, Nová Baňa a Pukanec, ktoré v stredoveku založili zväzok banských miest nazvaný „Confoederatio septem civitatum“ [9].

Vzhľadom na pomerne bohaté zastúpenie banských technických pamiatok v Banskej Štiavnici má táto destinácia veľmi dobré predpoklady pre rozvoj geoturizmu ako integrálnej súčasť kultúrno-poznávacieho cestovného ruchu so zameraním na spoznávanie histórie baníctva a hutníctva.

Technické pamiatky v Banskej Štiavnici

Banská Štiavnica je jedným z najvýznamnejších banských miest na Slovensku a v minulosti aj v Habsburskej monarchii. Je to mesto s bohatou baníckou históriou, ktoré bolo v roku 1950 vyhlásené za mestskú pamiatkovú rezerváciu a v roku 1993 bolo zapísané do Zoznamu svetového prírodného a kultúrneho dedičstva UNESCO. Od jeho založenia mala najväčší ekonomický význam ťažba drahých a farebných kovov, najmä striebra, zlata a antimónu. Od 13. do 19. storočia bola v celej Európe známa nielen ako jedno z najvýznamnejších centier ťažby drahých kovov ale od 18. storočia aj ako veľmi významné stredisko banskej vedy, techniky a školstva. V tom období sa na Banskú Štiavnicu sústredila pozornosť vedcov a cestovateľov z celej Európy. "Banská Štiavnica je v odbornej verejnosti veľmi dobre známa ako najvýznamnejšie svetové nálezisko minerálov. Základom najvýznamnejších svetových mineralogických zbierok sú väčšinou kolekcie minerálov z banskoštiavnického podzemia" [11, 15].

Banská Štiavnica je najstaršie banské mesto na Slovensku. Mestské privilégia, ktoré sa však do dnešných čias nezachovali, získala v roku 1238. Od tej doby sa jej privilégia používali ako vzor pre zakladajúce listiny banských miest na Slovensku. Na listine z roku 1275, ktorá bola vydaná v Banskej Štiavnici sa zachovala najstaršia známa mestská pečať v Európe, na ktorej sa nachádzajú známe banícke historické nástroje - železko a kla-

divko. Množstvá striebra, ktoré sa tu vyťažili v priebehu histórie boli mimoriadne vysoké. V druhej polovici 13. storočia to bolo približne 4 000 – 5 000 kg, v 16. storočí viac ako 300 000 kg, v rokoch 1630 – 1700 466 640 kg, v rokoch 1760 – 1800 takmer 421 000 kg a v období rokov 1859 – 1863 50 128 kg striebra. Banskej Štiavnici patrí niekoľko svetových prvenstiev v oblasti baníctva. 8. februára 1627 tu Gašpar Weindl uskutočnil prvý bankský odstrel na svete pomocou čierneho strelného prachu. V roku 1749 prvýkrát na svete zaviedol Matej Zipser metódu priečného dobývania na žile Špitaller. V roku 1755 vynášiel Jozef Karol Hell vzduchový čerpací stroj, ktorý sa použil v šachte Amália v Banskej Štiavnici. Mnohé ďalšie vynálezy sa uskutočnili aj v oblasti úpravníctva a hutníctva rúd [10, 10-20]. O vtedajšom význame Banskej Štiavnice nielen pre Rakúsku monarchiu svedčí skutočnosť, že v roku 1735 sa tu začalo vyučovať na prvej baníckej škole v Uhorsku, v roku 1762 v tomto meste Mária Terézia založila Banskú akadémiu, prvú školu svojho druhu na svete [12, 152]. Na Banskej akadémii mohli študovať všetci záujemcovia bez ohľadu na stav, pôvod, národnosť a štátnu príslušnosť. Za vyučovanie, školské pomôcky a laboratórne potreby sa neplatilo. Všetky budovy bývalej akadémie sú dnes vyhlásené za národné kultúrne pamiatky, čo svedčí o význame, aký tejto inštitúcii prikladá súčasná spoločnosť. Unikátnym dielom bola dedičná štôlna cisára Jozefa II., ktorá bola vybudovaná v rokoch 1782 – 1878 a ktorá v čase svojho dokončenia mala dĺžku 16 538,5 m a bola najdlhším podzemným bankským dielom na svete. V okolí Banskej Štiavnice vznikol od začiatku 16. storočia do konca 19. storočia významný vodohospodársky energetický systém, ktorý jarkami zachytával dažďovú a snehovú vodu a sústredil ju v umelo vybudovaných nádržiach, z ktorých sa viedla voda k bankským zariadeniam. Hrádze týchto nádrží, z ktorých mnohé existujú dodnes a slúžia najmä v lete pre rekreačný cestovný ruch, predstavujú pozoruhodné stavebné diela, napríklad vodnú nádrž Počúvadlo tvorí až 5 hrádzí a hlavná hrádza je vysoká až 29,6 m [10, 20].

Vďaka bohatej histórii baníctva sa v Banskej Štiavnici a jej okolí zachovalo dodnes množstvo technických pamiatok. Sú to pamiatky niekoľkých typov. Jedná sa o objekty bezprostredne súvisiace s dobývaním rúd – 3 povrchové dobývky (napr. žila Terézia, žila Špitaller, kde povrchovo dobývali drahé kovy už Kelti), 1 podzemná dobývka, 22 štôlní (Bartolomej, Colorado, Svätotrojičná dedičná ap.), 5 šachtí (František, Ondrej ap.), 5 ťažných veží (Mária, Žofia ap.) a 2 haldy; 9 rôznych iných objektov (budovy Banského meračstva, Banskej správy, šachtové budovy a strojovne, sklad strelného prachu ap.); 27 vodných nádrží (Počúvadlo, Richňavské nádrže ap.), 4 továrenských budovy (tabaková továreň, továreň na výrobu

oceľových lán ap.); 15 účelových budov a zariadení (taviareň rúd, budovy banického, chemického a lesníckeho školstva, akvadukt ap); signalizačné stavby (banícka klopačka) a bývalé banícke nemocnice (v Banskej Štiavnici a Štiavnických Baniach).

Vďaka bohatstvu plynúceho z baní rozkvital aj spoločenský život v Banskej Štiavnici. Svedčí o tom aj skutočnosť, že v 18. storočí bola po Budapešti a Bratislave tretím najväčším mestom v Uhorsku. Preto sa v samotnom meste zachovalo množstvo kultúrnych pamiatok, z nich sú najznámejšie Starý zámok, Nový zámok, kostol sv. Kataríny, kostol Nanebovstúpenia Panny Márie, budovy bývalej Baníckej a lesníckej akadémie, banského súdu, banského riaditeľstva ap. V Ústrednom zozname kultúrnych pamiatok je z Banskej Štiavnice zapísaných 276 objektov, z ktorých 25 (9,1 %) sú technické pamiatky [8].

Ako vidieť, kultúrno-historický potenciál v Banskej Štiavnici je veľmi bohatý a prítiažlivý. V okolí mesta sa nachádza aj prítiažlivý prírodný potenciál. Banská Štiavnica je situovaná v údolí Štiavnických vrchov, ktoré sú sopečného pôvodu a boli vyhlásené za chránenú krajinnú oblasť. Žije tu približne 120 druhov vtákov a 40 druhov cicavcov. Každoročne prichádzajú do Banskej Štiavnice tisíce účastníkov cestovného ruchu nielen zo Slovenska ale aj z celého sveta, ktorých motívy sú spoznávanie histórie a kultúry ale aj oddych a rekreácia (kúpania, vodné športy). Návštevníci zo sveta chodia do Banskej Štiavnice najmä kvôli kultúrno-historickému potenciálu. Prírodný potenciál v kombinácii s kultúrno-historickým potenciálom priťahuje skôr slovenských návštevníkov. V prípade účastníkov kultúrneho cestovného ruchu v Banskej Štiavnici sú motívy špecifické. Návštevníci sem prichádzajú v rámci geoturizmu najmä preto, aby spoznali históriu baníctva, kultúry a života miestnej spoločnosti. Túto históriu približuje vo svojich 6 expozíciách Slovenské banské múzeum, ktoré má vo svojich zbierkach nielen exponáty súvisiace s baníctvom v Banskej Štiavnici ale aj z celého Slovenska. S históriou baníctva sa môžu návštevníci oboznámiť v expozícii Banskej techniky a v skanzene (Banské múzeum v prírode). Svoje služby návštevníkom ponúka múzeum aj v Mineralogicko-geologickej expozícii, expozícii Protitureckých bojov na Slovensku, Architektonickej expozícii na Starom zámku a Galérii.

Geopark Banská Štiavnica

Projekt Geopark Banská Štiavnica sa začal realizovať v roku 2000 a jeho dokončenie sa odhaduje v horizonte dvadsiatich rokov. Banská

Štiavnica nebola pre tento projekt vybraná náhodne. Je to prírodné a kultúrno-historické dedičstvo celosvetového významu, ktoré bolo dôvodom, že to bola práve táto destinácia, v ktorej sa začal budovať prvý geopark na Slovensku. Tento projekt predstavuje významný produkt geoturizmu, ktorý sa ponúka na trhu cestovného ruchu.

Nositeľom a zadávateľom projektu je Ministerstvo životného prostredia SR. Iniciátorom a hlavným riešiteľom odbornej časti projektu je Štátny geologický ústav Dionýza Štúra. Tento ústav v rokoch 2000 – 2005 uskutočnil terénny prieskum objektov a trás, archívnu excerpciu informácií o objektoch, spracovanie a porovnanie archívnych materiálov s terénnymi, digitalizáciu údajov, tvorbu mapových podkladov a úpravu starých máp, trasovanie náučných chodníkov a cyklotrás, tvorbu sprievodcov, náučno-informačných tabúľ a schém. Od roku 2002 sa stala koordinátorom projektu Slovenská agentúra životného prostredia – pobočka Banská Štiavnica. Aj rôzne ďalšie organizácie spolupracovali na príprave projektu geoparku, ako napr. Slovenské banské múzeum, Štátna ochrana prírody SR a Katedra UNESCO pre ekologické vedomie a trvalo udržateľný rozvoj na Fakulte ekológie a enviromentalistiky Technickej univerzity vo Zvolene.

Územie geoparku zaberá orografické celky Štiavnických vrchov, Krupinskej planiny, Javoria, Kremnických vrchov, Vtáčnika a Pohronského Inovca na území okresov Banská Štiavnica, Krupina, Žiar nad Hronom, Žarnovica, Levice, Zlaté Moravce a Zvolen. Do územia geoparku patrí 22 miest a obcí (Banská Štiavnica, Dudince, Krupina, Levice, Nová Baňa, Počúvadlo, Pukanec, Zvolen, Žiar nad Hronom ap.) Toto územie je rozdelené do 11 územných celkov turizmu (Banská Štiavnica, Hodruša – Hámre, Krupina, Levice, Nová Baňa, Pukanec, Vyhne, Zvolen, Štiavnické Bane, Žarnovica, Žiar nad Hronom).

Primárnym cieľom vybudovania geoparku bolo sprístupniť a prezentovať synergickým spôsobom výnimočnú hodnotu geologických pomerov tejto destinácie, spôsobov pretvárania krajiny človekom, históriu spoločnosti a ochranu životného prostredia. Okrem tohto cieľa si realizátori projektu stanovili aj cieľ zvýšiť povedomie ľudí v oblasti ochrany životného prostredia a produkt geoparku ponúknuť na trhu cestovného ruchu.

Pri príprave projektu bolo vytipovaných takmer 1300 mimoriadne významných objektov banskoštiavnického regiónu z oblasti geológie, baníctva a ekológie.

Geologická stránka projektu približuje zložitú geologickú stavbu a podložia štiavnického stratovulkánu, ktorý je najväčším stratovulkánom v strednej Európe. Návštevníci sa môžu oboznámiť so vznikom a vývojom tohto stratovulkánu, ako aj jeho petrografickým a mineralogickým zlože-

ním. Tento geologický výtvor vyvoláva nielen v odbornej verejnosti mimoriadny záujem vzhľadom na to, že priemer kaldery je 18 – 22 km a jeho pôvodná výška bola až 4 000 m.

Časť geoparku zaoberajúca sa baníctvom, prezentuje mimoriadne bohatú históriu dobývania drahých kovov v Banskej Štiavnici a jej okolí, približuje významné objavy z oblasti vedy a techniky súvisiacej s dobývaním ako aj ekonomickú výnosnosť ložísk striebro a zlatonosných rúd. Táto časť je rozdelená na štyri tematické okruhy, a to baníctvo, odvodňovacie dedičné štôlne, výstupy žil na zemský povrch a banský vodohospodársky systém.

Posledná časť geoparku zameraná na ekológiu približuje viac ako tisícročný vplyv človeka na krajinu, pričom prezentuje jej pozitívne aj negatívne dopady. Banská činnosť vždy bola a je činiteľom, ktorý výrazným spôsobom zasahuje do krajiny a narúša jej prirodzený ráz a integritu. Inak tomu nebolo ani v tejto oblasti, kde ťažobné aktivity poznačili krajinu tak, že sa v nej dnes nachádzajú odvaly, haldy, pingy, prepادلiská ap. S ekologickou problematikou sa môžu návštevníci oboznámiť v rámci dvoch tematických okruhov, a to zásahy banskej činnosti do pôvodného reliéfu krajiny a sanácia dôsledkov tejto činnosti a výstavba umelých vodných nádrží [5].

Dodnes sa v Geoparku Banská Štiavnica zriadili štyri náučné chodníky, dve samostatné expozície a tri informačné centrá so stálymi expozíciami, a to:

- a) Náučné chodníky
 - Paradajs,
 - Piargsky chodník,
 - Piargsky vodohospodársky chodník,
 - O ekológii piargských Tajchov,
- b) Samostatné expozície
 - Expozícia dedičnej štôlne Glanzenberg.
 - Náučná geologická expozícia,
- c) Informačné centrá
 - Informačné centrum Geopark Banská Štiavnica,
 - Informačné centrum geoparku územného celku turizmu Štiavnické Bane,
 - Informačné stredisko ochrany prírody a geoparku na vrchu Sitno.

Najstarším objektom geoparku je Náučný chodník Paradajs, ktorý bol otvorený v roku 2003 v dĺžke 3 970 metrov. Tento náučný chodník sa nachádza v prírodnom prostredí okolia vrchu Paradajs, ktorý sa vypína nad

mestom Banská Štiavnica, má 19 zastávok, na ktorých sa návštevník môže oboznámiť s prírodnými hodnotami regiónu, geologickou stavbou a vývojom Štiavnických vrchov, vrátane histórie baníctva, geologických výskumov a vplyvu banskej činnosti na životné prostredie. Na informovanie návštevníkov slúžia informačno-náučných tabule, fotopanoramatické moduly, vzorky hlavných typov hornín z celého územia stratovulkánu vo forme pyramíd a výhľadov na príslušné územie. Takáto kombinácia informačných prostriedkov ponúka jedinečnú možnosť porozumieť rôznym geologickým, ale aj sopečným procesom, ktoré utvárali túto krajinu. Náučný chodník vedie po dobre udržiavaných lesných chodníkoch a cestách. Trasa je nenáročná, je možné absolvovať ju pešo v lete a na bežeckých lyžiach v zime. Dĺžka prehliadky trvá cca 1,5 – 3 hodiny. Na trase sa nachádzajú dve studničky s pitnou vodou a návštevníci majú možnosť oddychnúť si na oddychovom mieste.

Piargsky chodník sa nachádza v intraviláne obce Štiavnické Bane. Je dlhý 5 300 metrov a návštevníci sa na 9 náučno-informačných tabuliach majú možnosť oboznámiť sa s najvýznamnejšími bankskými dielami Banskoštiavnického rudného revíru (dedičná štôlna Bieber a úpravňa drahokovových rúd v oblasti Suchého tajchu). Dedičná štôlna Bieber bola nazvaná podľa jednej zámožnej štiavnickej rodine. Patrí medzi najvýznamnejšie bankské technické pamiatky; bolo to práve v jej bankom poli, keď sa v roku 1627 po prvýkrát v histórii použil pušný prach pri dobývaní nerastných surovín. V 18. storočí mala prezývku „Matka všetkých baní“, pretože sa z nej údajne vyťažilo toľko zlata a striebra ako zo žiadnej inej bane na svete. Prehliadka náučného chodníka trvá cca 2 – 3 hodiny. Chodník tvorí uzavretý okruh, začína a končí pred budovou Obecného úradu Štiavnické Bane.

Tretí náučný chodník, Piargsky vodohospodársky chodník, pozostáva zo 16 zastávok. Návštevníci sa na ňom oboznámia s vybranou časťou jedinečného svetového banskoštiavnického vodohospodárskeho systému, ktorú predstavuje piargska časť vodných nádrží (Richňava, Veľká Windšachta, Bakomi, Evička a Počúvadlo). Chodník má dva varianty, dlhší a kratší. Dlhší variant meria 15 110 metrov; kratší 10 350 metrov. Na absolvovanie chodníka pešo treba 6 až 7 hodín. Začína sa na hrádzi vodnej nádrže Veľká Richňava a končí pri vodnej nádrži Počúvadlo, ktorá je jednou z najnavštevovanejších oblastí Štiavnických vrchov v rámci letnej rekreácie. Návštevníci sa na tomto náučnom chodníku majú možnosť oboznámiť sa so systémom zberných a náhonných jarkov s popisom ich funkčného prepojenia s bankskými dielami.

Posledný náučný chodník Geoparku Banská Štiavnica – Náučný chodník O ekológii piargských tajchov na 5 informačno-náučných tabuliach opisuje biologický život a s tým súvisiacu kvalitu vody vo vybraných vodných nádržiach Richňava, Bakomi, Krechsengrund, Veľká Windšachta a Evička. Chodník začína na hlavnej hrádzi nádrže Veľká Richňava a končí pri kempingu nad nádržou Evička. Jeho celková dĺžka je 4 435 metrov a pešo sa dá absolvovať za 2 – 3 hodiny.

Súčasťou geomontánneho parku je Expozícia dedičnej štôlne Glanzenberg, ktorá pochádza zo 14. storočia. Jej ústie sa nachádza v historickom jadre. Táto štôlna mala významnú úlohu v začiatkoch ťažby zlato-strieborných rúd na žile Špitaler. O význame tejto štôlne svedčí aj skutočnosť, že ju navštívili najvyšší členovia Habsburskej rodiny, a to cisár František Lotrinský (manžel Márie Terézie) v roku 1751, princovia Jozef a Leopold (synovia Márie Terézie a Františka Lotrinského) v roku 1764 a panovník František Jozef I. v roku 1852. Z tohto dôvodu sa v štôlni nachádzajú tzv. cisárske schody a návštevy členov cisárskej rodiny v nej pripomínajú pamätné tabule. Po rekonštrukcii štôlne sa v nej obnovila tradícia fárania prominentných osobností.

K objektom geoparku patrí aj Náučná geologická expozičia, ktorá sa nachádza v Banskom múzeu v prírode. Návštevníci sa na 10 paneloch, veľkej názornej mape a vystavených horninových exponátoch majú možnosť oboznámiť s geologickým vývojom Slovenska [14].

Záver

Je evidentné, že technické pamiatky, ktoré sú súčasťou kultúrneho dedičstva Banskej Štiavnice a jej okolia majú výnimočnú hodnotu. História baníctva v Banskej Štiavnici je plná svetových unikátov a prvenstiev. Z tohto pohľadu predstavuje dedičstvo Banskej Štiavnice významný faktor rozvoja geoturizmu ako integrálnej súčasti kultúrneho cestovného ruchu, pri ktorom sa naplňa kultúrno-poznávacia funkcia cestovného ruchu. Veľkou konkurenčnou výhodou Banskej Štiavnice a jej okolia na trhu nielen národného ale aj medzinárodného cestovného ruchu je nielen to, že je zapísaná na listinu svetového kultúrneho dedičstva UNESCO, ale aj samotná existencia Geoparku Banská Štiavnica, ktorý predstavuje významný produkt geoturizmu.

Zdroje:

- [1] BIZUBOVÁ, M. Geoturizmus a novinky v náučných chodníkoch a geoparkoch. <http://www.fyzickageografia.sk/geovedy/texty/geoturizmus.pdf> (dostupné na internete, 6. 10. 2012)
- [2] DVORÁKOVÁ, E. (2001): Ochrana technických památek. Sborník příspěvků z mezinárodního semináře "Otázky ochrany a péče o technické kulturní památky a průmyslového dědictví", Státní památkový ústav, Ostrava, s. 33 – 35, ISBN 80-85034-22-0
- [3] HOCK, M. a kol. (1992). Scenár expozície Baníctvo na Slovensku. Slovenské banské múzeum, Banská Štiavnica
- [4] http://travel.nationalgeographic.com/travel/sustainable/about_geotourism.html (dostupné na internete, 6. 10. 2012)
- [5] <http://www.geoparkbs.sk/geopark-banska-stiavnica.html> (dostupné na internete, 6.10.2012)
- [6] <http://www.kgrr.fpv.ukf.sk/GSR/pdf/3fg.pdf> (dostupné na internete, 6.10.2012)
- [7] <http://www.pamiatky.sk/PO/po> (dostupné na internete, 6.10.2012)
- [8] <http://www.pamiatky.sk/sk/page/viac-o-evidencii-nkp> (dostupné na internete, 6. 10. 2012)
- [9] <http://www.permon.eu/7.html> (dostupné na internete, 6.10.2012)
- [10] KLADIVÍK, E., LADZIANSKY, I. (1988): Banské múzeum v prírode. Vydavateľstvo Osveta, Martin, 104 strán
- [11] KOLEKTÍV. (1992): Historické mesto Banská Štiavnica a technické pamiatky priľahlého okolia. Návrh na zapísanie Banskej Štiavnice a technických pamiatok jej okolia do Svetového prírodného a kultúrneho dedičstva UNESCO. Ministerstvo životného prostredia, Bratislava
- [12] MLYNKA, L. – HABERLANDOVÁ, K. (2007): Technické pamiatky. Dajama, Bratislava, 112 strán, ISBN 978-80-89226-43-6
- [13] VONDRA, J. (1982): Životní prostředí a technické a industriální objekty. In: Problémy výzkumu, evidence a využití technických památek: Symposium. Technické památky. Díl 1, Nakladatelství technické literatury, Praha, 152 strán
- [14] POMPUROVÁ, K. (2007): Geomontánny park Banská Štiavnica. CD zborník z X. konferencie o cestovnom ruchu „Tvorba regionálneho produktu cestovného ruchu“, Ekonomická fakulta UMB, Banská Bystrica, ISBN 80-8083-473-9

JIŘÍ KULICH, TEREZA HEJTMÁNKOVÁ, HANA KULICOVÁ: PRINCIPY A PŘÍKLADY INTERAKTIVNÍCH TERÉNNÍCH PROGRAMŮ STŘEDISKA SEVER VHDNÝCH PRO UDRŽITELNÝ CESTOVNÍ RUCH - INSPIRACE Z EKOLOGICKÉ/ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVY

Principles and Examples of Interactive Field Programmes of Centre „SEVER“ Suitable for Sustainable Tourism – Inspiration from Environmental Education

Středisko ekologické výchovy a etiky Rýchory - SEVER, sever@ekologickayvchova.cz

Klíčová slova: edutainment – ekologická/environmentální interpretace - ekologická/environmentální výchova a vzdělávání – ekologická gramotnost - průvodci – šetrný turismus – sociální turismus

Abstrakt: Příspěvek představuje metodické postupy ekologické/environmentální výchovy zaměřené na to, jak zprostředkovat různým cílovým skupinám zážitek z místa a rozvíjet při tom ekologickou gramotnost – jak „číst v knize přírody a v paměti krajiny“. Tak jako mluvíme o budování čtenářské a informační gramotnosti ve vztahu k porozumění textům a datům, lze budovat i gramotnost v porozumění informacím, které nám poskytuje přímo příroda, krajina, reálný svět okolo nás. Během několika desetiletí snah o budování této ekologické gramotnosti vznikly inspirativní postupy, které účastníkům umožňují aktivně objevovat přírodní a kulturní hodnoty místa např. prostřednictvím intenzivních prožitků spojených s kontaktem s přírodou, příběhů, bádání v terénu pozorování či zapojení se do řešení problémů. Tyto postupy jsou využitelné nejen pro účastníky formálního vzdělávání, pro něž původně vznikly (školení, výukové programy), ale lze je s úspěchem aplikovat i v nabídce zájemcům o udržitelný turismus, sociální turismus, resp. pro aktivity na pomezí vzdělávání a rekreace – pro interpretaci místního přírodního a kulturního dědictví a pro tzv. edutainment. Příspěvek představuje několik osvědčených principů pro interaktivní terénní programy na příkladu konkrétních příkladů jejich využití v programech „Co si pamatuje krajina“, „Co máme za humny“, „Velký poklad v malém labyrintu“, „Výlet pěškovcem“ a dalších.

Keywords: edutainment – environmental interpretation – environmental education – environmental literacy - guides – soft tourism – social tourism

Abstract: The paper introduces methodological approaches how to mediate to different target groups experience of place and at the same time to develop environmental literacy – how to read in book of nature and

memory of landscape. As we can speak about reading literacy or information literacy in terms of understanding texts and data, we can build also literacy in understanding of information provided to us directly by nature, landscape, real world around us. Throughout few tens of years of efforts to develop the environmental literacy there appeared inspiring approaches which enable to participants to actively discover natural and cultural values of place through stories, field observations or through involvement in solving local issues. These approaches can be used not only in formal education (training, lessons), for which they were originally developed but they can be also applied in offers of sustainable tourism, social tourism, respectively for activities at the edge of education and recreation – environmental interpretation nad so called edutainment. The paper introduces several proven principles for interactive filed programmes and particular examples of their use in programmes “What the landscape remembers”, “What we have behind the door” and others.

Ekologická (resp. environmentální) výchova a vzdělávání (dále jen ekologická výchova) se jako samostatná složka či aspekt výchovy a vzdělávání formuje od 60. let 20. století. Za těchto přibližně 50 let jejího vývoje byly vyvinuty, v praxi vyzkoušeny a v literatuře popsány různé metodické postupy, od kterých se očekává (a čím dál častěji je i výzkumem ověřováno), že naplní cíle ekologické výchovy.

Metodické či tematické důrazy naznačují již samotné názvy těchto různých přístupů a směrů – např. globální výchova, místně zakotvené učení, učení se krajinou, výchova o Zemi, terénní studia, přírodní procházky a učení plynutím, smyslové vnímání přírody, metoda příběhové linie, zkušenostní/zážitkové učení, interaktivní učení, učení se systémovému myšlení...

Jako hlavní cíl ekologické výchovy se dnes nejčastěji formuluje jednání odpovědné vůči životnímu prostředí (tedy ekologicky/environmentálně odpovědné jednání) [1]. Přestože se různé směry ekologické výchovy liší v důrazech, v zásadě se všechny dnešní hlavní přístupy shodují v tom, že k dosažení tohoto hlavního cíle ekologické výchovy nestačí pouze získání znalostí o životním prostředí a ekologii (tedy že nefunguje jednoduchý model „pokud znám souvislosti a problémy životního prostředí, pak změním tomu odpovídajícím způsobem i své jednání vůči životnímu prostředí“), ale že je třeba rozvíjet více oblastí kompetencí (znalostí, dovedností a postojů), mezi nimiž bývá zdůrazňována mj. citlivost

k přírodě (resp. environmentální senzitivita), vztah k místu, porozumění problémům a konfliktům či badatelské dovednosti [1], [2].

V oblasti udržitelného turismu jde pochopitelně primárně o poněkud odlišné cíle než ve výchově (naplňovat potřeby návštěvníků a zároveň chránit hostitelský region před nadměrnou exploatací), zároveň jsou však jeho cíle úzce propojeny s cíli výchovnými:

- ekologicky odpovědné jednání může přispět k omezení exploatace destinace cestovního ruchu,
- naopak naplnění potřeb návštěvníků (mj. naplnění jejich potřeb poznat, porozumět, zažít, vyzkoušet...) může přispět k rozvoji některé kompetence, důležité pro ekologicky odpovědné jednání. Také některé oblasti dílčích cílů ekologické výchovy pojmenované výše (např. citlivost/senzitivita k přírodě/prostředí, porozumění ekologickým zákonitostem, badatelské dovednosti...) naznačují možné úzké propojení obou oblastí.

Oborem, který v tomto smyslu spojuje cíle v oblasti výchovy a turismu, je ekologická/environmentální interpretace, resp. interpretace místního přírodního a kulturního dědictví ([53]). Propojení výchovy a naplňování potřeb účastníků aktivit po zážitcích a zábavě je v posledních letech někdy označováno také jako „edutainment“ ([7]), česky snad „vzdělávava“, kombinace vzdělávání a zábavy – rekreačních a zážitkových aktivit.

Ze všech těchto důvodů lze předpokládat, že metodické postupy vyvinuté v oblasti ekologické výchovy (zejména při formální výchově a vzdělávání žáků, studentů, pedagogických pracovníků či jiných profesních skupin), se dají aplikovat i v nabídce šetrného turismu či sociálního turismu, která může být kromě svého hlavního cíle i svého druhu výchovou a vzděláváním (buď neformálním/informálním).

Jednou z organizací specializovaných na ekologickou výchovu je Středisko ekologické výchovy a etiky Rýchory – SEVER. SEVER patří k největším a také nejstarším organizacím v oboru – ekologické výchově se věnuje od roku 1994 – a zároveň po celou dobu působí v turisticky exponovaných lokalitách. Nejvýraznější je toto spojení samozřejmě ve východních Krkonoších, kde sídlí největší a nejstarší pracoviště SEVERu, ale výraznou vazbu na udržitelnou turistiku mají i další pracoviště – v Litoměřicích a v Hradci Králové.

Na příkladu některých programů využívajících intenzivně místní prostředí a poskytovaných SEVERem v rámci formální výuky lze představit některé principy, které zvyšují motivaci účastníků a posilují efektivitu učení a které lze aplikovat i v programech cestovního ruchu.

Příklad programu „Co si pamatuje krajina“[3]

Program je v zásadě pojat jako exkurze nejen prostorem, ale i časem, a nejen s výkladem, ale s vlastní prací účastníků, při níž o daném období něco objevují v krajině a podpůrných materiálech. Každá zastávka ilustruje v chronologické řadě jedno charakteristické (zlomové) časové období vývoje místní krajiny. Ve středoevropském prostoru jde např. o:

- původní krajinu člověkem málo ovlivněnou, zde je velmi důležité sdělit, že území dnešní ČR, než v něm člověk začal hospodařit, bylo téměř celé pokryté lesem (na většině území smíšeným),
- zásadní změna vegetace: rozsáhlé odlesnění krajiny - pro účastníky je často „objevem“, že před několika staletími bylo historické období, kdy byly lesy kvůli vlivu člověka v podstatně horším stavu než dnes,
- vznik plánovitého lesního hospodářství - zde je zajímavé připomenout, že dnes máme cca třetinu území republiky pokrytou lesem a že díky umělému vysazování v 19. a 20.stol. převažuje les smrkový,
- výrazné změny dalších složek krajiny (povrchu a reliéfu, stavu vod a ovzduší) v důsledku vzniku dnešních klíčových hospodářských odvětví (průmysl, dopravní infrastruktura, turismus), urbanizace a úprav krajiny - jedním z mnoha příkladů rozsáhlého vlivu na krajinu může být prudký růst rozsahu zastavěných ploch či regulace vodních toků, které zkrátily jejich délku od počátku 20. století o jednu třetinu,
- změny kulturní krajiny v důsledku sociálních změn – vysídlení, kolektivizace.

V programu střediska SEVER ve východních Krkonoších jsou zařazeny např. zastávky k rokům 1000 (lesnatá krajina, s převahou bukových lesů, do této doby zde krajina víceméně člověkem ovlivněna nebyla), 1600 (dokončena kolonizace, vrcholí odlesnění, těžba rud, technické stavby – např. smyky a přehrady – „klausy“ – k plavení dřeva), 1800 (budní hospodaření – péče vzniklé louky, počátky turistiky – tlak na nedotčenou přírodu), 1900 (umělé zalesňování, vznik smrkových monokultur, rozvoj dopravy a průmyslu – dálkové znečištění krajiny, změna reliéfu krajiny, povodně, masová turistika, první snahy o ochranu přírody), 1950 – pustnoucí kulturní krajina po předchozím vylidnění a změně hospodaření v krajině, 1990 – krajina poničená dálkovým přenosem znečištění, výstavbou a tlakem na rekreační využití.

Účastníci jsou vedeni k tomu všimnout si v každém období změn klíčových složek krajiny: vegetace, zvířeny, reliéfu a zástavby, „objevovat“

co se z daného období v krajině zachovalo (např. kus přírodě blízkého porostu, meze a lány, v dané době introdukované druhy...) a co v daném období naopak z krajiny zmizelo (velké šelmy, technické stavby pro plavení dřeva, neregulovaný tok). Důležité je, že na každé zastávce je charakteristický fenomén daného místa a času:

- společně „objevován“ – proto jsou důležitou součástí každého zastavení ilustrační materiály – dobové fotografie či kresby, staré mapy, trojrozměrné předměty, které jsou pro účastníky indiciemi ke zjištění nějaké zajímavosti.
- ilustrován konkrétním příběhem – jaká byla příčina tragické smrti prvního známého krkonošského stavitele klaus Hanse Ottera, co zažila a viděla v Krkonoších komise vyslaná z kutnohorských dolů na inspekci stavu lesů v r.1608... Příběhy i související faktografie o vývoji krajiny je shromážděna v „Čítance z východních Krkonoš“ ([4]), která je v programu využívána a kterou si účastníci následně v případě zájmu mohou zakoupit.

Velmi zajímavé je také doplnění tohoto tématu místními tradičními rukodělnými činnostmi – starými řemesly, ukázkami hospodaření. Volba vhodných období, příběhů a artefaktů samozřejmě záleží na konkrétní lokalitě – někde začalo odlesňování již za doby Keltů či Slovanů, jinde až v pozdním středověku, někde se krajina výrazně změnila např. po třicetileté válce, po odsunu německého obyvatelstva atd.

Na exkurzní část navazuje zpravidla část, kdy účastníci sami hlouběji zkoumají informace a reflektují zkušenosti z exkurze z některého období – např. v malých skupinách studují dostupné zdroje a chystají dramatické skeče („scénky“), připravují prezentaci či malují poster, ilustrující vybrané období a s ním spojený příběh.

Příklad programu „Co máme za humny“ [3]

V programu je využíváno principů bioindikace a biomonitoringu. V jednom či více biotopech v místě účastníci „bádají“ – objevují vybrané organismy a snaží se podle jejich složení usoudit, „přečíst“ něco o místním prostředí. Atraktivním biotopem je například vodní tok.

Vlastní činnosti v terénu předchází společné plánování „výzkumu“, při němž účastníci dle poskytnutých indicií (např. informací o biotopu – horský potok, protékající údolím s vápencem; rámci výzkumu – jsme vybaveni pro pozorování drobných vodních živočichů) sdílejí, co k tématu vědí a navrhují možné zaměření bádání.

V terénu pracují účastníci v menších badatelských skupinkách, v nichž s pomocí jednoduchého vybavení (planktonky, cedníku, štětce, měkké pinzety a vlastní rukou) loví živočichy (ve volné vodě, z bahnitého, písčitého či štěrkového dna, spodní strany kamenů ze dna) a přenášejí je do bílé misky s vodou, kde mohou převážně tmavě zbarvené živočichy dobře pozorovat. S pomocí určovacího klíče, případně dalších pomůcek se snaží určit ulovené živočichy. Program lze bez větších problémů provádět s naprostými laiky – stačí roztřídění do základních skupin, lektor může upozornit na jednoduché a snadno pozorovatelné základní rozlišovací znaky jako je počet nohou (korýši – více než čtyři páry, pavoukovci/roztoči – čtyři páry, řada larev hmyzu – tři páry, jiné larvy hmyzu a ostatní bezobratlí – bez nohou) či počet tělních přívěsků na „zadečku“ (např. pošvatky – dva, jepice a vážky – tři) a v případě potíží pomáhá lektor určovat. Účastníci se pokouší rozlišit, zda v rámci určených skupin našli více různých forem (tedy např. několik druhů pošvatek). V případě dostatku času mohou zkusit kreslit (pozorovací schopnosti účastníků se tak podstatně zvýší).

S pomocí tabulek pak lze dle spektra nalezených forem živočichů odhadovat např. třídy čistoty vody či kyselost/zásaditost vody. Stačí si všimnout i pro laika snadno zjištělných jevů, např. podařilo se nám odchytnout nějaké korýše, mlže (obě skupiny jsou citlivé na zvýšenou kyselost) nebo larvy hmyzu citlivé na obsah kyslíku (jepice, pošvatky), vodní plže? V případě kyselosti/zásaditosti lze připomenout, co znamená stupnice pH, kyselost, neutralita, zásaditost, jaké je obvyklé pH vody v přírodě, jak se dá zjišťovat chemickými metodami. Pozorování živočichů je možné doplnit měřením pH některou chemickou metodou. Nejjednodušší (a pro laiky i nejatraktivnější, tj. nejlepší pro vizuální zvýraznění) jsou pH-testy prodávané pod názvem Akvatest v drogeriích a akvaristických prodejnách (v sadě jsou kyvetky, v nichž se vzorek vody po nakapání několika kapek činidla výrazně vybarví a hodnota pH se dobře odečítá proti barevné stupnici).

V závěrečném shrnutí badatelské skupiny představují a shrnují své závěry o stavu vodního toku. Aktivita vyvolá diskusi např. o kvalitě vody v místě průzkumu, ochraně přírody, pravděpodobných zdrojích znečištění, samočisticí schopnosti vody, jaká je kvalita vody v porovnání s jinými místy v okolí či v místě, které účastníci znají, o druzích a zdrojích znečištění, možnostech řešení.

Aktivita je postavena na modelu učení E-U-R (evokace – sdílení co účastníci k tématu vědí a plánování výzkumu, uvědomění – vlastní bádání, reflexe – závěrečné společné vyhodnocení výsledků bádání a diskuse k zařazení do širších souvislostí) [8]. Důležitou součástí aktivity je její étos:

snaha chovat se šetrně při odchyty živočichů a nalezené živočichy vrátit zpět do jejich prostředí.

Podobně můžeme v terénu pracovat na principech bioindikace a biomonitoringu se složením půdních bezobratlých v lese, se složením a zdravotním stavem stromů, se složením bylinného patra, s lišejníky apod. Společné principy zesilující účinek programu jsou objevitelství a přímá zkušenost a přímý bezprostřední kontakt prostředím.

Další programy

SEVER nabízí řadu dalších terénních programů, které pracující s podobnými principy – např. „Velký poklad v malém labyrintu“ a „Ráj na Orlici“ (terénní programy v přírodní památce Na Plachtě a přírodním parku Orlice u Hradce Králové) [5], „Hledání ztraceného času“ (objevování vývoje konkrétního místa s pozůstatky bývalého osídlení), „Procházka po Zemi“ (aktivity zaměřené na smyslové vnímání místa a na tvořivost) [6], „Výlet pěškobusem“ a dalších.

Principy

Ve všech uvedených programech lze identifikovat několik vůdčích principů, spojených se zkušenostním/zážitkovým učením, které pomáhají budovat ekologickou gramotnost. Jsou užitečné ve výchově, ale mohou hrát významnou roli také v atraktivitě podobné nabídky jako produktu cestovního ruchu:

Prožitek spojený s bezprostředním kontaktem s přírodou

Základním faktorem je přímá/autentická/nezprostředkovaná zkušenost a kontakt s místní realitou, vnímání všemi smysly, dotek... Pomůcky jako obrázky, modely či přístroje mohou tento aspekt podtrhovat a doplnit, umožnit vytáhnout z něj podstatné, ale nemohou jej nahradit. Často i hrozí, že bezprostřední kontakt s realitou omezí nebo od něj odvedou pozornost. Toto riziko hrozí např. u moderních pomůcek, kdy technologie mohou natolik pohltit pozornost, že zastíní realitu.

Objevitelství

Účinek programů zesiluje, pokud sdělení není „naservírováno“, ale účastník sám dochází k nějakému objevu. Zásadní rozdíl v motivaci účastníků a v dopadech programu způsobí to, jestli tytéž vodní živočichy naloví předem lektor. nebo jestli je účastníci sami objevují pod kameny či v detritu, kde na první pohled „nic zajímavého není“. Stejně působí, když si účastník z indicií sám odvodí, proč není voda v potoce okyselená, proč je

horské údolí strukturováno do úzkých proužků bývalých lánů a mezí, či jak a proč vznikly horské boudy.

Příběhy a souvislosti

Třetím důležitým principem pro motivaci i účinnost programu je prezentace skutečnosti nikoli jako holých faktů, ale jejich svázání do smysluplného celku. Účastník objevuje souvislosti, zjišťuje „jak to vlastně funguje“, dostavuje se „aha“ efekt. Důležitou součástí souvislostního učení je i příběh – kromě přínosu pro lepší zapamatování dílčích faktů, jsou-li součástí souvislostí – příběhu, je navíc motivačním faktorem i identifikace se s příběhem, vžití se do něj. V ekologické výchově se jako jedna z osvědčených metod proto používá tzv. metoda příběhové linie („story-line approach“) – u mladších účastníků může jít o identifikaci s určitou (třeba pohádkovou) postavou, u starších vžití se do role člena výzkumného týmu či zastupitelstva, rozhodujícího o určitém problému (hraní rolí).

Stejně jako budování čtenářské a informační gramotnosti ve vztahu k porozumění textům a datům, lze budovat i gramotnost v porozumění informacím, které nám poskytuje přímo příroda, krajina, reálný svět okolo nás. Během několika desetiletí snah o budování této ekologické gramotnosti vznikly inspirativní postupy, které účastníkům umožňují aktivně objevovat přírodní a kulturní hodnoty místa s využitím některých principů zvyšujících motivaci účastníků a efektivitu učení:

- intenzivní prožitek spojený s bezprostředním kontaktem s přírodou
- objevitelství
- propojení informací do smysluplného souvislého celku (souvislostní učení) a využití příběhů

Tyto postupy jsou využitelné nejen pro účastníky formálního vzdělávání, pro něž původně vznikly (školení, výukové programy), ale lze je s úspěchem aplikovat i v nabídce zájemcům o udržitelný turismus, sociální turismus, resp. pro aktivity na pomezí vzdělávání a rekreace – pro interpretaci místního přírodního a kulturního dědictví a pro tzv. edutainment.

Zdroje:

- [1] HUNGERFORD, H R.; VOLK, T L. Changing Learner Behavior Through Environmental Education. The Journal of Environmental Education, 1990, vol. 21, no. 3, p. 8-21.
- [2] HUNGERFORD, H; PEYTON, B. R.; WILKE, R. J. Goals for Curriculum Development in Environmental Education. The Journal of Environmental Education, 1980, vol. 11, no. 3, p. 42-47.

- [3] KULICH, J. a kol. Týden pro udržitelný život, SEVER Horní Maršov, 2005
- [4] KULICHOVÁ, H. (ed.) Čítanka z východních Krkonoš – 3.rozšířené vydání, SEVER Horní Maršov, 2008
- [5] SMRTOVÁ E. a kol. Za naturou na túru, metodika terénní výuky, APUS Praha, 2012
- [6] WITT R. Vnímejme přírodu všemi smysly, 2. vydání, SEVER Horní Maršov, 2008
- [7] Educational entertainment [online]. 2012 [cit. 2012-11-11]. Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/Educational_entertainment
- [8] E-U-R [online]. 2011 [cit. 2012-11-11]. Dostupné z: http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogicky_lexikon/E/E-U-R
- [9] CARTER J. (ed.) Interpretace místního dědictví, Nadace Partnerství, 2004

MILAN MARŠÁLEK: UKÁZKA MOŽNOSTÍ ZVÝŠENÍ ATRAKTIVITY NAUČNÝCH STEZEK NA VYBRANÝCH PŘÍKLADECH Z CHRÁNĚNÝCH LOKALIT HL. M. PRAHY

Sample Options of Increase the Attractiveness of Nature Trails on Selected Examples of Protected Areas City of Prague

Česká zemědělská univerzita, Fakulta životního prostředí, Kamýcká 129, Praha 6 – Suchbátka, marsalek@knc.czu.cz

Klíčová slova: ekologická výchova, environmentální atrakce, městská rekreace, zvláště chráněná území

Abstrakt: Navrhování a budování naučných stezek je v poslední době často doplňováno interaktivními a jinými herními prvky, pro které začali oboroví pražští pracovníci používat termín „environmentální atrakce“. Tyto prvky, prohlubující vnímání návštěvníka a aktivizující pozornost výletníků z řad dětí a mládeže, celkově zpestřují turistický prožitek. Jejich vhodné umístění k bodovým informačním panelům naplňuje po praktické stránce teoretická východiska a doporučení k naplňování cílů environmentální výchovy a interpretace. Příspěvek přibližuje poslední trendy při budování nových naučných stezek ve vybraných lokalitách hlavního města Prahy a ukázky konkrétních atrakcí a jejich využití.

Keywords: environmental education, environmental attractions, urban recreation, Specially Protected Areas

Abstract: Designing and building nature trails in recent times often complemented by interactive and other game elements, for which Prague specialized workers began to use the term "environmental attractions." These elements, deepening perception visitor and activating the attention of vacationers from children and young people, generally diversify tourist experience. Their appropriate placement for point information panels fills practical and theoretical recommendations to achieve the goals of environmental education and interpretation. This paper demonstrates the latest trends in building new nature trails in selected areas of the City of Prague and examples of specific attractions and their use.

Úvod

Prvotní rozšíření environmentální výchovy v anglo-saských státech ([8]) následovalo standardní rozšíření environmentálního vzdělávání do většiny evropských zemí. I v České republice (resp. v tehdejší Československu) environmentální výchova v minulosti patřila a dodnes patří me-

zi trendy v oblasti výchovy a vzdělávání ([1], [2]). V ČR dnes hlediska environmentální výchovy, vzdělání a osvěty (EVVO) plně reflektují koncepční materiály státních i vzdělávacích institucí a dlouhodobě ji zohledňují moderní výukové metody ([9], [10]). Environmentální výchova je chápána jako jedna z teoreticko-praktických a hlavně preventivních možností, jak nejrozličnějšími formami a metodami upozornit na aspekty ochrany životního prostředí, a to včetně negativních vlivů na přírodu našeho okolí a jejich omezení prostřednictvím osvěty a vzdělávání širšího spektra obyvatelstva ([4]).

Naučné stezky u nás včera a dnes

Jednou z vhodných a v EVVO využitelných forem, jak veřejnosti prakticky přiblížit potřeby ochrany a životního prostředí a ochranu prostředí, jsou naučné stezky (NS). Tato forma je zejména u nás velmi rozšířená a historicky velmi oblíbená ([2], [3]). Svým zaměřením rozšiřují koncept a historickou tradici našich turistických tras ([6]). Z celoevropského pohledu naše NS navazují na ochranné snahy z Velké Británie v období po druhé světové válce. Zde se prosazoval trend veřejnosti nepřístupných přírodních rezervací, ale v 60. letech minulého století došlo ke změně tohoto trendu a chráněné lokality začaly být zpřístupňovány a využívány k lepšímu pochopení ochrany přírody ([7]).

První naučnou trasou u nás byla NS Medník v Posázaví, funkční od roku 1965 (tato trasa v roce 2010 prošla zásadní rekonstrukcí – pozn. autora). V roce 1986 se na území Československa nacházelo již 104 naučných stezek ([2]). Nově v roce 2005 Drábek ([3]) sčítá v České republice cca 450 NS a další se nově budují či obnovují. Dnes již počet po celé ČR jistě atakuje počet 500 tras. Koncept je také přejímán do formátu cyklostezek. Příkladem jsou vinařské stezky na Jižní Moravě.

Naučné stezky hl. m. Prahy

V hlavním městě Praze se současný počet naučných stezek trojnásobně rozrostl oproti stavu před rokem 2000 na tři desítky. Přesný počet není znám, neboť vznikají i menší lokální trasy, které nejsou podchyceny žádnou aktuální statistikou. V tuto chvíli nejpřesnějším zdrojem o počtu a stavu pražských NS jsou internetové servery www.stezky.info a www.prazskestezky.cz. Údaje z obou zdrojů se liší, uvádějí počty 33 a 23 naučných stezek, rozdíl činí trasy nově vzniklé a trasy zaniklé. Podle informací pověřených úředníků uvažuje Magistrát hl. m. Prahy o koncepci celkové péče o pražské stezky, neboť s jejich nárůstem stoupají náklady

na opravy z důvodu patogenních společenských jevů (Petr Slavík, MHMP, 2011, in verb).

V posledním desetiletí vznikají i trasy věnující se nejen přírodním a kulturním složkám prostředí, ale také technickým památkám, lokálním trasám po vzdělávacích areálech či sídlištích. Příkladem jsou např. NS ZOO Praha, NS Botanickou zahradou, obnovená NS Olšanskými hřbitovy atp.

Možnosti a příklady zvýšení atraktivity naučných stezek

Dalším novým trendem je budování nejen bodových informačních panelů, ale rozrůstání naučných stezek o doprovodné herní prvky a atrakce. Účelem těchto prvků je upoutat návštěvníky (zejména děti) a přiblížit či dokreslit interpretovanou tematiku panelu naučné stezky. Z titulu své funkce se pro tyto prvky v Praze vžilo označení „environmentální atrakce“. Termín poprvé použili pracovníci Českého svazu ochránců přírody (Radek Borovička, 01/14 ZO ČSOP, 2010, in verb), kteří se zabývají realizací a údržbou naučných tras v Praze. Posléze se tento termín rozšířil i mezi řadu pracovníků úřadů, kteří mají tuto problematiku ve své gesci. Nutno podotknout, že mimo území Prahy byly podobné prvky budovány ve stejné době i v určitém časovém předstihu, a model tak není žádnou převratnou novinkou. Ovšem v Praze samotné se jedná v posledních letech o koncept nový a rozšiřující NS, o inovativní prvky jak na samotných bodových informačních panelech, tak na mobiliáři ve formě environmentálních atrakcí. Na několika konkrétních příkladech a ukázkách bude toto zatraktivnění naučných stezek dále přiblíženo.

Konkrétní příklady zvýšení atraktivity naučných stezek

Jako konkrétní příklad zvýšení atraktivity naučných stezek mohou vhodně posloužit tři nové pražské naučné trasy vzniklé v letech 2008 až 2011. Jedná se o tyto trasy nacházející se v okrajových přírodních lokalitách hl. m. Prahy (v závorce rok otevření NS):

- NS Satalická Bažantnice – Vinořský park (2008)
- NS Vinoř – Jenštejn (2010)
- NS Milíčovský les a rybníky (2011)

Použité inovace bodových informačních panelů a příklady doprovodných environmentálních atrakcí:

- každý bodový informační panel je doplněn hádanku, kterou tvoří otázka dotazující se na informaci uvedenou v textu panelu nebo jinou skutečnost, s výběrem z několika odpovědí, kdy jen jedna je správná. Řešení

zjistí návštěvník ihned: u odpovědí jsou v panelu zdířky a správná odpověď je z druhé strany barevně označena (viz Obr. 3)

- každý panel NS je doplněn některou z environmentálních atrakcí, které jsou charakteru herního (např. dřevěný xylofon s dutými dřevy vydávajícími melodické zvuky viz Obr. 4), populárně naučného (příkladem je poznávání hornin viz. OBR. 3 a OBR. 4), ale též kulturního (viz. OBR. 5 - originální a relativně finančně nenáročná řešení oživení zašlé místní památky).

jícím melodické zvuky viz Obr. 4), populárně naučného (příkladem je poznávání hornin viz. OBR. 3 a OBR. 4), ale též kulturního (viz. OBR. 5 - originální a relativně finančně nenáročná řešení oživení zašlé místní památky).

- jedná se o příklady inovací pro potřebu příspěvku, více je možno dohledat a zejména vidět na internetové prezentaci uvedených NS a realizátora zde uvedených inovací na www.natura-praha.org/stezky

Obr. 3 Přímou na panelu uvedená hádanka – variantní odpovědi u jednotlivých otvorů v pravé části panelu

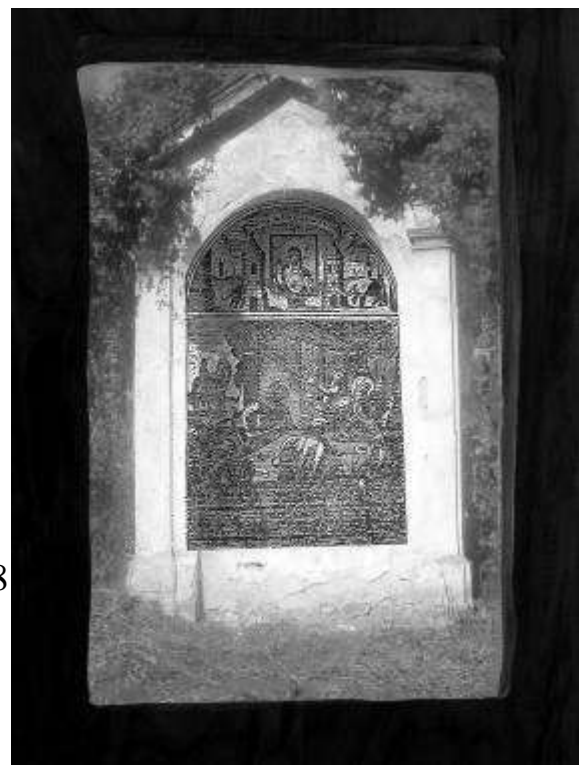
Obr. 4 „Hudební nástroj“ in natura – herní prvek pro všechny generace

Obr. 5 Poznávka hornin – ke každému masivnímu vzorku je jeden kůl s odpovědí

Obr. 6 Poznávka hornin – z druhé strany kůlů jsou uvedeny správné odpovědí

Obr. 7 Jak vypadala originální a dnes již neexistující freska? Návštěvník zjistí při průhledu v plexiskle, do kterého je původní kresba vlepena

Vedle toho mají tyto NS několik společných atributů, pro které byly vybrány jako naučné stezky hodné realizace:

- umístění nebo částečný průchod NS zvláště chráněným územím – jeho turisticky hojně využívanou částí, mimo hlavní místa předmětu ochrany (pouze s pohledem na ně)
- budování NS na bázi současných turisticky značených tras, které jsou veřejností hojně využívány
- v čistě přírodním prostředí důsledně dřevěného materiálu, v městském lesoparku oživení o kovové prvky
- bytelnost a odolnost mobiliáře proti poškození
- jednoduchá konstrukční řešení pro případ poškození a oprav
- předchozí předjednání na všech dotčených institucích a získání veřejné podpory místního úřadu
- stručný a věcný obsah písemných sdělení, doplněný bohatým obrazovým materiálem a kvalitní grafickým zpracováním pro posílení vypovídací hodnoty panelů NS
- průběžné konzultování a spolupráce s koncovými úředníky – specialisty na danou problematiku
- renomé kvalitního zpracovatele NS – vedle kvality též s přihlédnutím k faktu, že realizace naučné stezky není pro některé tvůrce (v tomto případě členy občanského sdružení) pouhým výdělkem, ale má hlubší environmentálně osvětový smysl

Závěr

Výše uvedená doporučení (některá jsou zřejmá) je samozřejmě nutné vždy brát se zřetelem ke konkrétní lokalitě a interpretačnímu cíli naučné stezky. Avšak pro podobné lokality se tyto parametry a součásti tras mohou stát určitým doplňujícím návodem správného postupu při budování NS.

Uvedené trasy se i díky některým originálním řešením opakovaně setkávají s podporou místních úřadů a dalších institucí. V jednom případě byla naučná stezka zbudována na požádání a z prostředků soukromého investora, který chtěl naplnit doplňující požadavek stanoviska v rámci řízení EIA, které doporučovalo posílení environmentální osvěty v místě developerského projektu. Přirozeně nejdůležitější je pak zejména pozitivní ohlas místní veřejnosti i dalších návštěvníků, což je vedle plnění cílů EVVO také podstatné z hlediska udržitelnosti trasy, neboť pokud je NS tzv. „v provozu“, tak dochází k menším škodám nežli u trasy, která zájem veřejnosti nejeví. Veřejnost (i v kategorii -náctileté mládeže) si podobných originálně řešených tras váží více. Toto tvrzení by bylo třeba srovnat v širším kontextu např. města Prahy, ale opravy u zmíněných tras zatím nebyly nikdy zásadního charakteru.

Realizace podobných záměrů proto v první řadě a při prvopočátečním plánování musí splňovat dlouhodobou udržitelnost ([5]), v tomto případě životnost a vypovídací hodnotu naučných stezek. Plněním těchto kritérií mohou naplnit své základní cíle v duchu principů trvalé udržitelnosti: primárně osvětové působení a sekundárně zpříjemnění rekreace ve městě i mimo něj.

Poděkování

Tento příspěvek navazuje na výstupy projektu č. 2202/2011 Sledování změn kulturní krajiny s důrazem na dynamiku vývoje ekologicky stabilních prvků v krajině, který byl podpořen Fondem rozvoje vysokých škol.

Zdroje:

- [10] Čeřovský, J., 1982: Učebny pod širým nebem. Stručný průvodce po naučných stezkách státní ochrany přírody v ČSR. Praha, 79 stran.
- [11] Čeřovský, J., et Záveský, A., 1989: Stezky k přírodě. SPN, Praha. ISBN 80-04-22378-8
- [12] Drábek K., 2005: Naučné stezka a trasy, Praha a Středočeský kraj. Dokořán, Praha, 280 stran, ISBN 80-7363-044-3
- [13] Frank, D. J, Robinson, K. J., Olesen, J., 2011: *The Global Expansion of Environmental Education in Universities*. Comparative education review, Vol. 55, No. 4, pp. 546-573.
- [14] Maršálek, M., 2011: Naučná stezka jako forma aplikace environmentální výchovy v odborném vzdělávání na území hl. m. Prahy. Závěrečná práce, vedoucí doc. R. Dytrtová. IVP ČZU, Praha.
- [15] Markvart, K., Pernica, M., 2008. *Turistické značení*. Lesnická práce, Vol. 87, No. 8, Kostelec nad Černými lesy.

- [16] Matless, D., Watkins, C., Merchant, P., 2010: *Nature Trails: The Production of Instructive Landscapes in Britain, 1960-72*. Rural history-economy society culture, Vol. 21 No. 1, pp. 97-131.
- [17] Stapp, W. B., 1969: *The Concept of Environmental Education*. The Journal of Environmental Education, Vol. 1., No. 1, pp. 30-31.
- [18] MŠMT, 2008: Metodický pokyn k zajištění environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty (EVVO). MŠMT, Praha.
- [19] Usnesení vlády ČR 1048/2000 - Státní program EVVO v ČR.

Použité fotografie pochází z archivu 01/14 ZO ČSOP z Prahy 10.

IVETA MERUNKOVÁ, IVETA HELLEROVÁ: NAUČNÁ STEZKA JAKO FORMA INTERPRETACE MÍSTNÍHO DĚDICTVÍ V PŘÍPADOVÝCH STUDIÍCH POHLEDEM ARCHITEKTA

An educational trail as a interpretation form of local heritage in the case studies in the architects perspective

Katedra zahradní a krajinné architektury, FAPPZ ČZU PRAHA, merunkova@af.czu.cz

Klíčová slova: případová studie, interpretace kulturního dědictví, tvorba krajiny, pohled architekta, genius loci, venkovské území

Abstrakt: Příspěvek předvádí konkrétní návrhové prostředky a možnosti, které by sloužily k oživení cestovního ruchu a zvýšení rekreačního potenciálu konkrétního území. Jako optimální řešení je pro dané území vymezena naučná stezka a geocaching či využití historických souvislostí, které ovlivnily charakter území (sídla a krajiny). Autorka poukazuje na nutnost správné volby formy interpretace v rozdílných územích a uvádí na příkladu jeden z nástrojů a přístupů architekta, který svými návrhovými variantami uspokojuje nejen potřeby obce, ale přispívá k rozvoji území ve spojení s aktivním a relaxačním odpočinkem, zvýšení povědomí o přírodních a kulturních hodnotách. Důraz je kladen na zapojení veřejnosti a formě prezentace výsledků pro prosazení realizace, opravdu aktivní zapojení aktérův území, jejich vzájemné spolupráci včetně profesionálního přístupu při řešení této problematiky.

Keywords: case study, interpretation of cultural heritage, landscaping, view architect, genius loci, rural area

Abstract:

This paper presents the design specific resources and capabilities that would serve to boost tourism and increase the recreational potential of the territory. There is defined trail and geocaching or use historical contexts that influenced the character (settlements and landscape) as an optimal solution for a given area. The author stresses the need for proper interpretation of the election forms in different areas and gives the example of one of the tools and approaches architect, its design variants to satisfy not only the needs of the village, but contributes to the development of the area in conjunction with active rest and relaxation, increased awareness of the natural and cultural values. Emphasis is placed on the involvement of the public and the form of presentation of the results to advance the implementation

of the really active involvement of actors in the area of their mutual cooperation, including a professional approach in dealing with this issue.

Moderní společnost si velmi váží svého kulturního dědictví a ví, že je zapotřebí kulturní dědictví ochraňovat, a to nejen proto, že může být zdrojem finanční prosperity v daném konkrétním místě a vytvářet příležitosti pro podnikání například ve formě turismu, ale značnou měrou ovlivňuje celkový vývoj dané lokality, neboť kladně působí na chování jejích občanů, protože disponuje výchovně vzdělávacím potenciálem. K tomu slouží *metoda interpretace*, která je založena na polaritě subjektivní a objektivní roviny lidského vnímání. Její podstata tkví ve sdílení nadšení pro dané místo s druhými lidmi. Jejím klíčovým aspektem je pak citové zaujetí pro danou věc. Tato metoda byla poprvé uplatněna ve druhé polovině 19. století správou amerických národních parků ve snaze získat podporu širokého okruhu lidí pro záchranu přírodních parků. V současné době se i u nás dostává do širšího povědomí jak odborníků, tak laické veřejnosti, a stává se tak nedílnou součástí chápání a péče o kulturní dědictví. Sama interpretace představuje cestu k poznání a docenění významu, důležitosti a kvality interpretovaného místa i ostatním lidem. V konečném důsledku přispívá k oživení interpretovaného místa a v podstatě tak i může odvrátit jeho případnou nepříznivou přeměnu, či jeho zničení.

Úvod - pojem interpretace

Interpretace (z lat. *intepretor* – vykládat, tlumočit, překládat, vysvětlovat) obecně znamená výklad nějakého díla, myšlenky či jevu. *Interpretace* v kontextu příspěvku byla poprvé definována jako disciplína ve Spojených státech amerických organizací National Park Service. Tilden ([28]) definuje interpretaci jako vzdělávací aktivitu, která odkrývá hlubší smysl a vztahy za pomoci původních objektů, přímé zkušenosti a ilustrativních prostředků, spíše než předáváním pouhých faktických informací a také vymezuje 6 zásad dobré interpretace:

1. Každá interpretace, která se nevztahuje k jedinci, jeho osobnosti nebo životní zkušenosti, je sterilní.
2. Interpretace není poskytování informací. Jakkoliv každá interpretace obsahuje informace, nepředává je, ale zjevuje.
3. Interpretace je umění, které kombinuje řadu dalších umění. Do jisté míry je možné se mu naučit.
4. Interpretace funguje pomocí provokace, nikoliv instruktáže.

5. Interpretace by měla představovat celek, ne pouze jeho části. Stejně tak by se měla vztahovat k celému člověku a dotknout se co nejvíce jeho smyslů i srdce.
6. Interpretace zaměřená na děti není pouhým zjednodušením interpretace pro dospělé. Řídí se od základů jinými zásadami.

V současné době je interpretace také považována za důležitou součást rozvoje cestovního ruchu. Při ochraně přírodního a kulturního dědictví lze interpretaci definovat jako součást toho, jak chápeme a pečujeme o přírodní a kulturní dědictví. Tento široký pojem přitom může zahrnovat vše od místních lidových pověstí a písní přes zalesněné vrcholky kopců až po masopustní obchůzku, která oživuje v zimě život na venkově. Ať již je to cokoli, toto dědictví je chráněno, protože je někdo (zpravidla větší skupina lidí) považuje za důležité. Interpretace je způsob, jak lze pomoci druhým všechny tyto hodnoty poznat a docenit.

Dnes se používají 3 metody interpretace, a to metoda Jamese Cartera ([5]), Johna Veverky ([29]) a Lisy Brochu ([3]). Podstatou metody Jamese Cartera je podle jeho knihy ([5]) krokový postup, který charakterizují odpovědi např. na tyto modelové otázky:

1. Proč to děláme?
2. Co budeme interpretovat?
3. Komu je to určeno?
4. Jak to provedeme?
5. Jak to bude spravováno?

Podobnou metodou je i metoda publikovaná Johnem Veverkou ([29]). Naopak Lisa Brochu publikovala komplexnější postup. Její metodika 5-M je vhodnější pro rozsáhlejší projekty a získala si oblibu u institucí, které se interpretací zabývají profesionálně (National Park Service, zoologické zahrady; [3]). Model 5-M podle metody Lisy Brochu vychází z kontinuálního sledování 5 aspektů interpretace, které Medek ([15]) vysvětluje podrobně takto:

1. **Směřování** (management) – tj. cíle interpretace, organizační rámec interpretace, souvislosti s managementem území, návaznost na další instituce, návaznost na existující interpretaci.
2. **Trh** (market) – tj. návštěvníci (kdo jsou a proč, jaká jsou jejich očekávání a modely chování), propagace místa, hodnocení interpretace jako produktu cestovního ruchu, sledování konkurenčních atrakcí.

3. **Sdělení** (message) – vymezení zaměření interpretace (obsah sdělení a jeho čitelná struktura), kombinování zájmů návštěvníků s cíli interpretace.
4. **Zařízení** (mechanics) – fyzická stránka interpretace: dostupnost a rozmístění jednotlivých prvků, charakter těchto prvků, plánování prostorových nároků, modelování využití prvků návštěvníky.
5. **Média** – konkrétní způsoby komunikace interpretačních sdělení.

Plánování interpretace je proces, ve kterém informace, které sebere, nebo rozhodnutí, která přijmeme o jedné záležitosti, ovlivní jiné záležitosti a jiná rozhodnutí. Podle Ptáčka ([18]) lze rozčlenit výsledky plánování podle určení na *plán interpretace* a *strategii interpretace*.

Plán interpretace se podle Ptáčka ([18]) lépe hodí pro jednodušší program, nebo pokud se pohybujeme v rámci malé oblasti, soustředíme se na jednu lokalitu nebo jeden projekt v rámci strategického plánu.

Strategický plán Ptáček ([18]) na rozdíl od *plánu interpretace* považuje za nejlepší způsob, jak se vyrovnat s rozsáhlou oblastí nebo velkým tématem. Vše zasadí do patřičných souvislostí a všem zúčastněným dá možnost zvážit důsledky. Může nabídnout společný rámec pro spolupráci několika organizací pracujících na svých interpretacích. Nebo naopak může spojit již existující plány a pomoci najít společný postup, který povede k tomu, že se jednotlivé iniciativy budou spíše doplňovat, než si konkurovat. Strategie může také poskytnout rámec detailním plánům pro konkrétní lokality nebo témata.

Plánovací víkend představuje obecnější metodu zapojení občanů do procesu interpretace. Wates ([32]) popisuje plánovací víkend jako intenzivní, krátkodobé (jedno až dvoudenní) setkání místních občanů, kteří během něj navrhuji pod vedením *facilitátora* budoucí podobu svého okolí. Jde v podstatě o to, že laická veřejnost aktivně diskutuje o budoucím využití a podobě území, v němž každý den žijí.

Podle Clarkové ([6]) je podstatou *fóra společného plánování* obvykle jeden a půldenní shromáždění komunity, při němž se sejdou v co nejpestřejším složení její členové, aby zhodnotili silné a slabé stránky svého města nebo obce, podělili se o své myšlenky a vytvořili akční plán k dosažení konkrétních cílů.

Ptáček ve své publikaci ([18]) uvádí následujících 8 pravidel, která platí pro veškerou interpretaci, bez ohledu na použitou metodu. Tato pravidla se týkají celého životního cyklu projektu od fáze přípravy přes fázi analýzy, plánování, realizace až k fázím uvedení do provozu, hodnocení a evaluace.

1. Selektivnost a stručnost (v projektech interpretace nebývá nouze o materiál, myšlenky a příběhy, nikdy však není možné, ani vhodné, prezentovat veškerý dostupný materiál).
2. Ujasnění si, ke komu interpretace hovoří (publikace pro první stupeň základní školy bude psána a ilustrována jinak než materiál pro turisty na dovolené, i když se obě publikace budou věnovat témuž místu).
3. Použití běžného jazyka (tak aby rozuměli mladí i staří stejně jako lidé, pro něž není daný jazyk mateřštinou).
4. Použití příběhu a citací (odkazy na skutečné lidi, příběhy a události mohou oživit a posílit ducha místa a lokální kultury).
5. Použití metafor a přirovnání, jež mají vztah k dennímu životu (například objem dřeva vytěženého každoročně z lesa vyjádřit tak, že je převeden na odpovídající počet nákladních aut nebo luxusních chat, které by se z něj daly postavit).
6. Porovnat všechny aspekty projektu (citlivá volba barev, stylu).
7. Veškeré směrovky, instrukce a upozornění musejí být jasné.
8. Maximální testování nápadů (využití maket letáků nebo výstav, aby se zjistila jejich funkčnost).

Případová studie Doudleby

Pro projekt v této konkrétní jihočeské obci s bohatou historií a folklórem byly zvoleny následující prvky vhodné pro interpretaci:

1. *Přírodní dědictví* - romantická příroda (reprezentovaná zejména terénní konfigurací, tj. dramaticky tvarovanými břehy řeky Malše, poskytující panoramatické výhledy).
2. *Historické dědictví* - zachovalá raně středověká urbanistická struktura sídla a architektonické památky (zejména kostel sv. Vincence, fara, kaple sv. Barbory se studánkou, původní venkovské usedlosti, Čapkův most, atd.), přítomnost starého slovanského kmene Doudlebů.
3. *Kulturní dědictví* - zachovalé lidové obyčeje (masopust, velikonoční řehtání, stavění májky, dožínky).

Všechny tyto prvky se podílejí na jedinečné atmosféře sídla a představují místní *genius loci*. První cílovou skupinu tvoří místní obyvatelé, u kterých se do řešených lokalit předpokládá dostupnost pěšky nebo na kole. Zde by interpretace měla zejména přispět k posílení místního patriotismu. Druhou cílovou skupinu představují návštěvníci obce, například jednotlivci, rodiny s dětmi a školní třídy, dojíždějící z větší vzdálenosti a z cizího území. Zde by interpretace měla umožnit seznámit tuto skupinu s daným

místem a ukázat místní zajímavosti, které nelze jinde nalézt. Podrobnější rozbor přináší tabulka:

Tab. 1 Analýza cílových skupin. Zdroj: autorka

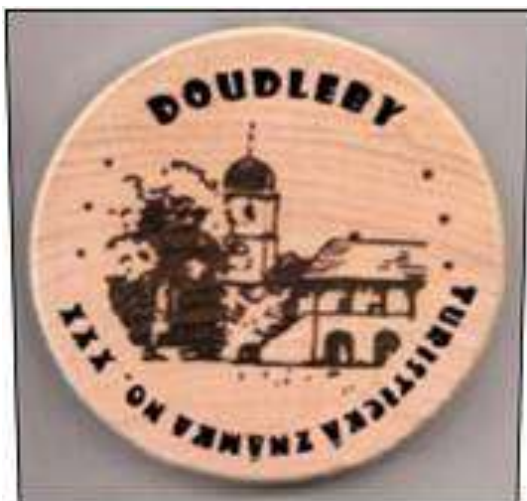
	<i>místní</i>	<i>návštěvníci</i>
<i>očekávání</i>	procházka a odpočinek	poznávání, rekreace
<i>informovanost o místě</i>	dobrá	malá
<i>interval návštěvy</i>	periodicky, např. týdně	jednorázově
<i>doba návštěvy</i>	méně než dvě hodiny	dvě a více hodin

Při výběru prostředků interpretace se vycházelo z těchto dvou skupin. V projektu byly posuzovány následující prostředky:

1. *Kulturní akce* v obci (pro místní),
2. *agroturismus* (pro návštěvníky),
3. *geocaching* (pro návštěvníky),
4. *cyklo a pěší turistika* (pro obě skupiny),
5. *koupání* v řece Malši (pro obě skupiny),
6. *naučná stezka* (pro obě skupiny).

Do fáze realizace byly vybrány tři projekty, které nejlépe podporují význam a jedinečnost interpretovaného místního přírodního a kulturního dědictví: *geocaching*, *turistické známky* a *naučná stezka*.

Pro cílovou skupinu návštěvníků (sportovně založení jednotlivci, rodiny s dětmi, školáci) byl jako prostředek k oživení atraktivity řešeného území a vyvolání zájmu o jeho kulturní a přírodní dědictví zvolen *geocaching* jako zábava kombinující turistiku, sport a vzdělávání. Zároveň vytváří předpoklady pro zvýšený zájem o danou lokalitu i v budoucnosti přenosem zájmu na mladší generaci atd. *Geocaching* spočívá v hledání skrytého objektu zvaného anglicky „cache“, o němž jsou známy jen jeho geografické souřadnice, které jsou zveřejněny na internetu. Při hledání se používají běžné cenově dostupné GPS přijímače. Na zajímavém místě se by se tedy ukrývala schránka („cache“), která obsahuje letáček či plakát s informacemi o daném území (historie sídla, přírodní zajímavosti aj.). Geografické informace o umístění schránek a také další doplňující informace k informacím uloženým ve schránkách jsou zveřejněny na internetu. Návštěvníci zaregistrovaní na internetu by pak při hledání schránky pomocí navigačních přístrojů jistě ocenili i jedinečnost daného místa, neboť schránka by se ukrývala na místě, kde lze něco zajímavého poznat. Procházky spojené s hledáním schránky by tak dostaly přidanou hodnotu a mě-

ly by také jasně vymezený cíl. *Geocaching* je vhodný také pro rodiny s dětmi, které jsou nadšené tím, že na konci procházky je čeká odměna v podobě odhalení nějakého tajemství. Při této hře se také mohou návštěvníci setkat s lidmi stejného zájmu, což ještě víc posiluje motivaci. V řešeném území byla navržena 4 místa pro umístění schránek.

Obr. 8 Návrh turistické známky.
Zdroj:

Turistické známky patří mezi tradiční turistickou zábavu, která má počátek a dlouhou tradici v romantismu 19. století. Turistická známka je

kulatá, dřevěná destička s vypáleným symbolem daného místa, které známka reprezentuje. Pro Doudleby byla navržena charakteristická silueta kostela sv. Vincence (Obr. 8). Turistická známka je hezkým suvenýrem a zároveň potvrzením o návštěvě turisticky atraktivního místa, protože ji nelze koupit jinde, než na daném místě. Dřevěné turistické známky (průměr 6 cm, tloušťka 1 cm) vydává v České republice od roku 1998 společnost Turistické známky, s. r. o., která sídlí v Rýmařově. Kromě klasické známky je také možné využít turistickou samolepicí upomínkovou vizitku. K nalepování slouží speciální turistický deníček, nebo si turista známku nalepí jinak (na kolo, batoh, ...). Vydávání turistických známek i vizitek je realizovatelné, ale je k tomu potřeba finanční i organizační pomoc místní samosprávy. Obec totiž při zhotovení turistické známky a vizitky musí spolupracovat s certifikovanou společností, protože turistické známky a vizitky jsou chráněné autorským právem. Známky by se také musely někde prodávat, například v budově obecního úřadu. Zde je předpoklad, že vynaložené finanční prostředky by se prodejem známek opět vrátily do obecního rozpočtu.

Třetím vybraným projektem je *naučná stezka*. Navržená trasa naučné stezky dlouhá cca 5 km je nenáročná a vede převážně rovinným terénem s mírným stoupáním po zpevněných účelových komunikacích (Obr. 9). Je na ní 7 zastavení, jež jsou vybavena informačními panely, které připomínají doudlebská přísloví. Pojmenování okruhu naučné stezky „o doudlebských

príslovích“ je vedeno snahou pripomenout zdejší lidovou slovesnost. Tím se obrací pozornost na existenci místního jazykového dialektu a přítomnosti slovanského kmene Doudlebů. Především děti by se tak zábavně naučnou formou dozvěděly, o čem vlastně přísloví vypovídá, neboť by jejich hlubší smysl musely uhodnout. Vysvětlení daného přísloví by se ukrývalo na zadní straně informačního panelu. Tématická naučná stezka by tak nabízela nenáročnou pěší turistiku obcí i volnou krajinou a umožnila by jejím návštěvníkům seznámit se kromě typické lidové slovesnosti Doudleb i s architektonickými skvosty dané obce a k tomu zároveň obdivovat zdejší krajinou scenérii. Na okruh *naučné stezky* je možno napojit se kdekoliv (usnadnění pro místní návštěvníky), ale trasa také vede kolem autobusové zastávky, která by pro cizí návštěvníky mohla představovat doporučený výchozí bod okruhu.

Obr. 9 Návrh tras naučné stezky. **Zdroj:**

Je zřejmé, že všechny tři varianty řešení interpretace (*geocaching*, *turistické známky a vizitky* a *naučná stezka*) se mohou vzájemně kombinovat a doplňovat. Součástí projektu byla i analýza ekonomických nákladů variant řešení. Nejlevnější, pokud se nepočítá organizační součinnost místní samosprávy, je výroba turistických známek, která má počáteční přímé náklady přibližně 3000 Kč včetně DPH na výrobu prvních 100 známek. Jen o málo dražší, v podstatě srovnatelnou cenu, má pořízení a instalace schránek na *geocaching*. Zde je ale třeba také zahrnout práce na internetu. Finančně nejnáročnější je *naučná stezka*, projekt, do kterého spadá nejen výroba informačních tabulí, ale i úprava cest a případná potřeba vykoupení pozemků. Nejlevnější varianta vedoucí přes již hotové komunikace a ze zákona veřejně dostupné již existující účelové komunikace by stála cca 80.000 Kč, což je z velké většiny pouze pořizovací cena informačních panelů v nejjednodušší materiálové variantě.

Závěr

Předpokladem realizace naučné stezky jako veřejně prospěšné stavby je její zapracování do rozvojové dokumentace územního plánu. V rámci této územně plánovací dokumentace by měla být naučná stezka zahrnuta do koncepce ploch veřejných prostranství. Vzhledem k tomu, že pro území obce Doudleby byl s účinností od 29. 10. 2010 schválen nový územní plán, přichází začlenění trasy naučné stezky v budoucnu v úvahu v rámci projednání změny tohoto územního plánu.

V souvislosti s propagací kulturního a přírodního dědictví obce je třeba zmínit, že Jihočeský kraj vyhlásil 1. výzvu pro rok 2011 zaměřenou na zachování a obnovu předmětů movitého kulturního dědictví uskutečňovaného v rámci Programu rozvoje venkova České republiky na období 2007 až 2013 - Osy III. Kvalita života ve venkovských oblastech a diverzifikace hospodářství venkova - Priorita III.2 Opatření ke zlepšení kvality života ve venkovských oblastech - Opatření III.2.2 Ochrana a rozvoj kulturního dědictví venkova - záměr b) obnova a zhodnocování kulturního dědictví venkova (<http://www.edotace.cz/katalog-dotaci/obnova-a-zhodnocovani-kulturniho-dedictvi-venkova-9590>). Finanční prostředky až do výše 90% výdajů jsou poskytovány např. na stavební obnovu a zhodnocení památných budov, kulturních objektů a prvků a s tím souvisejí skupin stromů, soliterních dřevin či na parkovou úpravu okolí objektu kulturního dědictví (terénní úpravy, ohumusování, zatravnění včetně nákladů na osivo, nákup a výsadba dřevin). Tyto prostředky by mohla obec využít za účelem oživení cestovního ruchu a zvýšení rekreačního potenciálu na jejím území.

Finanční prostředky lze rovněž získat na základě žádosti o grant z Revolvingového fondu Ministerstva životního prostředí, jež spolufinancuje projekty zaměřené na podporu udržitelného rozvoje prostředí (http://www.mzp.cz/cz/revolvingovy_fond_mzp).

Uvedená případová studie si klade za cíl u místních obyvatel posílení vztahu k .. a tím i zodpovědnosti a patriotismu a zvýšení zájmu u návštěvníků. Navržené prostředky interpretace rovněž povzbuzují kladný vztah obou skupin jak k přírodním, tak i historickým památkám a zajímavostem v řešeném území. Větší zájem turistů v důsledku zvýšení přitažlivosti řešeného území interpretací místního dědictví může taktéž významnou měrou přispět k rozvoji místní ekonomiky při zachování kvality sídla a území.

Zdroje:

- [1] BAŠE, M. 2006. Sídla a stavby na venkově. Česká technika. Praha. 80 s. ISBN: 80-01-03390-2.
- [2] BRÁNIŠ, J. 1911. Osídlení Doudlebska. Nakladatel A. B. Černý. Praha. 25 s.
- [3] BROCHU, L. 2003. Interpretative Planning: The 5-M Model for Successful Planning Projects. Fort Collins. National Association for Interpretation.
- [4] BUKÁČEK, R., MATĚJKA, P. 1997. Metodický podklad hodnocení krajinného rázu v chráněných krajinných oblastech. Správa Chráněných krajinných oblastí České republiky. 32 s.
- [5] CARTER, J. 2001. A Sense of Place – An Interpretive Planning Handbook. Tourism and the Environment Initiative. Inverness.
- [6] CLARK, S. 2004. Tvorba vize komunity. Nadace Partnerství. Brno. 119 s.
- [7] ČAPEK, F. M. 1933. Vzácná památka v jihočeském Doudlebsku. 140 s.
- [8] FOLTÝN, D. 2008. Prameny paměti – Sedm kapitol o kulturně historickém dědictví pro potřeby výchovné praxe. Univerzita Karlova. Praha. 303 s. ISBN: 978-80-7290-352-8.
- [9] HOLUB, Z., BOČKOVÁ, M., DEMIRIOVÁ, V., FROŇKOVÁ, A., HOLUBOVÁ, M., JANŮ, Z., KREJČA, F., KUBEŠ, J., MARKOVÁ, A., MARVAN, J., PUFFEROVÁ, L., SLÁDEK, O., THAM, J., ZACH, J. 2000. Genius loci Jižních Čech. Jihočeská univerzita. České Budějovice. 143 s. ISBN: 80-7040-426-4.
- [10] KNOPP, A., KAŠPAROVÁ, L., KOCOURKOVÁ, J., KUČERA, B., MATOUŠEK, V., RIEDL, D., VIKTORINOVÁ, D. 1994. Vesnice –

- stavby a krajina mají svůj řád. Ústav územního rozvoje. Brno. 211 s. ISBN: 80-85124-96-3.
- [11] LANGHAMMEROVÁ, J., 2001. Dějiny odívání. Lidové kroje z České republiky. Nakladatelství Lidové noviny. Praha. 262 s. ISBN: 80-7106-293-6.
- [12] LIBROVÁ, H. 1987. Sociální hodnota a potřeba krajiny. Univerzita J. E. Purkyně. Brno. 134 s.
- [13] MADDEN, K. 2000. How to Turn a Place Around. Project for Public Spaces.
- [14] MAREČEK, J. 2005. Krajinářská architektura venkovských sídel. Česká zemědělská univerzita. Praha. 404 s. ISBN: 80-213-1324-2.
- [15] MEDEK, M. Interpretace jako protnutí zájmů ochrany přírody a návštěvníka – zahraniční zkušenosti a tuzemské začátky se systematickým přístupem [on line]. 20. září 2010 [cit. 2010-10-22]. Dostupné z <http://medek.us/ftp/raop_medek.doc>.
- [16] PERLÍN, R. Venkov, typologie venkovského prostoru [on line]. Ministerstvo vnitra. 20. května 2010 [cit. 2010-10-14]. Dostupné z <<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/odbor/reforma/perlin.pdf>>.
- [17] PETR, J. 1930. Doudlebským krajem. Svobodné učení selské. 145 s.
- [18] PTÁČEK, L. 2004. Interpretace místního dědictví. Nadace Partnerství. Brno. 88 s. ISBN: 80-239-2068-5.
- [19] PULEC, V. 1990. Doudleby – Příspěvky k jejich dějinám. České Budějovice. 57 s.
- [20] SCHULZ, Ch. N. 1994. Genius loci. Odeon. Praha. 219 s. ISBN: 978-80-7363-303-5.
- [21] SLEPIČKA, A. 1989. Přeměny venkova: venkov našeho věku. Svoboda. Praha. 387 s. ISBN: 80-205-0019-7.
- [22] 65
- [23] SOUKUPOVÁ, Z. 1979. Jihočeské tance 1. díl. Krajské kulturní středisko. České Budějovice. 243 s.
- [24] SÝKORA, J. 1998a. Venkovský prostor 1. díl – Historický vývoj vesnice a krajiny. Vydavatelství ČVUT. Praha. 62 s. ISBN: 80-01-01826-1.
- [25] SÝKORA, J. 1998b. Venkovský prostor 2. díl – Územní plánování vesnice a krajiny. Vydavatelství ČVUT. Praha. 156 s. ISBN: 80-01-01810-5.
- [26] SÝKORA, J. 2002. Územní plánování vesnic a krajiny. Urbanismus 2. Vydavatelství ČVUT. Praha. 226 s. ISBN: 80-01-02641-8.

- [27] ŠIMÁNEK, J., STERNECK, T., LAVIČKA, R., HAVLICE J. 2008. Doudleby – Historie, památky, tradice. Obecní úřad Doudleby. 91 s. ISBN: 978-80-254-2758-3.
- [28] TILDEN, L. 2007. Interpreting Our Heritage. Chapel Hill. The University of North Carolina Press. 212 p. Dostupné také z [www](http://www.amazon.co.uk/exec/obidos/ASIN/0807858676/ref=ox_ya_oh_product#reader_0807858676): <http://www.amazon.co.uk/exec/obidos/ASIN/0807858676/ref=ox_ya_oh_product#reader_0807858676>.
- [29] VEVERKA, J. Heritage Interpretation [on line]. 23. března 2010 [cit. 2010-10-22]. Dostupné z <<http://www.heritageinterp.com/master.htm>>.
- [30] VOREL, I. 2006. Venkovská sídla a charakter krajiny. Venkov II – sídla a krajina. Urbanismus a územní rozvoj. č. 2. 2-5 s.
- [31] VOREL, I. 2009. Generel krajinného rázu Jihočeského kraje. 18 s.
- [32] WATES, N. 2003. Akční plánování. Nadace Partnerství. Brno. 75 s.
- [33] WATZKO, K. 2007. Studie kompozičních prvků části Jičínska. Člověk, stavba a územní plánování II. Vydavatelství ČVUT. Praha. 140 s.
- [34] ZEMÁNEK, L. 2006. Lokální kultura v životě našeho venkova. Venkov II – sídla a krajina. Urbanismus a územní rozvoj. č. 2. 77–90 s.
- [35] Česko. Zákon č. 128 ze dne 15. května 2000 o obcích (obecní zřízení). In: Sbírka zákonů České republiky. 2000. částka 38. s. 128-130. Dostupný také z <<http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zako-nu/SearchResult.aspx?q=2000&typeLaw=zakon&What=Rok&stranka=11>>.
- [36] Česko. Zákon č. 114 ze dne 25. března 1992 o ochraně přírody a krajiny. In: Sbírka zákonů České republiky. 1992. částka 28. s. 114-115. Dostupný z <<http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zako-nu/SearchResult.aspx?q=1992&typeLaw=zakon&What=Rok&stranka=11>>.
- [37] Evropská úmluva o krajině [on line]. Agentura ochrany přírody a krajiny. 12. dubna 2009 [cit. 2010-10-08]. Dostupná z <<http://www.ochranaprirody.cz/index.php?cmd=page&id=3262>>.
- [38] Geoportál Cenia [on line]. 12. března 2010 [cit. 2010-11-08]. Dostupný z <<http://geiportal.cenia.cz>>.
- [39] Charta industriálního dědictví [on line]. Výzkumné centrum průmyslového dědictví fa ČVUT v Praze. 20. března 2010 [cit. 2010-10-08]. Dostupná z <<http://vcpd.cvut.cz/33-206-dokumenty-charta-industrialniho-dedictvi.aspx>>.
- [40] Mapový portál [on line]. 19. prosince 2010 [cit. 2010-11-09]. Dostupný z <<http://mapy.cz>>.

- [41] Portál archivních map [on line]. 2. listopadu 2010 [cit. 2010-19-11]. Dostupný z <<http://oldmaps.geolab.cz>>.
- [42] Portál regionálních informačních servisů – RISY [on line]. 15. prosince 2010 [cit. 2010-17-08]. Dostupný z <<http://www.risy.cz/index.php?pid=231&kraj=-1&zuj=544400>>.
- [43] Projekt Kačina. VaV MŠMT. 2006-2011 [on line]. 10. prosince 2009 [cit. 2010-10-22]. Dostupný z <<http://www.projektkacina.estranky.cz/clanky/metodika-projektu.html>>.
- [44] Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850 – 1970. I. díl. Svazek 1. Federativní statistický úřad. 1978. 678 s.
- [45] Úmluva na ochranu nemateriálního kulturního dědictví [on line]. Ministerstvo kultury. 1. ledna 2009 [cit. 2010-10-08]. Dostupná z <<http://www.mkcr.cz/assets/kulturni-dedictvi/regionalni-a-narodnostni-kultura/Koncepce-a-jine-ustavujici-dokumenty/umluva.pdf>>.
- [46] Úmluva o ochraně architektonického dědictví Evropy [on line]. Urbanismus a územní rozvoj. Ústav územního rozvoje. Únor 2000. Ročník III. č. 2. 34 s. [cit. 2010-10-08]. Dostupná z <<http://www.uur.cz/images/publikace/uur/2000/2000-02/08a.pdf>>.
- [47] Úmluva o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví [on line]. Agentura ochrany přírody a krajiny 1. ledna 2010 [cit. 2010-10-08]. Dostupná z <<http://www.ochranaprirody.cz/res/data/067/009778.pdf>>.
- [48] Územní plán obce Doudleby [on line]. 10. prosince 2010 [cit. 2010-12-22]. Dostupný z <<http://www.doudleby.com>>.
- [49] Vymezení venkova [on line]. Český statistický úřad. 4. dubna 2010 [cit. 2010-10-14]. Dostupné z <[http://www.czso.cz/xc/edicniplan.nsf/t/410020B38B/\\$File/31136109a10.pdf](http://www.czso.cz/xc/edicniplan.nsf/t/410020B38B/$File/31136109a10.pdf)>.

RADEK NOVOTNÝ, IVO MORAVEC: DIGITÁLNÍ PŘÍBĚHY V MULTIMEDIÁLNÍCH ZAŘÍZENÍCH JAKO NÁSTROJ PRO INTERPRETACI PŘÍRODNÍHO DĚDICTVÍ
Digital Storytelling in Multimedia Devices as a Tool for Natural Heritage Interpretation

Ing. Radek Novotný, PhD., novotny@DigitalStorytelling.cz, Ing. Ivo Moravec, ivo.moravec@volny.cz

Klíčová slova: digitální příběh, digitální historky, interpretace, dědictví, expozice, minimuzeum

Abstrakt: Teorie digitálních příběhů, formy a postupy, jak jimi interpretovat přírodní dědictví jsou obsahem tohoto příspěvku. Na příkladech interpretace přírodního dědictví Šumavy v Návštěvnickém centru dřevařství na Modravě a dalších expozicích formou digitálních příběhů chtějí autoři ukázat výhody použití multimediální techniky v expozicích. Nové trendy přenosu a prohlížení digitálních příběhů na mobilních zařízeních jsou též obsahem příspěvku.

Keywords: digital storytelling, story, heritage, interpretation, exhibition, mini muzeum

Abstract: Digital storytelling, its theory, forms and processes of interpretation of natural heritage, it is the content of this paper. Authors attempt to present advantages of multimedial equipments with digital storytelling used in exposition based on the case study of interpretation of natural heritage of Bohemian forest in visitor center of woodcraft in Modrava and of others exposition.

Úvod – definice přístupů a perspektiv přístupů k interpretaci s využitím digitálních příběhů

Při návrhu a tvorbě digitálních příběhů do expozic, které mají pomoci interpretovat přírodní dědictví, lze vycházet z následujících myšlenkových přístupů:

Identifikace určité atraktivity jako památky (tedy dokladu vývoje společnosti a přírody) probíhá podle McKerchera a du Crose [2:46] tak, že se určí její vnitřní hodnota či význam pro společnost, kvůli které je zkoumána a chráněna. Návštěvníci chtějí prožívat celou škálu kulturních zážitků, a aby to byla atraktivita, která jim tuto konzumaci zprostředkuje, musí být pa-

mátka transformována. Transformační proces se realizuje tak, že se potenciál sbírkového předmětu přemění do něčeho, co si může návštěvník užít. V našem případě to „*něco*“, co návštěvník užívá, je *příběh*.

Informace jen poskytují fakta, ale cílem *interpretace* je dávat nové pohledy, myšlenky a způsoby, jak se na věci dívat [4:61].

Při porovnání s jinými expozicemi je při prezentaci přírodního dědictví mnohem významnější si uvědomit rozdíl mezi *historií* a *pamětí*:

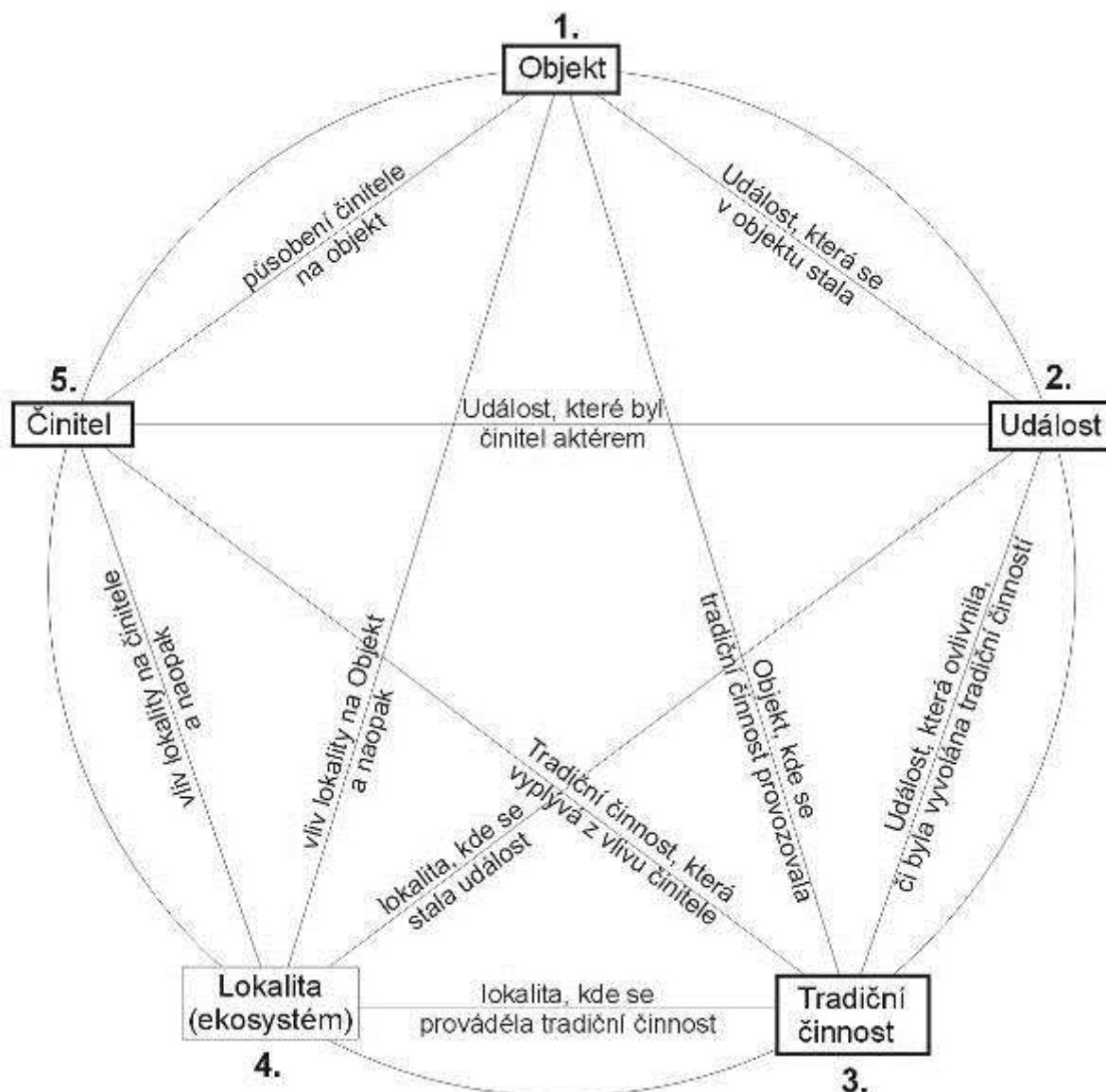
Paměť není totéž, co historie. Naopak, historie – jako kritický pohled na minulé události, jejich rekonstrukce a přeorganizování – nahrazuje paměť jako živou vzpomínku, znovuprožívání, kontinuitu a spontánní vývoj. V tom smyslu je historie protikladem paměti.... Paměť je trvalá živá přítomnost, historie je zkamenělá minulost. Paměť je magická, poetická, sakrální a exaltující, historie je prozaická, analytická, kritická a anihilující [3:160].

Kategorie přírodního dědictví a jejich vzájemné vztahy, využitelné pro tvorbu digitálních příběhů

V rámci studia desítek místních atraktivit kulturního a historického dědictví v ČR v letech 2005 – 2009 [4] a [5] byly podle charakteristických specifik definovány kategorie, do kterých se tyto atraktivity shlukují. Tyto kategorie do jisté míry určují (námět) úhel pohledu expozice, která se snaží dané místní kulturně historické dědictví interpretovat. S minimálními změnami je možné toto rozdělení použít i pro přírodní dědictví.

Tab. 2 Kategorie přírodního dědictví, využitelné pro tvorbu digitálních příběhů.

objekt	hora, řeka, jeskyně
událost	zemětřesení, eroze, kalamita (orkán, škůdce)
činitel (dlouhodobý)	voda, mráz, sucho, vítr
tradiční činnost	těžba, výroba, hospodářské využití krajiny
ekosystém	lužní les, mokřady, horská využívaná louka

Obr. 10 Schéma vztahů mezi kategoriemi přírodního dědictví

Vzájemné vztahy jednotlivých kategorií a na nich založené příběhy bývají námětem expozičních, interpretujících dané přírodní dědictví.

V multimediální prezentaci přírodního a kulturně historického dědictví Šumavy byl pro Návštěvnické centrum dřevařství připraven mimo jiné i příběh, spadající na výše uvedeném schématu do vztahu 4 – 3. Digitální příběh popisuje změny, které na šumavské přírodě způsobila sklářská činnost, kdy se vedle těžby dřeva na topení v pecích pálilo dřevo i na popel, ze kterého se vyrábělo „dráslo“ - přísada do šumavského sklářského kmene.

Struktura příběhu

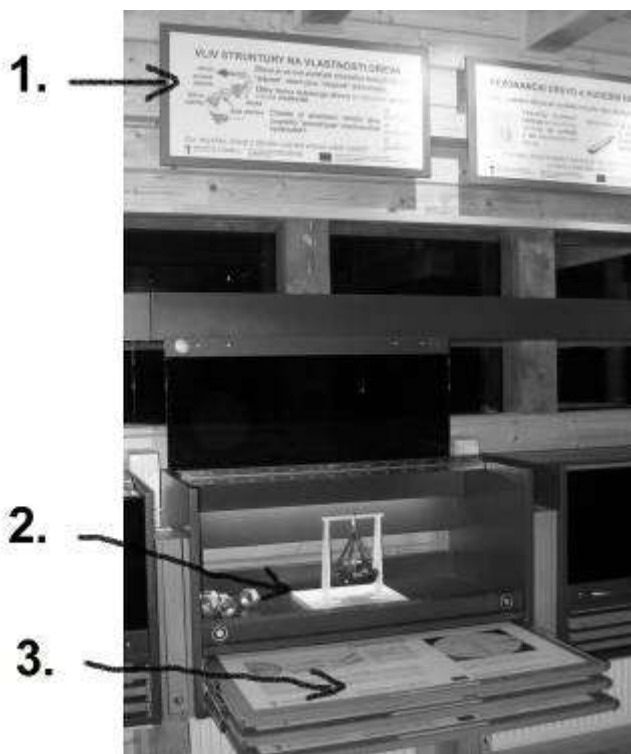
Tématem tohoto příspěvku není zaměření se na expozice určené pro úzkou skupinu expertů a nadšenců (i když míru odbornosti si musí každý

autor spolu s provozovatelem určit vždy sám), ale spíše jak přistupovat k interpretaci přírodního dědictví tak, aby zaujala většinového návštěvníka.

Samotný námět příběhu (historiky) ještě nezaručuje, že bude pro návštěvníky zajímavý. Jedna z cest, jak zaujmout a vyvolat pozornost, je dodržovat klasická pravidla pro strukturu příběhu.

Příběh je po tisíce let prostředkem pro sdílení mýtů, sociálních a kulturních norem [7], a aby vypravěč udržel pozornost posluchačů, využívá určitou strukturu příběhu (vyprávění) [6:112]:

- 1) **konflikt, tajemství**, jehož cílem je motivovat obecenstvo dozvědět se něco více. Posluchač, který se dozví něco, co je v rozporu s obecně známými zvyklostmi a s jeho zkušeností, zvýší svůj zájem o to, v čem je problém, čím se sdělení liší od toho, co zná.
- 2) **popis reality** – v této fázi příběhu se vysvětlují okolnosti, které konflikt (tajemství) způsobily. Posluchač se seznamuje s tím, za jakých podmínek dané tvrzení platí, kdy se tajemství vyjeví. V této fázi je návštěvník většinou nejpřístupnější k přijímání faktů, informací, protože ví, že díky nim pochopí, jak to skutečně je.
- 3) **morální aspekt příběhu** – zde se návštěvník dozvídá důsledek, zobecnění, význam popisovaného děje apod. Případně dojde posluchač k vlastnímu závěru a dostaví se u něho tzv. AHA efekt (Heuréka efekt).

Stejná struktura byla použita při tvorbě interaktivních zastavení s experimentem v Návštěvnickém centru dřevařství na Modravě (dále NCD Modrava), .

Obr. 11 Struktura interaktivního zastavení (příběhu) k vlastnostem dřeva v NCD Modrava (foto autor).

Rozdílný způsob přijímání informace lidským mozkiem.

Vědecké poznatky o

fungování mozku odhalily další zákonitosti toho, jak funguje mozek při přijímání nových informací. Tyto poznatky též mohou pomoci při zaujetí a hlavně udržení pozornosti návštěvníka. Oren Klaff [1:7] aplikuje nejnovější poznatky z oboru neurovědy na problematiku přijímání sdělovaných informací. Mozek člověka se podle něj skládá z vývojově odlišných částí, které se do příjmu nových informací zapojují v různé době a různým způsobem.

Vývojově nejstarší část, která je zodpovědná za přežití, autor nazývá „*Krokodýlím mozem*“ („*Crock brain*“). Tato část mozku má podle něho nejmenší energetickou kapacitu. Snadno se vyčerpá, a proto se nezabývá příliš složitými informacemi.

Z hlediska přijímání informace je nejdůležitější a nejpřekvapivější poznatek, že každá informace, kterou lidský mozek zpracovává, je podle Klaffa selektována právě tou nejprimitivnější částí – krokodýlím mozem. Ten propouští do analytických částí mozku pouze ty informace, které vyhodnotí jako životně důležité. Pro to, aby informace byla krokodýlím mozem vyhodnocena jako důležitá a byla odeslána (propuštěna) do dalších částí mozku k analýze případně i k syntéze, musí splňovat určité atributy:

- musí být rychlá,
- nová,
- jasná a konkrétní,
- vizuálně dobře zpracovaná,
- kontrastní (provokující).

Ostatní informace jsou z mozku vyloučeny jako nudné, neužitečné, složité a člověk je přestane dále vnímat bez ohledu na to, zda by je jiná část mozku mohla efektivně použít.

Podmínky využití digitálních příběhů.

Výše uvedené požadavky na sdělnost informace splňuje osobní, živé vyprávění a hrané představení. Z provozního a ekonomického hlediska má však tento způsob prezentace a interpretace své nevýhody.

Základní charakteristikou klasického osobního vyprávění od nepaměti je, že vypravěč i obecenstvo jsou v daném čase přítomni a mohou interaktivně reagovat. Navíc obsah příběhu, který je vyprávěn, si musí obecenstvo umět představit. Existují však případy a v oblasti přírodního dědictví nijak zřídka, kdy živé vyprávění není možné použít. Jde např. o případy v Tab. 3:

Tab. 3 Typy omezení, kdy není možné použít živá vyprávění, ale lze je nahradit promítáním digitálních příběhů.

Typ omezení:

příběh probíhá uvnitř struktury (systému)

jde o příliš pomalý proces

jde o příliš rychlý proces

(lidským okem těžko postřehnutelný)

příběh se odvíjí v mikrosvětě

proces je pro živou prezentaci drahý, nebezpečný

příběh pojednává o jiném časovém (ročním) období, než kdy je uskutečněna návštěva, příběh je založen na porovnávání exponátu s dalšími přírodninami, které ale v expozici (v terénu) chybí

Příklad:

vývoj ptačího druhu ve vejci, život krtka, žížaly pod zemí

geologické procesy, růst květu, vývoj lesa,

finální fáze lovu ledňáčka říčního

dynamický účinek vody (větru) na horninu, účinek kořenového systému rostlin na horniny, vliv škůdce na porost, či kombinace faktorů - minerální procesy v hornině, mikrobiální procesy v půdě

představení života velkých šelem (medvěd, rys, apod.), prohlídka částí lesa, kde jsou v důsledku kůrovcové kalamity suché, hnijící stromy, které by mohly návštěvníka ohrozit.

ukázka lužního lesa v době záplav, sledování chování jedince v noci, apod. - porovnání regionálních, či historických odlišností v chování živočišných a rostlinných druhů.

Formy digitálních příběhů

S ohledem na technické, či finanční možnosti lze digitální příběhy zpracovat v různých formách:

- série za sebou jdoucích obrázků, fotografií, které se střídají v době, kdy namluvený komentář právě vypráví o věci, události apod., kterou nový obrázek znázorňuje (*Roční cyklus lesa, Vývoj lesa v oblasti Šumava, Dřevařství a další užítky z lesa, Multimediální klíč k určování dřevin v NCD Modrava*).

- videonahrávka se slovním komentářem přibližující daný proces, děj (*tradiční sklářské techniky na Šumavě – výroba pateříků, prosévání mouky hasačertem, provoz vodním mlýnů a hamrů*).
- počítačová vizualizace (2D, či 3D grafika) zpracovaná do sekvence obrázků, probíhající rychle za sebou, vyvolávající pocit pohybu (animace) se slovním komentářem (*tradiční výroba dřevěného drátu v NCD Modrava*)
- kombinace všech výše uvedených typů

Přenos a prohlížení digitálních příběhů na mobilních zařízeních.

Tak, jak ústní interpretace přírodního dědictví potřebuje svého interpretátora v roli průvodce, digitální příběhy potřebují pro své fungování úložiště a elektronické prezentační zařízení.

hardware (paměti, prezentační zařízení)

Elektronická zařízení pro prezentaci digitálních příběhů se sdružují do různých skupin podle různých hledisek:

- a) podle toho, kde jsou digitální příběhy uloženy a jak jsou k návštěvníkovi přenášeny, se dělí na online a offline zařízení. U **on-line** zařízení jsou příběhy uloženy na serveru muzea (např. na webové stránce) a návštěvník si je buď za pomoci internetu stáhne do prezentačního zařízení, nebo si je prohlíží přímo na vzdáleném serveru. **Off-line** zařízení využívají paměťové nosiče SD karty, flash disky, kde jsou digitální příběhy uloženy. Vložením paměťového nosiče do prezentačního zařízení si návštěvník digitální příběhy rovnou pouští.
- b) dalším hlediskem je **vlastnictví** prezentačního zařízení. Až donedávna museli provozovatelé expozic nakupovat drahé **LCD obrazovky** (viz Návštěvnické centrum dřevařství na Modravě), či **informační kiosky**,

kteřé se umístily do prostoru expozice a návštěvník si je sám pouštěl.

Obr. 12 Prohlížení multi-mediální prezentace v Interaktivní expozici NCD Modrava (foto autor).

Též je možné nakoupit větší množství speciálních mobilních **videoprůvodců**, které se návštěvníkům půjčují. Jejich vět-

šímu rozšíření brání cena zařízení a nemožnost přijímat účinnou zástavu za půjčení (viz Návštěvnické centrum textilu v obci Lažiště, expozice loveckých střelných zbraní, zámek Ohrada, Hluboká nad Vltavou, Hoslovický mlýn, muzeum Strakonice). S rozmachem inteligentních mobilních zařízení tzv. smartphonů se tento technický problém vyřešil. Návštěvník se přes *wifi* zařízení v expozici, či v rámci svého vlastního datového tarifu spojí s úložištěm na příslušném serveru a digitální příběhy si pustí přímo na svém zařízení.

Další možností je zapůjčit či zakoupit si *paměťovou kartu* s daty (např. miniSD karta), kterou si vloží do svého vlastního mobilního zařízení a pustí si digitální příběhy přímo na tomto nosiči.

S rozvojem *dotykových obrazovek* a *tabletů*, jejichž cena je zlomkem ceny původních LCD obrazovek, je již pro provozovatele expozice finančně dostupné zakoupit tato prezentační zařízení a umístit jich několik spolu se sluchátky do expozice. Návštěvník si sám zvolí příslušnou jazykovou mutaci a v nabídce (menu) si najde příslušný digitální příběh k vystavenému exponátu.

Software (způsob výběru a spuštění konkrétního digitálního příběhu)

Je třeba si uvědomit, že digitální příběh je na rozdíl od analogového záznamu na filmový pás či magnetického záznamu na videokazetě, klasickým počítačovým souborem, který je spolu s dalšími stovkami či tisídkami souborů uložen v konkrétním adresáři počítače či serveru. Proto je vedle prezentačního zařízení nutné pro použití digitálních příběhů zvolit určité rozhraní (počítačovou aplikaci), které požadovaný digitální příběh v paměti najde a spustí (viz multimediální prezentace v NCD Modrava, lihovaru Poněšice, textilu, šumavského sklářství, Jarlochovy kroniky, mlynářství pro Hoslovický mlýn, loutkářství pro muzeum v Miroticích atd. – viz www.digitalstorytelling.cz , www.ahscb.net). Podle typu prezentačního zařízení si návštěvník tlačítky, perem, či dotykem prstu v příslušné aplikaci zvolí v menu příslušný digitální příběh a spustí si ho.

Dalším systémem, který se rychle šíří, je využití tzv. *QR kódů* a jejich čteček instalovaných na mobilních telefonech s fotoaparátem a operačním programem. QR kód je čárový kód převedený do plochy (2D), ve kterém je ukryt odkaz na příslušný digitální příběh na webové stránce. Volně přístupná aplikace QR generátoru na webu převede po vepsání příslušný odkaz digitálního příběhu do jedinečného QR kódu, který se vytiskne a umístí na popisku k exponátu. Návštěvník, který se chce něco dozvědět o vystaveném exponátu, si na svém mobilním telefonu spustí

aplikaci s čtečkou QR kódů, přiblíží objektiv fotoaparátu na mobilním telefonu k vytištěnému QR kódu a počítačová aplikace si informaci sama stáhne a nabídne uživateli přímé spojení s příslušnou webovou stránkou. Zájemce si digitální příběh rovnou prohlédne, nebo si odkaz může uložit a příběh si shlédnout později, při vhodnější příležitosti. Toto online prohlížení digitálních příběhů vyžaduje, aby byl v místě mobilní signál.

Obr. 13 Ukázka QR kódu

Další komunikační technologií, která nevyžaduje pokrytí signálem, je tzv. *NFC technologie* (Near Field Communication). Hardware pro tuto technologii se již instaluje do nových „smartphonů“. Návštěvník si totiž s digitálními příběhy (např. SD kartu) vloží do svého mobilního zařízení pouhým jeho přiblížením k symbolu příslušného exponátu, pod kterým je schováno pasivní NFC zařízení. To vyšle do mobilního telefonu signál, na jehož základě mobilní telefon najde a otevře příslušný digitální příběh (viz expozice Parlamentária při Evropském parlamentu v Bruselu).

Závěr

Multimediální informace poskládané do příběhů pomáhají zaujmout a srozumitelně interpretovat přírodní dědictví. S rozmachem informačních a digitálních technologií se použití digitálních příběhů stává dostupným a efektivním nástrojem při interpretaci přírodního dědictví.

Zdroje:

- [1] KLAFF, O. (2011). Pitch Anything. McGraww Hill comp., New York. s. 7 – 18.
- [2] MCKERCHER, B. – du CROS, H. (2002). Cultural tourism. Partnership Between Tourism and Cultural Heritage Management. The Haworth Press, Inc., New York. s. 46.
- [3] NORA, P. (1981). Lieux de mémoire, sec. KURAS, B. (2012) Soumrak bílého muže. Eminent, Praha. s. 160.
- [4] NOVOTNÝ, R. - MORAVEC, I. (2006). Studie unikátních místních atraktivit v ČR a jejich využití v zážitkové turistice. Projekt MMR: Výzkum pro potřeby regionů, WB-05-05. <<http://www.mmr-vyzkum.cz/INFOBANKA/wb-05-05-studie-unikatnich-1995.aspx>>.

- [5] NOVOTNÝ, R. - MORAVEC, I. a spol. (2009) projekt DC07P02OUK003 Interaktivní expozice v zážitkové turistice jako forma zpřístupnění kulturního dědictví co nejširšímu spektru uživatelů“ - 2007 - 2009, realizovaného díky grantu (dotace) Ministerstva kultury ČR. <<http://www.isvav.cz/projectDetail.do?rowId=DC07P02OUK003>>
- [6] SACHS, J. (2008) Winning of Story Wars, Harvard Business Review Press, Boston. s.112-113.
- [7] STRUCK, P. (2012) Greek Mythology. <<https://class.coursera.org/mythology-2012-001/class/index>>
- [8] TIMOTHY, D., J., - BOYD, S., W. (2003). Heritage tourism. Pearson Education Ltd., Harlow. s. 61.

**JIRÍ ŠTYRSKÝ, JAROSLAV KACETL: MOŽNÉ POJETÍ PŘÍPRAVY ODBORNÍKŮ
V CESTOVNÍM RUCHU, ZVLÁŠTĚ V PŘÍRODNÍM TURISMU**

Con the Concept of Geography in the Preparation of Expert in Tourism, Especially in the Natural Tourism

Katedra rekreologie a cestovního ruchu FIM UHK, jiri.styrsky@uhk.cz,
jaroslav.kacetyl@uhk.cz

Klíčová slova: vzdělávání, příprava odborníků, geografie, antropologie, přírodní turismus

Abstrakt: Příspěvek se zabývá kultivačním významem moderní geografie, včetně nutných vazeb zejména na antropologii a psychologii. Samozřejmý je i důraz na souvislosti environmentální a filozofické. Důkladné a přehledné znalosti z fyzické geografie a geologie jsou předpokladem celostního vnímání geografie jako základu odbornosti průvodce a manažera přírodního turismu.

Keywords: education, professionals training, geography, anthropology, natural tourism

Abstract: Thought deals with the culture meaning of modern geography, including particular of the necessary links to anthropology and psychology. Obvious in the emphasis on the environmental and philosophical context. A thorough and clear knowledge of the physical geography and geology are a prerequisite for perception of geography as a basis of the skill the wizard and manager of the natural tourism.

Realita se spřádá z příběhů, nikoliv z materie...
(Zdeněk Neubauer)

Vzhledem k tomu, že autor tohoto zamyšlení je geograf, nelze začít úvahy o přípravě odborníků v cestovním ruchu jinak, než charakteristikou moderního didaktického pojetí geografie jako kultivačního předmětu...

Geografie (zeměpis, doslova přeloženo z řečtiny geos – graphos) jako popis země je někdy pojímána spíše tradičně jako skutečný a značně vyčerpávající pouhý popis geografických jevů, které se vyskytují v přírodním i společenském prostředí naší planety. Ovšem již v roce 1945, kdy spatřil světlo světa na svou dobu velice moderně pojatý Zeměpis člověka z pera zkušeného autora Jiřího Krále, přináší autor **zcela nové pojetí, které otevírá nové obzory a není suchopárným zeměpisem, odstrašujícím čtenáře jmény, čísly a hromaděním nezáživných faktů.**

Profesor dr. Bohuslav Horák ve svých Dějinách zeměpisu (1954; [4]) zase upozorňuje, že vývoj geografie jako vědy je tak dynamický, že obraz země v době vydání geografického díla je již tak zastaralý a předstižen novými poznatky, že se vyskytuje nebezpečí ulpívání na představách, jež se nikterak neshodují se skutečnými poměry.

I když i dnes se lze setkat s překonaným, pouze popisným přístupem k zeměpisu, tak moderní geografie je vlastně způsobem, jak se dívat na Zemi jako na celek, na svět v jeho jednotě přírody a člověka. Geografie jako vědecká disciplína i jako vyučovací předmět se snaží pochopit **časoprostorové vztahy mezi objekty krajiny**. Studuje souvislosti a vzájemné vztahy a vazby mezi lidmi a prostředím. Geografie zkoumá, jak se mění přírodní prostředí, jak se mu lidé a jejich činnost přizpůsobují a jak je naopak ovlivňují. Musí přitom vhodně využívat a kombinovat **znalosti ze široké škály značně odlišných vědních oborů**. Jedním z klíčových oborů je potom antropologie, která je charakterizována jako komplexní věda o člověku. Její součástí úzce korespondující s geografii člověka (Human geography) je kulturní a sociální antropologie, která je často ještě označována jako HUMALOGIE nebo humánní antropologie, která je reakcí na společenskou potřebu humanizace – polidšťování člověka. Cílem je potom (Kohák, Sokol) celostné etické sebepoznání, pochopení člověka i lidské společnosti jako celku. Opět se zde propojuje antropologie, environmentalistika, filozofie a psychologie. Citlivé použití poznatků těchto věd potom přispívá i ke komplexnějšímu pojetí moderní geografie.

Tak je geograf vybaven argumentací, která může významně ovlivnit jeho postoje k takovým jevům, jakými jsou rasismus, xenofobie, může přispět ke konstruktivnímu pojetí environmentálních, multikulturních a etických problémů, se kterými se nejen geograf, ale hlavně konkrétní klient (cestovatel, turista, poutník) při svém střetávání se světem a lidmi střetává. V této souvislosti je možné zmínit i význam geografie chování v prostoru a čase, dané připraveným vnímáním geografického, geologického, historického a psychologického prostoru. Jde v podstatě o behaviorální geografii v podmínkách nedestruktivní turistiky, tak těsně spojenou s fenoménem ducha místa (genis loci) tak překrásně formulovaným v díle geologa, filozofa a popularizátora geologie a geografie Václava Cílka.

Geografie také ukazuje lidem světy, které se liší od reálného světa. Mohou tak pozorovat a ocenit jejich význam a krásu ([1]:10-11). Geografie je vlastně soustavou věd o zákonitostech vývoje dynamických prostorových systémů, formujících se na zemském povrchu v procesu interakce přírody a společnosti. Geografie jako soustava věd přírodních (fyzická geografie) a společenských (geografie člověka) má tedy významnou kulti-

vační funkci občanskou, všeobecně vzdělávací, kulturní, sociologickou a psychologickou ([7]).

Toto pojetí však neznamená, že se geograf může vyhnout dynamickým informacím. Jistě, že existují dynamicky se měnící statistické údaje, které vhodnou aplikací mohou ztratit svoji pouze ilustrativní funkci. Číselné údaje např. z hospodářské geografie mohou na základě komparace příslušných statistických ukazatelů (ceny surovin, růst nebo pokles HDP na obyvatele, pohyb indexu lidského rozvoje) ukazovat potenciální směry ekonomického a sociálního vývoje. Důležité jsou tedy aktivní a smysluplné operace s číselným materiálem.

Konkrétní ukázkou dynamické práce s informacemi může být příklad z jedné části geografie člověka, kterou je **historická geografie zkoumající především vývoj států (regionů) na časové ose**. Zabývá se také vývojem celé lidské civilizace a tak využívá poznatků z moderní antropologie a historie.

V červnovém čísle českého vydání National Geographic z roku 2011 je uvedena senzační reportáž Charlese C. Manna nazvaná Počátek náboženství ([6]). Autor v úvodu předkládá tento problém: „Domnívali jsme se, že zemědělství bylo prapříčinou vzniku měst a později písma, umění a náboženství. Nejstarší chrám na světě však napovídá, že u zrodu civilizací stála **naléhavá potřeba něco uctívat!**“ ([6]: 35). Německý archeolog Klaus Schmidt v roce 2003 odhalil a poměrně přesně datoval nález chrámu v Göbekli Tepe v jihovýchodním Turecku, téměř u pramenů řek Eufrat a Tigris. Chrám na základě geomagnetického průzkumu je datován do období, které je o 7000 let starší, než jsou egyptské pyramidy. Chrámový okrsek vznikl před 11 600 lety a je pravděpodobně první monumentální stavbou, předznamenávající skutečný začátek neolitické revoluce, kdy z lovců a sběračů se stali první zemědělci. Klaus Schmidt konstatuje: *“Před dvaceti lety jsme byli přesvědčeni, že civilizace vznikla díky působení ekologických sil... Myslím, že nyní zjišťujeme, že civilizace je spíše produktem lidské mysli.”* ([6]: 58). Uvedený příklad je jen nepatrnou ukázkou potřeby každého geografa pracovat s nejnovějšími, ovšem solidními informacemi, které opět mají přesah do historie, etnografie, ekologie a filozofie.

Druhá část zamyšlení se týká vztahu mezi geografickým vzděláváním a velmi moderní a žádoucí formou turismu, jakou je **turismus přírodní**. V této souvislosti musí proces vzdělávání také reagovat na současné a hlavně budoucí požadavky tvůrců turistických produktů, kteří stále častěji požadují v oblasti poznávacích nebo fakultativních výletů při rekreačních pobytech především takové aktivity, které jsou obohaceny o pokud možno trvalé **prožitky** jako základ **prožitkovém cestovním ruchu**. Jedno z příle-

žitostí, která je vyjádřena např. požadavkem cestovní kanceláře AEOLUS: *“Putujme a každým dnem zaděláme na nový příběh. Toulajme se, objevujme nový život“*. CK VÍKEND zase: „nenabízí lenošení v přepychu, ale pestrý a poutavý program s důrazem na poznání a **nevšední zážitky**“!

Jde tedy i o reakci na jisté krizové momenty, které doprovázely cestovní ruch v letech 2009-12 (i když v daleko menší míře, než se čekalo). Zdá se, že cestování a rekreace je skutečnou **potřebou** lidí.

Inovace přístupů ve jménu **prožitků v turismu a rekreaci** může být zdůrazněna např. současnou iniciativou agentury Czechtourism, která zásluhou především ředitele Vondrušky sympaticky stručnou Powerpointovou prezentací 29. srpna 2012 vyhlásila projekt ČESKO – místo pro náš příběh. Jde o příběhy osobností, historických měst a míst, architektonických a archeologických památek, které bývají zajímavě oživovány, památek UNESCO a v neposlední řadě i atraktivit přírodního turismu (Bioturismu a geoturismu).

V rostoucí míře je v současnosti nabízen přírodní turismus a ekoturismus jako především **aktivní pohyb** v přírodě, pokud možno nenarušené krajině, v jehož průběhu a hlavně na jeho konci, kdy se dostavuje i určité uspokojení z aktivního sportovního výkonu, se účastníci setkávají s divoce rostoucími rostlinami a volně žijícími živočichy. Naplňuje se tak odkaz pestrosti rostlinných a živočišných druhů v podobě sledované a prožívané **biodiverzity**. Zvláště zkušeně organizované **walking safari** může čelit už příliš komercializované návštěvě přírodních parků a rezervací. Při walking safari malá (5-7 účastníků) skupina fototuristů pod vedením zkušeného průvodce, střelce a radisty podnikne až pětikilometrový pěší trek, na jehož konci je napajedlo nebo jiné místo, kde se shromažďuje zvěř, nebo kde se vyskytují divoce rostoucí zajímavé rostliny. Zde účastníci tiše pozorují a opatrně fotografují. Je v prostředí, které je nutné chápat spíše **biocentricky** než antropocentricky. Jedním z důsledků, kromě unikátního zážitku (někdy s trochou outdoorového prožívání), je i určitá pokora, která může vést k environmentálně uvědomělému chování a snad i přenosné ekoturistické zkušenosti.

Méně tradiční je setkání s prvky neživé přírody formou **geoturismu**, kdy jsou nabízeny nejen atraktivity geologické, geomorfologické a paleontologické, ale i petrografické (poznávání hornin) a mineralogické. Je to aktivní poznávání jednotlivých **geotypů** i v souvislostech klimatologických a půdních, ale i fyto geografických a zoogeografických. Určité porosty jsou typické pro horninový podklad (květena hadcové stepi u Mohelna). Aktivní turisté mají tak možnost seznámit se s prvky **geodiverzity, které na rozdíl od živočichů a rostlin jsou více stacionární a mnohdy plošně značně**

rozsáhlé. V České republice jsou 4 oficiální národní geoparky a pět jich je navržených. Přírodní chráněné bohatství České republiky je pestré a i co do rozsahu úctyhodné. Chráněné oblasti zaujmají 15,6 % povrchu našeho státu.

Zaměření cestovního ruchu na přírodní turismus ovšem vyžaduje i speciálně vzdělané odborníky – manažery přírodního turismu, organizátory, akreditované průvodce a tvůrce speciálních produktů. To vyžaduje u skutečných zájemců určité zaměření specializace **manažer cestovního ruchu s posílením přírodovědeckých disciplin** (geologie, geomorfologie, zoo-geografie a fyto-geografie, evoluční antropologie, environmentalistika, ekologie, psycho-geografie/geopsychologie).

Komplexně připravený geograf je schopen zprostředkovávat velmi hluboké zážitky právě tím, že na základě široce založené odborné přípravy může až strhujícím způsobem připravovat turisty na intenzivní a hluboké prožitky a je schopen formou příběhů přibližovat přírodní, kulturně-historické, architektonické i společenské atraktivity cestovního ruchu. Tento přístup vyžaduje i jistá filozofická východiska, která se týkají základního fenoménu, kterým je vlastní cestování.

Cestovatel či poutník se vydává na cestu. Prvotní pohyb tedy vychází od poutníka, který se vydává na cestu – jakoby se vydával něčemu silnějším! Na cestě poutník není tak docela svým pánem, tím je cesta a on je cestou proměňován. Ovšem to, že se vydává, znamená, že se aktivně otvírá novému, ovšem nikoli ve smyslu zvědavosti, která neustále téká od nového k ještě novějšímu, nýbrž ve smyslu obdivného pozorování jsoucna. Podstoupení cesty v jejích různých podobách patří do oblasti iniciace, je zasvěcováním do tajemství. Cestování je zasvěcováním do tajemství světa.

Cestování jako činnost v sobě skrývá filosofické problémy, tedy otázky, o kterých je potřeba uvažovat nejen úzce prakticky (kam cestovat, jakými prostředky). Už méně se lidé ptají **proč** cestovat a jak cestovat. Jaký vliv má cestování na rozvoj člověka? Působí úmysl cestovat, působí změna pobytu, změna prostředí na cestě a v cílech cesty na rozvoj osobnosti? Jsou lidé, kteří cestují, kteří se setkávají s cizími kulturami, zvyklostmi a morálkou chytřejší a šťastnější? Na to všechno se ptá ve svém příspěvku Šárka Tittelbachová ([9]). Zdá se, že na tyto znepokojivé otázky zatím lidé nenalézají odpovědi. Je cestování nositelem – lépe jedním z možných nositelů jistého blaha, či duševní slasti? A de Botton tvrdí, že nejlepší stránkou cestování je vlastně očekávání cesty ([3]).

Krizová situace v letech 2008-2012 se jistě dotkla cestování, především v jeho materiální a technické podobě. Ale ukázalo se, že cestování jako hodnota, jako potřeba neztratila nic na své naléhavosti. Touha nalézt

šťestí prostřednictvím cestování je jistě spojena s možností být tolerantnějším, osvojit si schopnosti vcítit se do jiných kultur a náboženství a pochopit tu nejvyšší hodnotu jakou je lidství. Několik ilustrativních příběhů...:

Obr. 14 Starý leguán zelený na suchém kmeni na řece Morichal v severní oblasti Venezuely. Foto: J. Štyrský.

Při tiché plavbě na kajaku po klidně plynoucí řece se návštěvník ocitne pod suchým kmenem, na kterém nehybně leží leguán (Obr. 14), který jako by vystoupil ze slavných paleontologických obrazů Zdeňka Buriana... Je horko, vlhko a z korun stromů zní hlasy papoušků a zvědavých opic....

Obr. 15 Matterhorn (4478m), inspirace pro tvar populární čokolády Toblerone, je vidět z letoviska Zermatt v jižním Švýcarsku. Foto: J. Štyrský

Ze stanice Gornergrat je krásný panoramatický rozhled na nejvyšší vrcholky Valiských Alp – Dufour Spitze a Monte Rosa (4634 m). Ale téměř nedostupný obrácený hrot Matterhornu (Obr. 15) láká svou tajemností i všudypřítomností. Je vidět a je výzvou i z letoviska Zermatt. Jeho hladký, lesknoucí se rulový a svorový povrch s ostrovy věčného sněhu láká a rozcestník vybízí: „vždyť je to jen pár hodin – a co uvidíte po cestě svišťů.“ S těmi svišti to byla pravda – ale po půlhodině výstupu se autor tomuto majestátu jen pokorně poklonil a od

stolku s borůvkovým koláčem z terasy cukrárny v Zermattu snil o jeho vrcholku...

Obr. 16 Setkání s generacemi. Foto: J. Štyrský

V jordánském městě Madaba se autor na ulici cestou k proslulé mosaičkové mapě jeruzalémského okolí setkal s babičkou, matkou a dcerou (Obr. 16). Pomalý ústup od tradičního k modernímu oblékání je na této trojici velmi patrný a navíc ochotně a

zadarmo se nechaly tyto dámy vyfotografovat!

Zdroje:

- [1] Almanach geografie, National Geographic Society, Sanoma Magazines, Praha 2006.
- [2] Barlow, T., Wisnievski, E. (2003): Jižní Afrika. Baset Praha.
- [3] Botton, A., (2010): Umění cestovat. Kniha Zlín
- [4] Horák, B. (1954): Dějiny zeměpisu I. Nakladatelství československé akademie věd. Praha
- [5] Král, J. (1945): Zeměpis člověka Díl první. Nákladem České grafické Unie. Praha
- [6] Mann, CH. (2011): Počátek náboženství. National Geographic – Česko, Praha, str.34-59.
- [7] Štyrský, J., Šípek, J. (2011): Geografie udržitelného turismu světa v ekonomických, environmentálních a multikulturních souvislostech. Gaudeamus Hradec Králové.
- [8] Štyrský, J., Šípek, J. (2011): Geograficko psychologické souvislosti cestování, turistiky a rekreace. Gaudeamus Hradec Králové.
- [9] Tittelbachová, Š. (2008): Věda, výzkum a vzdělávání v turismu – cesta ke zvýšení konkurenceschopnosti turistických destinací, Cestování včera a dnes, VŠO Praha, roč.5, č.1, str.4-5.

JAN TĚŠITEL, DRAHOMÍRA KUŠOVÁ, JIŘÍ KOPÁČEK, RUDOLF DENNERLEIN: WEBOVÝ PORTÁL REGIOSKOP – NÁSTROJ PRO INTERPRETACI KRAJINNÉHO DĚDICTVÍ

Web Portal Regioskop – Tool for Interpretation of Landscape Heritage

Jan Těšitel*, Drahomíra Kušová*, Jiří Kopáček**, Rudolf Dennerlein**

* Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zemědělská fakulta
Studentská 13, 370 05 České Budějovice
e-mail: jtesitel@zf.jcu.cz; dkusova@zf.jcu.cz

**Regioskop z.s.p.o., Dr. Stejskala 438/12 370 01 České Budějovice 1
e-mail: kopacek@nebe.eu; dennerlein@regioskop.eu

Abstrakt: Kulturní krajina je výsledkem vzájemného působení člověka a přírodního prostředí. Historické události a přírodní jevy v ní zanechávají své stopy, které postupně utvářejí místní kulturní dědictví. Znalost kulturního dědictví je důležitým východiskem pro hledání každého dalšího využití dané krajiny. K efektivnímu shromažďování a prezentaci informací tohoto druhu slouží dnes územně orientované informační systémy. Jedním z nich je i databáze a portál sdružení Regioskop, zabývající se historickou topografií kulturního dědictví v česko-bavorském a česko-saském příhraničí. Cílem příspěvku je představit tyto aktivity odborné veřejnosti.

Klíčová slova: kulturní krajina, kulturní dědictví, informační systém, přeshraniční spolupráce, Biosférická rezervace Šumava

Abstract: Cultural landscape can be considered a result of mutual interactions between humans and their environment. Historical events are then „inprinted“ into landscape somehow, gradually forming its cultural heritage, which in turn becomes point of departure for further landscape utilisation. It is important to know cultural heritage then. Regional oriented information systems are nowadays used to effectively collect and interpret information of this kind. Regioskop is one of such systems, focusing on historical topography of cultural heritage in the Czech-Bavarian and Czech-Saxonian borderland regions. The contribution aims to briefly introduce these activities to professional public.

Key words: cultural landscape, cultural heritage, information system, cross-border cooperation, Šumava Biospherer reserve

Úvod

Krajina je jako palimpsest obsahující torza různých sdělení mnohých dob, píše poeticky Vojen Ložek v knize *Vstoupit do krajiny* [1]. Mapování kulturního dědictví v pojetí pracoviště Regioskop je systematickou inventurou údajů v časových řadách, soustředěním spolehlivých dat v rámci databázového systému a multilingvního tezauru, umožňující hlouběji analyzovat možnosti pro využívání konkrétní krajiny. Kulturní památky spolu s přírodními zážitky a outdoorovými aktivitami jsou jednou z největších atrakcí, které mohou iniciovat turismus, jen málo zatěžující životní prostředí. Identifikace kulturního potenciálu Biosférické rezervace Šumava byla součástí výzkumu prováděného ve třech středoevropských biosférických rezervacích UNESCO². Jeho cílem bylo posoudit, zda se udržitelný turismus, opírající se o šetrnou komodifikaci přírodního a kulturního dědictví [3], může stát spojovacím článkem mezi ochranou přírody a snahou místních obyvatel o hospodářský rozvoj daného území [4]. Tento výzkum a podobné studie o využití chráněných územích realizované v předcházejících letech znovu potvrdil jednostrannou převahu přírodních věd při pojmání krajiny a následně inicioval vytvoření pracovní skupiny Regioskop.

Webový portál Regioskop

Konkrétně o Šumavě a jejích památkách, jejím kulturním dědictví, stejně tak jako o historické topografii Šumavy, vznikla celá řada publikací. Soustředí se však převážně na jednotlivosti, systematické zpracování spolehlivých „úředních“ informací, nebylo k dispozici. V rámci projektu „Šetrný turismus – šance pro Biosférickou rezervaci Šumava“ proto byla vytvořena studie, jejímž předmětem se stala systematická evidence kulturního dědictví. Výsledkem byly nejen soupisy památek pro obce a části obcí ležících na území Biosférické rezervace Šumava, ale také základní vymezení pro systematické zpracování a mezinárodní tezuraci dat [5]. Na těchto aktivitách se podílely Ústav systémové biologie a ekologie AV ČR a komunikační agentura NEBE s.r.o. v Českých Budějovicích spolu s Českým

² výzkum byl prováděn v rámci mezinárodního projektu „Conservation and Sustainable Use of Biodiversity through Sound Tourism Development in Biosphere Reserves in Central and Eastern Europe“. UNEP-GEF, 2005–2008 (<http://www.tourism4nature.org/>); česká část projektu nesla název „Šetrný turismus – šance pro Biosférickou rezervaci Šumava“

statistickým úřadem [6], Etnologickým ústavem AV ČR a jednotlivými experty.

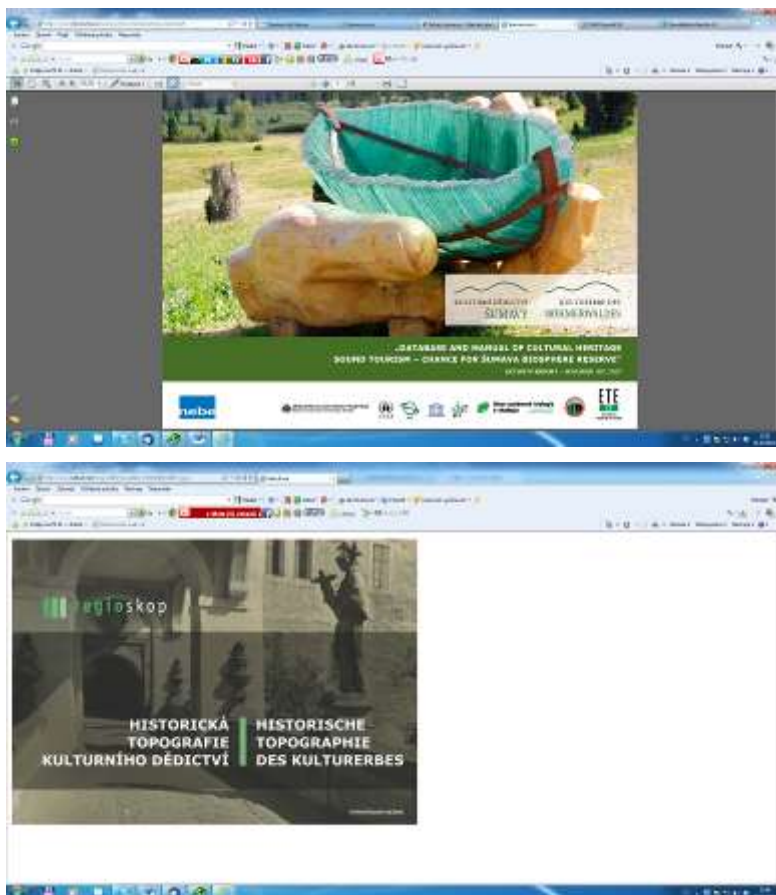
Konceptuálně vycházely tyto práce z definice kulturního dědictví, jak je vymezilo UNESCO v článku 1 Úmluvy o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví [7]. V tomto smyslu platí, že kulturním dědictvím jsou:

- **památky**, tj. architektonická díla, díla monumentálního sochařství a malířství, prvky či struktury archeologické povahy, nápisy, jeskynní obydlí a kombinace prvků, jež mají výjimečnou světovou hodnotu z hlediska dějin, umění či vědy;
- **skupiny** oddělených či spojených budov, které mají z důvodu své architektury, stejnorodosti či umístění v krajině výjimečnou světovou hodnotu z hlediska dějin, umění či vědy;
- **lokality**, tj. výtvořiny člověka či kombinovaná díla přírody a člověka a oblasti zahrnující místa archeologických nálezů mající výjimečnou světovou hodnotu z dějinného, estetického, etnologického či antropologického hlediska.

Tato definice se však z několika pohledů ukázala jako příliš obecná k tomu, aby pojmla jedinečné kulturní dědictví, v konkrétním případě Biosférické rezervace Šumava. Hlavním důvodem byla především vysoká převaha kulturních statků místního nebo regionálního významu. Do rámce stanoveného úmluvou UNESCO nelze zařadit všechny regionálně nebo národně významné kulturní statky, hodné péče a ochrany.

Význam Šumavy se specificky odráží ve společných česko-německých dějinách. K těm vedle podstatných změn v osídlení patří také člověkem zapříčiněný zánik kulturních statků a objektů kulturní krajiny. Projekt potvrdil, že ke sdílenému kulturnímu dědictví přináležejí nejen existující, ale také již zaniklé objekty, například česká a německá sídla, která byla zničena kvůli zajištění poválečných hranic ve druhé polovině 20. století. Pro potřebný detail nebyly pojímány ani další důležité prvky kulturního dědictví. Chyběly jazykové a etnologické základy, tak významné pro tuto zkoumanou oblast, které nacházejí vyjádření například ve zvycích a životním způsobu. Vznikl tak požadavek na vytvoření sjednocujícího rámce. Adekvátní platformu pro tento záměr nabídl informační systém a webový portál výzkumného pracoviště sdružení Regioskop (Obr. 17). Portál začal být budován v rámci dalšího projektu, konkrétně česko-bavorského

projektu Historická topografie kulturního dědictví Silva Gabreta–Egrensis³. Od počátku získal podporu ze strany Bavorského zemského úřadu pro památkovou péči, Českého statistického úřadu, Bavorského zemského úřadu pro statistiku a zpracování dat, dále ze strany českého Národního památkového ústavu, Výzkumného centra průmyslového dědictví Fakulty architektury ČVUT v Praze, Národní knihovny České republiky, Bavorské státní knihovny, Muzea Šumavy v Sušici a dalších institucí a osobností v Čechách a Bavorsku.

Obr. 17 Domovská stránka webového portálu Regioskop, jak se vyvíjela v čase: 2007 v rámci zakladatelského projektu UNEP-GEF a 2012 v rámci běžícího evropského projektu česko-saské spolupráce)

Deklarovaným hlavním cílem tohoto projektu bylo vyplnit „bílá místa na mapě kulturního dědictví“, odkrývat a fyzicky dát k dispozici každé-

³ Projekt č. 123 byl realizován v rámci programu EU na podporu přeshraniční spolupráce Cíl 3: Česká republika - Svobodný stát Bavorsko v letech 2009-2011.

mu na druhé straně hranice relevantní data tak, že údaje o památkách a kulturním dědictví budou pro Čechy a Bavorsko vzájemně srovnatelné.

Znamenalo to vytvořit platformu pro mapování kulturního dědictví zcela bez bariér v podobě bilingvního či multilingvního systému. Realizace všeobecně dostupné validní přeshraniční databáze umožňuje zpracovávat a vizualizovat výstupy a analýzy, které dříve nebyly myslitelné. Ještě v roce 2009 zaznělo na mezinárodním kolokviu Akademie für Natur und Industriekultur v Neunburg vom Wald, že „zájem zástupce bavorského památkového úřadu končí na linii území Bavorska a čeští kolegové se zbavují své kompetence na zemské hranici“⁴.

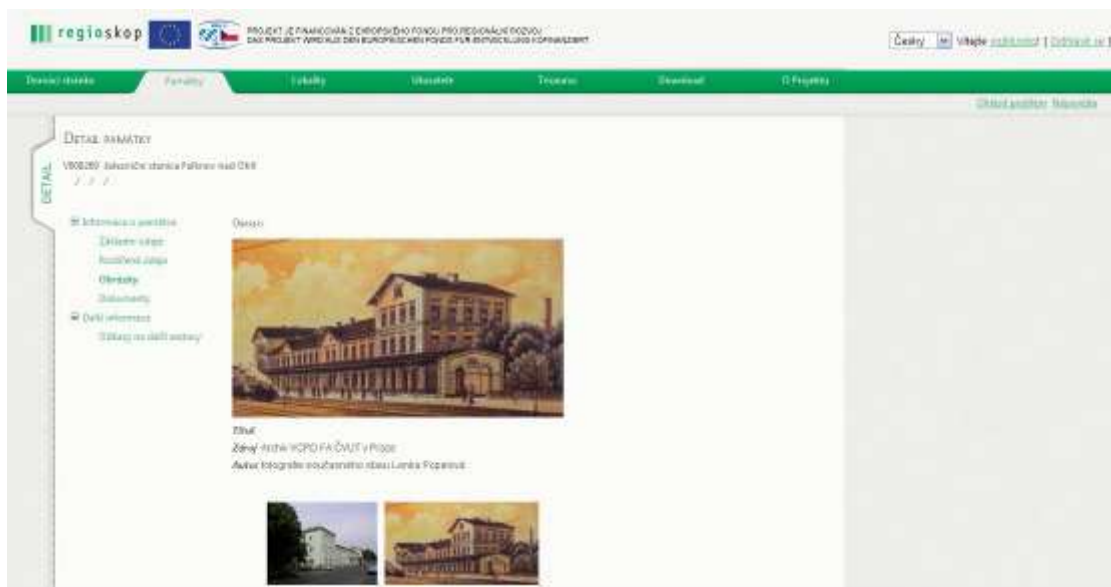
Další práce byly zaměřeny na tvorbu vícejazyčného tezauru, opírajícího se na obou stranách hranice o autoritní terminologii a třídíky s cílem zajistit shodné a spolehlivé pojmenování kulturních objektů v širším smyslu a památek v užším slova smyslu. Totéž platí pro historicky relevantní popis lokalit (krajiny, obcí) těchto objektů a stanovení přípustných vztahů mezi různými vlastnostmi zkoumaných objektů. Tato zajímavá problematika se stala také tématem kolokvia odborníků z Bavorska a Čech [2].

Jednotlivé datové soubory vyhodnocené jako významné pro kulturní dědictví v příhraničních oblastech byly a jsou postupně formátovány do digitální databáze. Zpracování, standardizace a klasifikace dat a utváření časových řad je prováděno v rámci relační databáze za použití geografického informačního systému (ukázka výstupu na Obr. 18).

Z výchozího česko-bavorského příhraničí se aktivity pracovní skupiny Regioskop dále územně i tematicky rozšiřují. V současné době tým řeší návazný projekt s názvem Historická topografie kulturního dědictví česko-saského pomezí⁵. Na rozdíl od výrazně přírodního rázu „Pošumaví“ je pro oblast česko-saského příhraničí charakteristickým prvkem industriální dědictví, přinášející nová témata i možnosti.

⁴ Dostupné on-line na <http://www.akademie-neunburg.de/>; http://www.oberpfalz.tv/kommunen/neunburg-v_7/akademie-neunburg.html

⁵ Projekt Historická topografie kulturního dědictví česko-saského pomezí č. 100095186 je realizován 2012 - 2013 v rámci programu EU na podporu přeshraniční spolupráce Cíl 3: Česká republika - Svobodný stát Sasko

Obr. 18 Příklad vizualizace dat a metadat na portálu Regioskop

Závěr

Databáze a webový portál sdružení Regioskop jsou primárně určeny odborníkům v oblasti památkové péče a územního rozvoje. Na počátku stál úkol podpořit šetrný turismus v klostermannovsky „romantické“ krajině Šumavy. Následný vývoj se již uskutečnil na platformě společného pracoviště Akademie věd České republiky. V současné době se stávají jednou z priorit činnosti sdružení analýzy potenciálu krajiny pro územní rozvoj včetně cestovního ruchu. K tomu vedle báze spolehlivých dat v mezinárodní databázi slouží také geografický informační systém a další nástroje zpracovávané pro vyhledávání, analýzy a vizualizaci.

Informace na www.regioskop.eu jsou zpřístupněny de facto bez omezení široké veřejnosti. Jinak pouze lokálně dosažitelné informace a regionální zdroje tím získávají globální dosažitelnost při zachování nezkráceného detailu. Systematické vícejazyčné zpracování a třídění, možnost vázat data v časových řadách a vizualizovat je v prezentačních vrstvách výrazně rozšiřuje spektrum pohledu na krajinu a kulturní dědictví, dává zájemcům a uživatelům nové možnosti interpretace. To vše podporuje změnu chápání komunity – od definované prostorem ke komunitě definované zájmem.

Poděkování: Tento příspěvek vznikl s podporou projektů Historická topografie kulturního dědictví Silva Gabreta-Egrensis. Program EU Cíl 3 přeshraniční spolupráce Česká republika - Svobodný stát Bavorsko 2007 –

2013, Historická topografie kulturního dědictví česko-saského pomezí. Program EU Cíl 3 přeshraniční spolupráce Česká republika - Svobodný stát Sasko 2007 – 2013 a Protected areas – social deal on nature protection. GAČR P404/11/0354.

Zdroje:

- [1] CÍLEK, V., MUDRA, P., LOŽEK, V., ŠPRYŇÁR, P. (2004): Vstoupit do krajiny: O přírodě a paměti středních Čech. Nakladatelství Dokořán, ISBN 80-86569-58-6
- [2] DENNERLEIN, R. K-H., KOPÁČEK, J. (2011): Stand der Erfassung und Thesaurierung von Daten der Denkmalpflege und der historischen Topographie in Bayern, Sachsen, der Tschechischen Republik und der Republik Österreich, Kolloquium in Prag (Ms.). Unter Verwendung der Vorträge auf dem 1. Regioskop-Kolloquium vom 6.9. - 7.9. 2010 im Ethnologischen Institut der Akademie der Wissenschaften der Tschechischen Republik in Prag. České Budějovice, Regioskop.
- [3] JENKINS, T. (Ed.) (2001): Integrated tourism: a conceptual framework, Deliverable 1, (Ms.) Supporting and Promoting Integrated Tourism in Europe's Lagging Regions.
- [4] KUŠOVÁ, D., TĚŠITEL, J., BARTOŠ, M. (2009): Biosphere reserves as learning sites for sustainable development (a case study of the Czech Republic). In: ELLING, L. R. (Ed.): Social Development. New York, Nova Publishing, p. 87–124, ISBN 978-1-60876-688-8, dostupné on-line na www.novapublishers.com/catalog/product_info.php?products_id=14153
- [5] NEBE: (2007): Program of revitalisation of cultural potential of the Šumava Biosphere reserve. Activity Report Attachment to the Biannual report. ETE and UNESCO MaB, dostupné on-line na http://www.domovina.cz/sumava/documents/activity_report.pdf
- [6] REGIOSKOP (2012): Historische Statistiken und Topographien“ Bd.1: Tschechisches Statistikamt. Der Böhmerwald im Jahr 1991, Übersetzung des Originalbandes von 1992. České Budějovice, NEBE, ISBN 978-80-904100-4-6.
- [7] UNESCO (1972): Úmluva o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví. UNESCO

LUCIE SÁRA ZÁVODNÁ: DOBRÁ PRAXE Z KANADSKÉ KLAHOWYA VILLAGE
Good Praxis from Canadian Klahowya Village

Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, lu-cie.zavodna@upol.cz

Klíčová slova: případová studie, domorodý cestovní ruch, Kanada.

Abstrakt: Článek se věnuje jednomu z aktuálních trendů v cestovním ruchu a to konkrétně domorodému cestovnímu ruchu. Tento typ cestovního ruchu patří mezi udržitelné formy cestovního ruchu. V článku je popisována dobrá praxe v podobě příkladu z kanadské Britské Kolumbie a její Klahowya vesnice. Ve vesnici lze najít několik atrakcí napodobujících život pradávných domorodých kmenů, které zaujmou malé i velké návštěvníky - například řemeslníci pracující na různých tradičních výrobcích – představují tradiční formy řezbářství a tkaní. Zajímavou zábavou je také tzv. vyprávěcí kruh. Článek se věnuje popisu fungování parku a několika statistikám z cestovního ruchu v Britské Kolumbii.

Keywords: case study, aboriginal tourism, Canada.

Abstract: The paper is about one of the current trends in tourism and specifically it is aboriginal tourism. This type of tourism belongs to sustainable forms. The paper describes a good practice example from the Canadian British Columbia - the Klahowya Village. In the village you can find several attractions of life imitating ancient tribes that engage young and old visitors - such as artisans working in various traditional products - traditional forms of carving and weaving. An interesting entertainment is also called narrative circle. The article deals with the description of the functioning of the park and a few statistics from tourism in British Columbia.

Mezi udržitelné formy cestovního ruchu je řazen mimo jiné tzv. domorodý cestovní ruch. Ten vychází ze slova „domorodec“. Pojem domorodec může být podle Jordana (1995; [4]) definován přinejmenším dvěma různými způsoby. V pojetí antropologie je to „ten jiný“ – člověk žijící ve vzdálených zemích, jenž není „civilizovaný“, ale žije paralelně s námi, tedy „lidmi civilizace“. Druhá definice představuje domorodce jako nás samé v době dávno minulé. Jedná se o představu jedince, ze kterého lidé vyšli a je tedy historickým dokladem naší minulosti. V chápání domorodého cestovního ruchu jde o obě pojetí – tedy cestování za poznáním nás samotných v době dávno minulé a také poznání kmenů, které žijí paralelně s námi v místech, kam se civilizace ještě nedostala, případně dostala v omezené podobě. Domorodý cestovní ruch, tak jak ho představuje tento článek,

představuje cestování za poznáním domorodců v jejich přirozeném teritoriu (vesnici). Je to ovšem v pozměněné podobě – došlo zde již k narušení jejich vlastní rovnováhy a přirozenosti.

Výsledkem interakce mezi tradiční kulturou a komodifikačními vlivy mohou být různé sebeidentifikační strategie u obyvatel turisty navštěvovaných zemí tzv. třetího světa (Friedman 1990; [3]):

1. tradiční komunita může turistického konzumu využít k posílení a přetváření sama sebe a své identity,
2. tradiční komunita produkuje a prodává svoji autenticitu druhým, přičemž tato „zbožní“ identita nemusí odpovídat té každodenní,
3. tradiční kultura se po konfrontaci s důsledky konzumní kultury uzavírá a reprodukuje svoji autenticitu pouze pro sebe.

Uváděné tři čisté způsoby v realitě není možné najít. Každodenní život domorodců je spíše kombinací všech zmíněných typů. Je ovšem možné vyzorovat, že jisté kultury či společnosti tíhnou k jednomu z uvedených příkladů více než k těm ostatním. Tento článek je případovou studií využití domorodého cestovního ruchu ve Vancouveru. Při zpracování byly využity následující vědecké techniky:

- Literární rešerše
- Analýza
- Pozorování
- Historický přístup
- Případová studie

Domorodci je kolektivní název pro domorodé národy Kanady a odkazuje na "první" národy této země a jejich potomky. Britská Kolumbie je domovem více než 200 prvních národů, včetně Inuitů a Métisů, z nichž každý má vlastní jazyk a výrazně unikátní soubor tradic. Národy byly tvarované různorodostí geografie britské provincie, přesto jejich způsob života sdílí hlubokou úctu k zemi řek, hor, lesů a divoké zvěře. Následující tabulka ukazuje počty žijících domorodců v Kanadě. Podrobnější rozdělení jednotlivých identit podle různých kritérií lze najít na stránkách kanadské vlády – viz. [5].

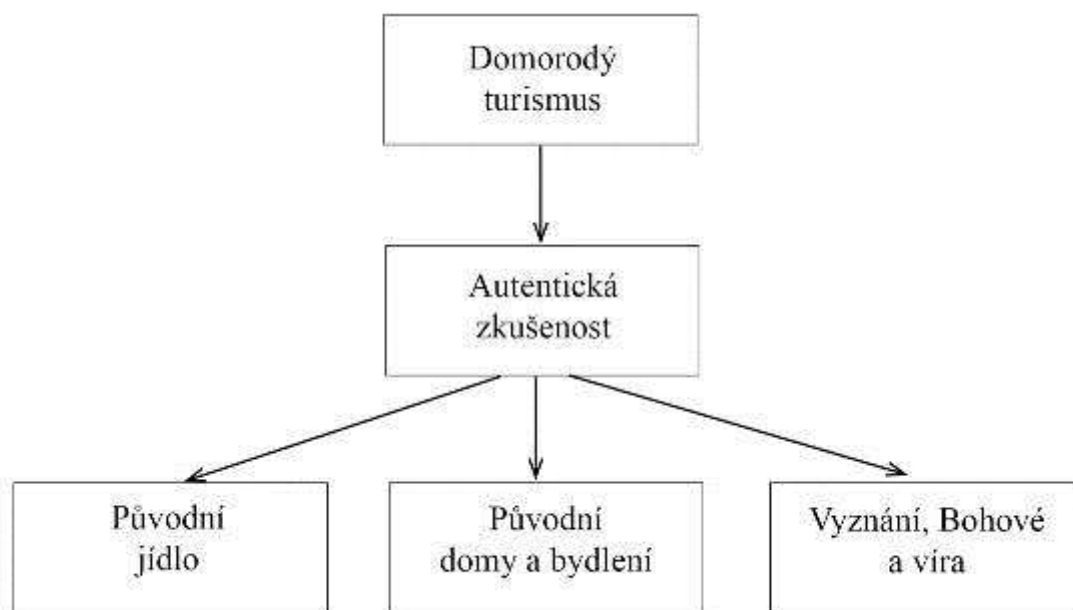
Tab. 4 Domorodá populace v Kanadě – rozdělení podle pohlaví [5].

Skupiny	Celkem	Muži	Ženy
Celkem Kanada	31,241,030	15,326,265	15,914,760
Celková domorodá populace	1,172,790	572,09	600,695
Indiáni severní Ameriky	698,025	338,05	359,975
Métitové	389,785	193,5	196,28
Inuité	50,48	25,025	25,455
Smíšené identity	7,74	3,69	4,05
Jiné domorodé populace	26,76	11,835	14,93
Identity nedomorodé (přistěhovalci)	30,068,240	14,754,175	15,314,065

Pro začátek je potřeba uvést několik čísel z kanadského domorodého turismu ([1]):

- V současné době domorodý cestovní ruch v Britské Kolumbii přispívá 35.000.000 dolarů do provinční ekonomiky. Do konce roku 2012 se očekává nárůst o 50 milionů dolarů.
- Dobrodružný cestovní ruch (31%), služby cestovního ruchu (22%) a ubytování (21%) společně tvoří téměř tři čtvrtiny (74%) současných domorodých podniků cestovního ruchu v Britské Kolumbii.
- Více než třetina (36%) dotazovaných cestujících ve studii zadané ATBC pro Blueprint Strategie uvedlo, že před samotným výletem navštívili webové stránky domorodých atrakcí.
- Dvě třetiny (63%) z turistů uvedlo, že plánuje návrat v příštích třech letech do Britské Kolumbie kvůli domorodému cestovnímu ruchu.

Model, na kterém funguje kanadský domorodý turismus, je jednoduchý a jeho schéma ukazuje Obr. 19. Základem je osobní zkušenost návštěvníka a to pomocí ochutnávky jídla, poznání toho, jak domorodci žijí a toho, v co věří (jde obvykle o vyznání zvířat, přírodních jevů nebo nadpřirozených věcí). Doplnkem je potom nákup původního umění a posvátných předmětů, které přináší největší příjmy.

Obr. 19 Model fungování domorodého turismu. Podle [2].

Britská Kolumbie nabízí hned několik možností, jak se dostat ke kořenům dávných prvních národů. V celém regionu se nabízí více než 40 možností, kam vyrazit za poznáváním domorodců. Tento příspěvek se zaměřuje na region okolo Vancouveru, který nabízí v oblasti domorodého turismu toto vyžití:

- Klahowya Village in Stanley Park – vesnice bude popsána dále.
- Khot-La-Cha Art Gallery and Gift Shop – jde o galerii a obchod plný dárkových předmětů.
- Cheryl's Trading Post – obchod s původními díly, je řízen a zásobován pouze domorodci.
- Squamish Lil'wat Cultural Centre – centrum nabízející prohlídky muzea, moderní galerii, kavárnu, divadlo, obchod s dárkovými předměty a kurzy, kde si turisté (děti) mohou vyzkoušet původní řemesla.
- Takaya Tours – cestování v kánoi (8místné) po tradičním Cate parku, kde je původní sídlo Tsleil-Waututh národa. Jde o komentované prohlídky.
- Sasquatch Crossing Eco Lodge – Vybudováno v roce 1903, nabízí ubytování pro 9 hostů. V okolí se nachází vodopády, řeky, slánovodní bazény a meditační labyrinty.
- Talaysay Tours – S pomocí průvodce objeví návštěvníci krásy kanadských prvních národů, tentokrát za účasti pádla a kajaku.
- Takaya Golf Centre – Golfové centrum provozované domorodci. Moderní způsob, jak poznat původní národy.

- Salmon n' Bannock Bistro – Restaurace nabízející jídlo prvních národů.
- Bill Reid Gallery of Northwest Coast Art – Galerie nabízející trvale díla Billa Reida, který je součástí Haida umělců. Dále je možné shlédnout díla jiných umělců z původních regionů dle plánovaného programu.
- Ruby Creek Art Gallery – Galerie se specializuje na ručně vyráběné výrobky, které jsou dostupné pouze v jednotlivých kusech. Dále je možné najít zlaté a stříbrné šperky, bubínky ruční výroby, cedrové krabičky a další typické výrobky prvních národů.

V domorodém cestovním ruchu lze najít mnoho druhů a kategorií produktů a služeb. Kategorie domorodých produktů a služeb podle kanadského rozdělení jsou následující:

- Prohlídkové trasy (venkovní / vnitřní / dobrodružné),
- Domorodé ubytování (pohostinství),
- Domorodé restaurace (stravování),
- Kasina (v rezervacích),
- Balíčkové příležitosti (včetně akcí a konferencí),
- Domorodá kulturní centra a související zajímavosti (kultura),
- Interaktivní vesnice,
- Velkoobchodní / maloobchodní produkty (včetně umění, řemesla, oděvy).

Pro cestovní ruch obecně je typické balíčkování služeb do velkých celků tak, aby návštěvník mohl strávit v místě několik nocí a využil co nejvíce služeb, případně nakoupil co nejvíce produktů. Tyto balíčky jsou vytvářeny samozřejmě i v kanadském domorodém turismu, jak ukáže následující případová studie.

Vesnice Klahowya

Domorodá vesnice s názvem Klahowya Village sídlí ve Stanley parku na okraji města Vancouver, kde se v roce 2010 konaly zimní olympijské hry. V tomto stejném roce byla vesnice také poprvé otevřena veřejnosti. Veřejnosti je otevřena pouze od května do září, protože není zastřešena a podmínky neumožňují provoz vesnice v zimních měsících.

Klahowya je vytvořena na původním místě, kde první kanadské národy sídlily a snad právě proto je možné vycítit speciální atmosféru. Vesnice byla nicméně uměle vybudována znovu. Několik následujících obrázků přibližuje atmosféru domorodé vesnice.

Obr. 20 Prostředí Klahowya village. Foto: autorka

Ve vesnici lze najít několik atrakcí, které zaujmou malé i velké návštěvníky. Je například možné nastoupit na palubu vláčku na 13 minut jízdy v lese Stanley parku a slyšet příběh o tom, "Jak havran zachránil slunce". Tento příběh patří k těm, co přetrvaly jen díky vyprávění

z generace na generaci. O funkci samotného vláčku lze však pochybovat. Je toto ten správný způsob, jak dětem ukázat domorodou atmosféru? Jakou roli hrály vlaky ve vývoji domorodých národů? Odpověď lze najít snad jen ve způsobu, jak dnešní generace nahlíží na pohyb a sport. Vláček poskytuje pohodlí, zároveň se na jeho palubě pořád něco děje a děti se tak rychle při jízdě neunaví.

Obr. 21 Teepee pro návštěvníky. Foto: autorka

Po vesnici se mohou návštěvníci pohybovat také pěšky po několika naučných stezkách, kde je vyprávěn příběh prvních národů. Ve vesnici se nachází řemeslníci pracující na různých tradičních výrobcích – představují například řezbářství a tkaní. Některá domorodá řemesla si mohou návštěvníci vyzkoušet přímo v postavených teepee. Chuť domorodé kuchyně poskytuje

restaurace (v našich podmínkách je to spíše stánek), provozovaná potomky prvních generací s názvem U havrana. Zaměřuje se na potraviny se značkou bio a ty, které údajně první generace využívaly nejvíce – obiloviny.

Samozřejmostí je možnost nákupu původního domorodého umění a výrobků původního řemesla, kde nejen dostanete vysvětlení, jak je věc vyráběna, ale také historii vzniku daného kusu, který si zakoupíte. Oblíbené jsou tzv. lapače zlých snů v nejrůznějších barvách (často přizpůsobeny vkusu moderní doby) a nejrůznější dřevěné krabičky.

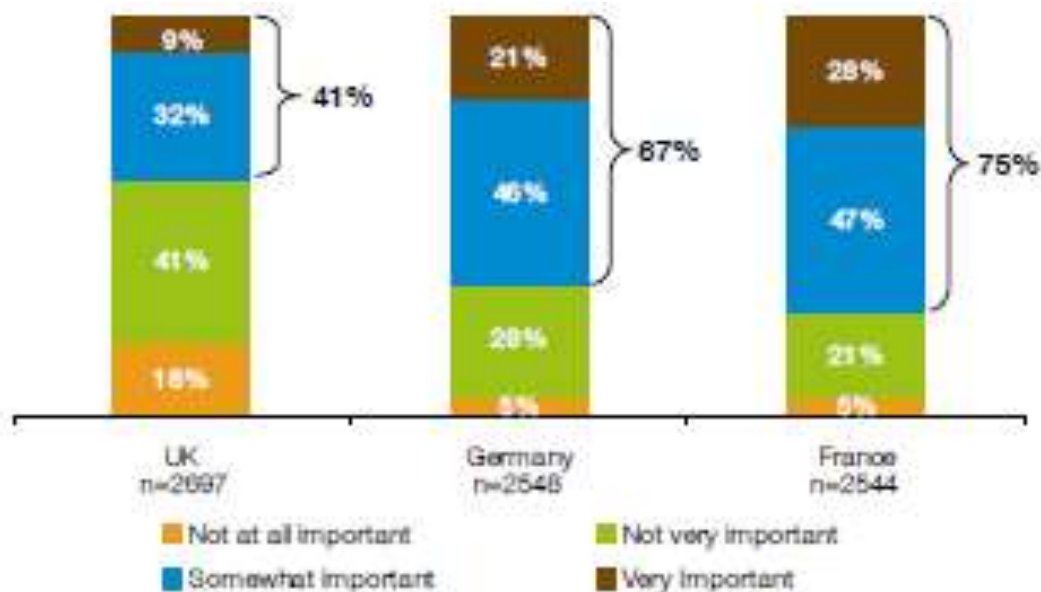
Obr. 22 Vyprávěcí kruh. Foto: autorka

Avšak nejzajímavější atrakcí nejen pro malé je tzv. vyprávěcí kruh (Obr. 22). Jde o několik laviček a velký vydlabaný kmen, kde se může postavit kdokoli, kdo by chtěl vyprávět nějaký příběh. Samotní zaměstnanci (potomci prvních národů) několikrát do dne přijdou a vypráví starodávné příběhy svých babiček tak, jak si je pamatují. K dispozici je také pódium, kde probíhá několikrát za den představení. Domorodci tančí a zpívají, vyprávějí své příběhy, jak se s rodinou dostali do Kanady. Používají původní kostýmy a tradiční řemesla k tomu, aby si vyrobili přesné kopie hudebních nástrojů svých babiček a dědů.

Závěrem

Přes všechny důvody, proč je dobré takovou formu turismu podporovat, lze konstatovat, že současná situace v Kanadě nereflektuje potenciál tohoto typu cestovního ruchu. Domorodý cestovní ruch zaměstnává odhadem pouze 14.000 až 16.000 lidí, polovinu z nich jen na sezónní nebo zkrácený úvazek. To je méně než polovina procenta celého kanadského průmyslu.

Jak ukazuje následující graf (Obr. 23) je přítom návštěva atrakce domorodého turismu v Kanadě při cestách delších než 3 dny důležitá pro více než polovinu návštěvníků ze zemí jako je Německo a Francie. Nezanedbatelnou část tvoří i 41% návštěvníků z Anglie.

Obr. 23 Důležitost navštívení atrakce domorodého turismu při cestách delších než 3 dny. Zdroj: [2]

Domorodé produkty cestovního ruchu jsou na cestě k rychlému růstu v příštích deseti letech zároveň s tím, jak se nám tyto kultury a jejich členové budou vzdalovat. Aktuální potřeby těchto domorodých národů proto musí být neustále monitorovány. Měly by být také vytvářeny nové průmyslové a marketingové nástroje, které pomohou trhu identifikovat oblasti pro obchodní růst a zajistí start-up příležitosti včetně jejich financování. Na to všechno ale kanadská vláda myslí. Důkazem jsou četné iniciativy a růst trhu s domorodými aktivitami.

Zdroje:

- [1] Aboriginal Tourism Association of BC (2012). Dostupné online na <http://www.aboriginalbc.com/>
- [2] Aboriginal Tourism Opportunities for Canada (2008). The Canadian Tourism Commission. Dostupné online na http://en-corporate.canada.travel/sites/default/files/pdf/Research/Product-knowledge/Aboriginal-tourism/Aboriginal_Tourism_Opportunities_eng.pdf
- [3] FRIEDMAN, J. (1990): Being in the world. Globalization and localization. *Theory, Culture and Society*, 7 (2-3): 311-328
- [4] JORDAN, G. (1995): Flight from modernity. Time, the other and the discourse of primitivism. *Time and Society*, 4 (3): 281-303

- [5] Statistics Canada (2006). Dostupné online na <http://www12.statcan.ca/census-recensement/2006>
- [6] ZÁVODNÁ, Lucie Sára. (2012) Kanadský trend - domorodý cestovní ruch. In: *Aktuální problémy cestovního ruchu: Nové trendy a technologie v cestovním ruchu*. Jihlava: Vysoká škola polytechnická Jihlava, s. 336-340. ISBN 978-80-87035-56-6.

3. Studentská sekce

ADÉLA BLAŽKOVÁ, JAN TRÁVNÍČEK: ZHODNOCENÍ STAVU NAUČNÝCH STEZEK NA ÚZEMÍ CHKO MORAVSKÝ KRAS

Evaluation of the State of Educational Trails in the Area of the Moravský Kras

Vysoká škola obchodní a hotelová, s.r.o.; adelablazkova@email.cz, travniczek@hotskolabrno.cz

Klíčová slova: naučná stezka, naučná turistika, CHKO Moravský kras, rozvoj cestovního ruchu

Abstrakt: Příspěvek obsahuje přehled a zhodnocení současného stavu naučných stezek (NS) na území chráněné krajinné oblasti Moravský kras (CHKO MK). V atraktivním území CHKO se v současnosti koncentruje osm naučných stezek, které mají rozmanitou koncepci, trasování i kvalitu zpracování. Autoři se zabývají jejich lokalizací, charakteristikou a srovnávacím hodnocením, ze kterého vyplývají rozdíly v řešení jednotlivých stezek. V příspěvku také hodnotí slabé a silné stránky jednotlivých tras a navrhuje možnosti zlepšení současné situace. Příspěvek je součástí výzkumu zaměřeného na posouzení přínosu naučných stezek na rozvoj místního cestovního ruchu v Jihomoravském kraji.

Keywords: educational trail, educational tourism, protected area Moravský kras, tourism development

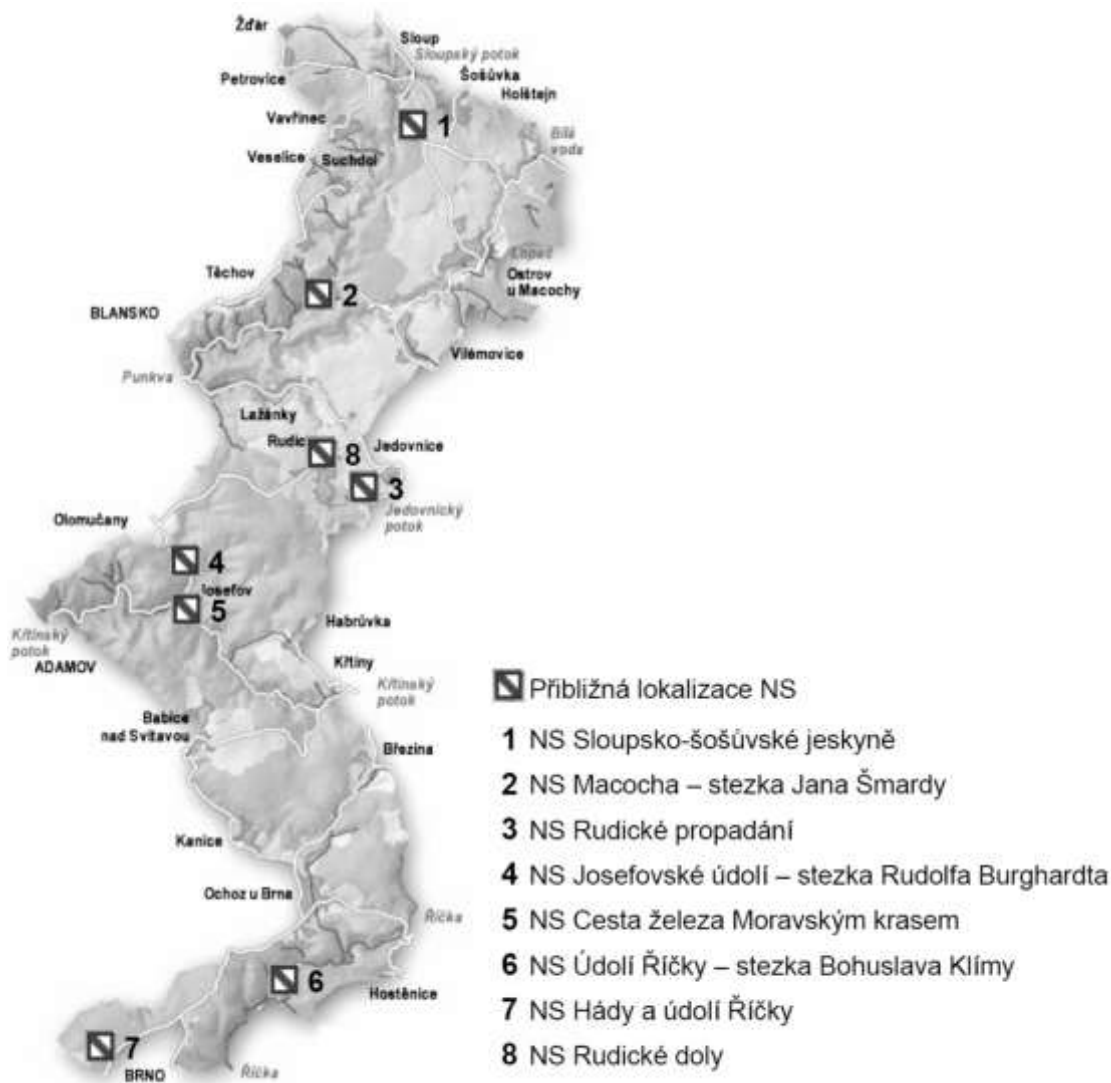
Abstrakt: This contribution constitutes an overview and evaluation of the current state of educational trails in the area of the Moravský kras Reserve. At present, eight educational trails are located within this attractive area, with varying arrangements, trailings and design quality. The authors focus on their location, characteristics, as well as their comparative evaluation, which implies substantial differences in the actual realization of the individual trails. The contribution also studies strong and weak points of the individual trails and suggests possible improvements to their present state. The contribution comprises a part of research into the role of educational trails in the development of regional tourism in South Moravia.

V Jihomoravském kraji se v současnosti nachází téměř 160 naučných stezek ([8]). Takové množství a hustota už může zpochybnit potenciál těchto stezek pro účelnou interpretaci místního dědictví ([3]) i pro rozvoj místního cestovního ruchu, který je při jejich budování často považován za významný faktor pro zvýšení zájmu o danou lokalitu či region. Tempo jejich budování nepolevuje, náklady na zřízení jedné nové stezky mohou do-

sahovat i stovek tisíc korun a životnost se pohybuje v rozmezí cca 10 až 15 let. Nabízí se otázka, zda jsou to dobře vynaložené peníze a zda plní naučné stezky svůj účel. I do tohoto segmentu pozvolna pronikají technologické inovace a setkáváme se již s interaktivním řešením, kdy se náplň tabule zobrazuje na obrazovce smartphonu či tabletu. Integrovaná či instalovaná aplikace detekuje s využitím snímacího zařízení 2D čárové kódy a poskytne uživateli textové, obrazové či zvukové informace. Někde naopak naučné tabule mizí a nahrazují je tištění průvodci se zakreslenou trasou, obrázky a popsány jevy z okolí (virtuální naučné stezky na území hlavního města Prahy).

Velkou koncentrací naučných stezek je známý i Moravský kras, nejrozsáhlejší krasové území České republiky. Kras se dodnes vyvíjí v přibližně 5 km širokém a 25 km dlouhém pruhu devonských vápenců ([1]). Vápence vystupují na povrch v protaženém pásu táhnoucím se od severovýchodu Brna (Líšeň, Maloměřice) severním směrem k obcím Sloup a Holštejn. Reliéf oblasti je charakteristický krasovými plošinami s četnými závrti, které rozčleňují hluboká kaňonovitá údolí (žleby). V území je evidováno více než 1000 jeskyní. Kulturní dědictví reprezentují především archeologické lokality (Býčí skála, Kůlna, Švédův stůl atd.), stopy těžby v rudonosné střední části krasu a technické a architektonické památky. Mimořádná koncentrace krasových jevů a vzácné bioty jsou předmětem ochrany v rámci CHKO, vyhlášené již v roce 1956. CHKO Moravský kras je také příkladem území s konflikty mezi atraktivitou a podmínkami pro rozvoj intenzivních forem cestovního ruchu a limity danými únosností území ([7]). Správa CHKO se snaží přiblížit principům udržitelného cestovního ruchu (**Chyba! Nenalezen zdroj odkazů.**).

Moravský kras navštíví ročně téměř dvě stě tisíc návštěvníků ([6]), jejichž cílem jsou převážně turisticky atraktivní místa (např. propast Macocha, Rudické propadání, veřejnosti přístupné jeskyně – Punkevní, Kateřinská, Sloupsko-šošůvské, Balcarka, Výpustek). Ochranné režimy CHKO nastavily omezení pro dopravu motorovými vozidly (od roku 1995 jsou komunikace v Pustém a Suchém žlebu vyřazeny ze silniční sítě). I z těchto důvodů se musejí návštěvníci dostávat k místům zájmu pěšky či na kole a právě tady se naučné stezky mohou uplatňovat. Lemují trasy, po kterých se návštěvníci dostávají k oněm atraktivitám a pokud mají zájem, mohou po naučných stezkách pokračovat dále a dostat se na méně navštěvovaná, ale stále zajímavá místa a vzdělávat se.

Obr. 24 Lokalizace řešených naučných stezek na území CHKO Moravský kras. Zdroj:[2], upravil Trávníček

Na základě terénního výzkumu a s využitím dostupné literatury [1][2][4][5] je níže postupně charakterizováno osm naučných stezek (viz Obr. 24), které se nacházejí na území CHKO Moravský kras. Charakteristika u všech stezek sleduje následující kritéria:

- a) lokalizace – poloha stezky,
- b) lokalizace – katastrální území,
- c) rok vzniku, (změny); správce stezky; financování stezky,
- d) parametry trasy – vzdálenost, převýšení, povrch, bariéry,
- e) technické parametry panelů – počet; stav,
- f) obsahové parametry panelů,

- g) počet služeb cestovního ruchu na trase; služby ubytovací (hotel, penzion, privát), stravovací (restaurace, pohostinství, občerstvení, bufet), doplňkové (prohlídka jeskyní, muzea a jiných atraktivit, informační centrum, suvenýry, půjčovna kol či koloběžek, lanová dráha, vláček, environmentální aktivity),
- h) nedostatky na trase.

Tab. 5 NS Sloupsko-šošůvské jeskyně

- a) mezi vchodem a východem z veřejnosti přístupných Sloupsko-šošůvských jeskyní,
- b) Sloup v Moravském krasu,
- c) 2003; Správa CHKO MK; Správa CHKO MK,
- d) krátká (0,5 km; 25 min) bezbariérová stezka (pevný a zpevněný povrch) s minimálním převýšením (14 m),
- e) 4; nové, nepoškozené naučné panely i s anglickým překladem,
- f) podzemní systém a hydrografie Sloupsko-šošůvských jeskyní, pravěká i současná zvířena jeskyní, archeologické nálezy v jeskyni Kůlna,
- g) 3; stravovací, doplňkové,
- h) místy neupravený terén.

Tab. 6 NS Macocha – stezka Jana Šmardy

- a) kruhová stezka začíná u Sklaního Mlýna, vede Křenkovou stezkou kolem Kateřinské jeskyně přes Horní můstek propasti Macocha, Koňský spád, Salmovu stezku k Punkevním jeskyním, odkud pokračuje do výchozího bodu – na Skalní Mlýn,
- b) Suchdol v Moravském krasu, Těchov, Lažánky u Blanska, Vilémovice u Macochy, Ostrov u Macochy,
- c) 2005; Správa CHKO MK; Správa CHKO MK,
- d) náročnější a delší (6,5 km; 2 h) stezka s větším převýšením (150 m) s částečnou bezbariérovostí (povrch pevný, zpevněný, přírodní),
- e) 13; nové, nepoškozené až na jednu výjimku,
- f) jeskynní systémy a jejich objevitelé, v menší míře prvky o vegetaci, fauně či hydrografii MK,
- g) cca 27; ubytovací, stravovací, doplňkové,
- h) místy neupravený terén, špatné značení, nepořádek.

Tab. 7 NS Rudické propadání

- a) kruhová stezka vede od rybníku Dymák v Jedovnici kolem Jedovnického potoka a Rudického propadání přes obec Rudici a Klímovy závrtky zpět do Jedovnice,
 - b) Jedovnice, Rudice u Blanska,
 - c) 2009; Občanské sdružení VĚTRÁK ve spolupráci se Správou CHKO MK, obecní úřad Jedovnice; Správa CHKO MK, Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova,
 - d) stezka je středně těžká díky její délce (4,7 km; 1 h 20 min), převýšení (62 m) a částečné bezbariérovosti (povrch pevný, přírodní),
 - e) 8; převážně nové, nepoškozené,
 - f) přírodní zaměření s občasnými historickými prvky,
 - g) 5; ubytovací, stravovací, doplňkové,
 - h) místy neupravený terén, špatné značení, chybějící odpadkové koše, některé naučné panely jsou poničené nebo se nacházejí daleko od místa, které popisují.
- Tato stezka je součástí NS Cesta železa Moravským krasem.

Tab. 8 NS Josefovské údolí – stezka Rudolfa Burghardta

- a) od Františkovy huti v Josefově kolem Křtinského potoka k vývěřům Jedovnického potoka a Býčí skále,
 - b) Adamov, Habrůvka,
 - c) 2006; Správa CHKO MK; Správa CHKO MK, Agentura ochrany přírody a krajiny ČR
 - d) krátká (2 km; 30 min) bariérová stezka (povrch pevný, přírodní) s minimálním převýšením (30 m),
 - e) 6; nové, nepoškozené,
 - f) hydrografie blízkého okolí,
 - g) 3; doplňkové,
 - h) místy neupravený terén.
- Tato stezka je součástí NS Cesta železa Moravským krasem.

Tab. 9 NS Cesta železa Moravským krasem

- a) stezka má pět tras s nástupními místy bez ohledu, zda spadají do CHKO MK: Blansko, Olomučany, Rudice, Jedovnice, Křtiny, Habrůvka, Adamov, Babice nad Svitavou,
- b) spadající do CHKO MK: Adamov, Olomučany, Habrůvka,
- c) 2002; Svaz obcí Spolek pro rozvoj venkova Moravský kras, Správa CHKO ČR – Správa CHKO MK, Mendelova univerzita v Brně – Školní

lesní podnik Masarykův les Křtiny, Technické muzeum v Brně, obce: Habrůvka, Jedovnice, Křtiny, Rudice, Babice nad Svitavou, Olomučany, města: Adamov, Blansko; program Evropské unie na obnovu venkova,
d) celková délka z části bezbariérové stezky (povrch pevný, zpevněný, přírodní) je cca 30 km,

e) 27; nové, nepoškozené,

f) nejvýznamnější železářské lokality s historií těžby a zpracování rud v MK,

g) – ,

h) místy neupravený terén.

Tato stezka je zapojena do systému Evropských cest železa a je částečně propojena s NS Jedovnické rybníky – Rudické propadání, NS Josefovské údolí a NS Rudické doly.

Tab. 10 NS Údolí Říčky – stezka Bohuslava Klímy

a) od rybníku Pod Hádkem kolem jeskyní Netopýrka, Ochozská a jeskyně Pekárna, Hostěnického propadání ke Kaprálovu (Hornímu) mlýnu,

b) Ochoz u Brna,

c) 2009; Správa CHKO MK; Správa CHKO MK,

d) kratší (4 km, 1 h 30 min) bariérová stezka (přírodní povrch) s menším převýšením (50 m),

e) 8; nové, nepoškozené,

f) hydrografie a jeskynní systémy v okolí,

g) 1; doplňková,

h) neupravený terén na celém úseku stezky.

Tab. 11 NS Hády a údolí Říčky

a) stezka se rozděluje do několika tras s různými nástupními místy – Líšeň (Velká Klajdovka, hřbitov), Ochoz u Brna, rybník Pod Hádkem,

b) Mokrý u Brna, Líšeň, Horákov, Kanice, Ochoz u Brna,

c) 2002; ZO ČSOP Pozemkový spolek Hády; Evropská unie – program Phare-Access 99, realizován za podpory zastupitelstva Městské části Maloměřice a Obřany, Líšeň, Mendelovy univerzity v Brně – školního lesního podniku Masarykův les Křtiny, Českomoravského cementu a.s., za spolupráce s Rezekvítkem Brno, Správou CHKO ČR – CHKO MK a Klubem českých turistů,

d) stezka je částečně bezbariérová (povrch zpevněný, přírodní) s celkovou vzdáleností cca 30 km a převýšením 160 m,

- e) 17; střídají se poškozené i nepoškozené panely,
 - f) historie území všeobecně i historie městských částí Brna s občasnými přírodními či geologickými aspekty oblasti,
 - g) 5; ubytovací, stravovací,
 - h) poškozené naučné panely, špatná orientace a místy zhoršený terén.
- Velkou výhodou v porovnání s ostatními stezkami je v rámci projektu vydán barevný leták obsahující základní informace o naučné stezce s návrhy jednotlivých tras a mapa zahrnující všechny panely. Dále obsahuje doplňovačku básničky, jež motivuje návštěvníky k postupnému projití všech tras. Propagační materiál naučné stezky je zdarma k dispozici v ekologické poradně Veronica na Panské ulici v Brně a v sídle partnerské organizace Rezekvítek.

Tab. 12 NS Rudické doly

- a) kruhová stezka vede od Větrného mlýna v Rudici po lesní trase kolem pískovny Seč a zpět do Rudice,
 - b) Rudice u Blanska, Habrůvka,
 - c) 2007; amatérští jeskyňáři z Rudice, obec Rudice, Správa CHKO MK, Český svaz ochránců přírody; Evropský sociální fond, Státní rozpočet České republiky,
 - d) delší (5 km, 1 h 40 min) z části bezbariérová stezka (povrch pevný, přírodní) s menším převýšením (65 m),
 - e) 12; nové, nepoškozené,
 - f) těžba železné rudy a kaolinických jíílů,
 - g) 2; stravovací, doplňkové,
 - h) místy neupravený terén a špatná orientace.
- Tato stezka je součástí NS Cesta železa Moravským krasem.
V informačním centru u Větrného mlýna je k dispozici barevná brožura popisující trasu i jednotlivé zastávky na této stezce.

Celkové zhodnocení naučných stezek přináší poznatky, které by mohly přispět ke zlepšení stávajícího stavu cestovního ruchu v Moravském krasu. V příspěvku je popsáno osm naučných stezek, z nichž nejlepší stav je zaznamenán u NS Sloupsko-šošůvské jeskyně. Opakem je nejnavštěvovanější část Moravského krasu – okolí propasti Macocha a Punkevních jeskyní – která přiláká návštěvníky pouze do turisticky atraktivních míst. Nachází se zde NS Macocha, která svým celkovým stavem návštěvníky nestimuluje k projití celé stezky a nepřispívá k rozvoji cestovního ruchu mimo nejatraktivnější lokalitu. Ačkoli do Moravského krasu jezdí mnoho

zahraničních turistů, většina naučných tabulí nemá cizojazyčný překlad. U všech stezek se setkáváme s místy neupraveným terénem a nepřesným značením komplikujícím orientaci návštěvníků. Bylo by vhodné přizpůsobit a zatraktivnit naučné tabule i trasy naučných stezek dalším cílovým skupinám (např. cizincům, dětem atp.) Pro děti lze obsahovou náplň zatraktivnit pomocí naučných her či 3D modelů.

V CHKO Moravský kras by budování dalších naučných stezek zřejmě nepřispívalo k rozvoji cestovního ruchu, jelikož dle probíhajícího výzkumu ani stávající návštěvníci naučné stezky záměrně nevyhledávají. Z výsledků vyplývá, že by měl být kladen důraz na opravy, inovace a propagaci stezek stávajících.

Poděkování

Příspěvek byl financován v rámci podpory z interní grantové agentury VŠOH (GA/VSOH/2012/1 – Výzkum role naučných stezek v rozvoji regionálního turistického ruchu v Jihomoravském kraji).

Zdroje

- [1] DEMEK, J., MACKOVČIN, P. et al. (eds.) (2006): Zeměpisný lexikon ČR: Hory a nížiny. 2. vyd. Brno: AOPAK ČR. 582 s.
- [2] KOL. (2006): Moravský kras - interaktivní multimediální počítačová encyklopedie - DVD. Brno: Pozemkový spolek Hády;
- [3] KOL. (2004): Interpretace místního dědictví: příručka pro plánování a tvorbu prezentací místních zajímavostí. Vyd. 1. Brno: Nadace Partnerství, 88 s.
- [4] MACKOVČIN, P. et al. (ed.) (2007): Brněnsko: chráněná území ČR IX. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny. 932 s.
- [5] Naučná stezka Hády a Údolí Řičky. ZO ČSOP Pozemkový spolek Hády [online]. [cit. 2012-09-25]. Dostupné z: <http://www.pshhady.cz/>
- [6] Návštěvnost turistických cílů v ČR 2010. CzechTourism [online]. 8/2011 [cit. 2012-10-11]. Dostupné z: http://www.czechtourism.cz/files/servis_pro_novinare/navstevnost_tur_cilu/08_08_11_navstevnost_2010.pdf
- [7] ŠTEFKA, L. (2011): CHKO Moravský kras – unikátní kout naší republiky. Ochrana přírody, Vol. 66 N. 4 s. 2-6
- [8] TRÁVNÍČEK, J., URBAN, V. (2011): Naučné stezky v Jihomoravském kraji. Jihomoravské ekolisty. Vol 8, N. 2. 2011.

**LADISLAV KALOUS, MICHAELA FAIGLOVÁ, KATEŘINA PALKOVIČOVÁ,
ALICE VÁ CZLAVOVÁ: STÁŽE V ZAH RANIČÍ, NEJLEPŠÍ PRAXE**
Educational stays abroad, the best practical training

Střední odborná škola cestovního ruchu, Pardubice, kalous@soscr.cz

Klíčová slova: tandem, Leonardo da Vinci, stáž v zahraničí, praxe, jazykové vzdělávání

Abstrakt: Praxe a stáže v zahraničí jsou dnes běžnou součástí vysokoškolského studia, ale čím dál častěji i součástí studia na středních odborných školách. Příspěvek se zabývá dvěma projekty. V rámci projektu Tandem (Freiwillige Praktika) mělo 6 studentek Střední odborné školy cestovního ruchu, Pardubice možnost zúčastnit se pracovní stáže v Německu. Projekt Leonardo da Vinci umožní celkem 28 studentům vycestovat na krátkodobé stáže do Slovinska, Německa, Itálie a Španělska.

Key words: tandem, Leonardo da Vinci, educational stay abroad, practical training, language education

Abstract: Practical training and educational stays are a common part of university education; however they become more often a part of the study at vocational schools too. The article deals with two projects. Within the scope of the project Tandem (Freiwillige Praktika) 6 students of the Secondary School of Tourism and Travel Management in Pardubice had a chance to participate in the practical training in Germany. The Project Leonardo da Vinci allows 28 students to attend short-term practical training in Slovenia, Germany, Italy and Spain.

Leonardo da Vinci

Program Leonardo da Vinci je v rámci programu celoživotního učení zaměřen na výukové a vzdělávací potřeby všech osob účastnících se odborného vzdělávání a odborné přípravy na jiné než vysokoškolské úrovni a na instituce a organizace nabízející nebo podporující toto vzdělávání a přípravu. Primárním úkolem tohoto programu je zefektivnit uplatnění na trhu práce. V rámci programu je možné se zúčastnit několika aktivit. V případě Střední odborné školy cestovního ruchu v Pardubicích jde o projekty **mobility**. Ty jsou zaměřené na odborné stáže a výměny zkušeností osob v počátečním odborném vzdělávání (IVT), osob na trhu práce (PLM) a pracovníků v odborném vzdělávání (VETPRO). Hlavní cíle tohoto programu jsou ([2]):

- podporovat účastníky odborné přípravy a dalších vzdělávacích aktivit, zvyšování kvality a inovace a rozvoj jazykových dovedností,
- zvýšit přitažlivost odborného vzdělávání,
- zlepšit kvalitu a zvýšit objem mobility osob zapojených do počátečního odborného vzdělávání a přípravy a do další odborné přípravy v rámci Evropy,
- zlepšit kvalitu a zvýšit objem spolupráce mezi institucemi nebo organizacemi poskytujícími možnosti vzdělávání, podniky, sociálními partnery a dalšími příslušnými subjekty v Evropě,
- usnadnit vývoj inovačních postupů v oblasti odborného vzdělávání a přípravy na jiné než vysokoškolské úrovni a jejich přenos, včetně přenosu mezi zúčastněnými zeměmi,
- zlepšit uznávání kvalifikací a kompetencí.

V rámci výzvy 2012 byl SOŠ CR, s.r.o. v Pardubicích, obor Cestovní ruch, úspěšně předložen projekt s názvem **Marketing atraktivit cestovního ruchu v cílových destinacích**. Celkem 28 studentů se zúčastní krátkodobé stáže ve Španělsku, Itálii, Slovinsku a Německu. Škola má více než patnáctiletou tradici v oblasti organizace vzdělávání středoškolské mládeže se zaměřením na cestovní ruch. Stěžejní důraz je zde kladen na výuku jazyků (AJ, NJ, FJ, RJ, ŠJ, IJ). Škola je dále zaměřena na odborné předměty v CR (zejména Technika CR, Ekonomika, Právo, Průvodcovská činnost, Zeměpis CR) a předměty podmiňující kvalifikaci manažera, tj. Marketing, Management, Podnikatelský projekt.

Cíl projektu

Absolvováním projektu se rozšíří teoretické i praktické schopnosti účastníků. Ve výsledné fázi budou schopni prakticky zpracovat propagační materiály pro konkrétní atraktivitu cestovního ruchu a zájezd. Jednat se bude převážně o letáky a katalogové listy. Zdokonalí se ve znalostech cizího jazyka, neboť neustálá komunikace v cizím jazyce je jedním z obsahů stáže. Seznámí se s kulturou destinace, vyzkouší si orientaci v cizím prostředí. Prakticky si vyzkouší znalosti získané v předmětu marketing. Zlepší všeobecně své komunikační schopnosti, znalosti geografie, techniky cestovního ruchu, marketingu cestovního ruchu. Hlavní důraz bude ale kladen na praktické využití informačních technologií.

Projekt bude mít celek tři fáze. Před samotnou stáží projdou studenti první fázi – důslednou odbornou (marketing, technika cestovního ruchu, práce s digitální technikou) a jazykovou přípravou. V rámci této fáze také

připraví itinerář trasy a průvodcovský text. Druhou fází projektu bude samotná stáž. Hlavním cílem stáže při pobytu v cílových destinacích bude práce na propagačních materiálech pro dané atraktivity a připravený zájezd. Zde budou studenti převážně pracovat s digitální technikou a ICT. Budou vybrány ty atraktivity, které se běžně vyskytují při realizaci poznávacích zájezdů do dané oblasti. Tato problematika bude konzultovaná také s naším zahraničním partnerem. V průběhu stáže také proběhne prezentace našeho projektu a naší školy pro studenty partnerské organizace. Pracovními jazyky pro jednotlivé destinace budou – angličtina (Slovinsko, Španělsko, Itálie), němčina (Německo), španělština (Španělsko).

Ve třetí fázi po návratu do České republiky pak studenti za podpory pedagogů vytvoří propagační materiály (převážně letáky a katalogové listy). Pro každou navštívenou atraktivitu budou připraveny min. dva propagační materiály. Dalším výstupem pak budou prezentace v PowerPointu. Studenti představí přípravu, realizaci, výstupy a přínosy projektu. Tyto prezentace pak budou použity při představení projektu ostatním studentům, rodičům při třídních schůzkách a potencionálním studentům při dnech otevřených dveří.

Neméně důležitý přínos stáže bude pro další výuku předmětů Marketing, Management a Technika cestovního ruchu. Další výuka bude o získané zkušenosti a znalosti velmi obohacena.

Plánovaná doba stáže je 14 dní, pouze u stáže ve Španělsku je to vzhledem k vzdálenosti destinace 17 dní. Takto zvolená délka stáže, která navazuje na intenzivní odbornou a jazykovou přípravu, je dostatečná na splnění jejího obsahu. Deset dní ze stáže budou studenti pod dohledem mentora navštěvovat atraktivity a střediska cestovního ruchu a pořizovat podklady pro tvorbu propagačních materiálů. Ve zbývajících čtyřech dnech budou úzce spolupracovat s partnerskou organizací – prezentovat projekt, město Pardubice a naši školu (partnerské organizace poskytnou své prostory a informační a komunikační technologie). Studenti také budou mít možnost krátce se zúčastnit výuky v partnerských školách.

Partnerské organizace ve všech čtyřech cílových destinacích jsou zvoleny velmi vhodně. S těmito subjekty naše škola dlouhodobě spolupracuje. Ve Slovinsku, v Itálii a v Německu jsou to vzdělávací instituce na úrovni naší školy, na kterých se cestovní ruch nebo příbuzné obory vyučují. Ve Španělsku je to pak cestovní agentura a ubytovací zařízení.

Organizace a řízení projektu

Z hlediska praktické a logistické podpory v rámci projektu bude pro studenty zajištěno ubytování, stravování, případně i doprava v místě na základě smlouvy ve spolupráci s partnerskou organizací. Doprava do cílové země a zpět bude zajištěna dopravcem z ČR, pro některé stáže bude využita doprava vlakem nebo autobusem. Všichni studenti i učitelé, kteří se stáže zúčastní, budou pojištěni kompletním cestovním pojištěním s rozšířeným krytím (vyšší pojistná částka, rizikové sporty). Pojištění zajišťuje vedoucí stáže. Případné další služby v místě stáže budou zajištěny ve spolupráci s partnerskou organizací s využitím zkušeností z předcházejících stáží. V partnerských školách budou mít studenti možnost využívat zázemí (např. informační technologie) pro průběžné zpracování výstupů. Spolupráce na stejném principu bude fungovat i v případě příjezdu studentů z partnerských škol na SOŠ CR Pardubice.

Šíření výsledků projektu

Hlavním výstupem stáže budou propagační materiály navštívených atraktivit cestovního ruchu a lokalit. Ty budou trvale umístěny v knihovně školy. Na webu školy bude umístěna podrobná zpráva o průběhu projektu, včetně výstupů stáže. Výstupy budou také publikovány na školním e-learningovém portálu. Dále bude průběh stáží a výsledky prezentovány na dnech otevřených dveří, třídních schůzkách, burzách škol a podobných příležitostech. Dalším výstupem stáže bude pak multimediální prezentace, ve které studenti představí celý projekt – přípravu, průběh, výsledky a přínosy. Za každou cílovou destinaci bude vytvořena jedna prezentace. Studenti, kteří se stáže zúčastnili, pak prezentací použijí při představení celého projektu ostatním studentům, rodičům na třídních schůzkách a potencionálním studentům na dnech otevřených dveří.

Přínosy stáží

Největší přínos stáží spatřují studenti v následujících oblastech:

- Zdokonalení jazykových dovedností
- Rozšíření geografických dovedností
- Rozšíření znalostí a praktických dovedností v předmětu marketing
- Orientace v cizím prostředí

Tandem (Freiwillige Praktika)

V rámci Programu podpory odborných praxí mají žáci, učni a absolventi středních odborných škol a učilišť (ve věku 16 - 26 let) možnost absolvovat odbornou praxi v sousední zemi, zejména v Německu. Praxe se uskutečňuje ve firmě, dílnách, sociálním zařízení či v o oblasti veřejné správy, přičemž trvání této praxe se může pohybovat v rozmezí tří až dvanácti týdnů.

Program podpory odborných praxí je určen středním odborným školám, učňovským a vyšším odborným školám. Program umožňuje mladým lidem ve věku 16 – 26 let absolvovat minimálně třítýdenní praxi ve firmách, dílnách, vzdělávacích zařízení či v institucích veřejné správy v sousední zemi. Program není určen pro gymnázia. Program je financován Česko-německým fondem budoucnosti a programem EU Leonardo da Vinci ([4]). Praxe trvá minimálně 21 kalendářních dnů a může dosáhnout délky 12 týdnů. Podmínkou účasti na programu je existence dvou partnerských institucí – přijímajícího a vysílajícího zařízení (škola, učiliště, podnik, hospodářská komora, úřad práce apod.), které se společně zaváží uskutečnit výměnnou praxi. Důležitý je "hostitelský princip", který v Programu odborných praxí funguje. Pokud jedou praktikanti z české partnerské školy na praxi do Německa, žádá o finanční podporu na pobyt a další náklady německé přijímací zařízení u Tandemu Regensburg.

Vysílající zařízení plní tyto úkoly: vybere praktikanty, dohlédne na to, aby praktikanti vyplnili "Žádost praktikanta B2" a napsali strukturovaný životopis, vyplní formulář doprovodné osoby, včas zašle všechny formuláře partnerské organizaci, po ukončení praxe se píše závěrečné zprávy.

Praktikanti obdrží evropský certifikát Europass-mobilita, který jim poslouží jako doklad o účasti na zahraniční odborné praxi a pomůže i v dalším profesním životě.

Ve dnech 10. června - 1. července 2012 se účastnilo šest studentek naší školy odborné praxe ve městě Querfurt ve spolkové zemi Sasko – Anhaltsko v SRN. Praxi zajišťovala organizace B.A.S.E.e.V v Querfurtu. Finanční podporu zajistila organizace Tandem Regensburg – Freiwillige Praktika. Studentky pracovaly v informačním centru Querfurt, v hotelu Goldener Stern, v kavárně Capri a ve Volkssolidarität.

V rámci projektu se zúčastnily také **jazykové animace**. Jazyková animace je kreativní metoda vhodná jak pro začátečníky ke zdolání jazykových bariér při prvním kontaktu s cizím jazykem, tak pro pokročilejší k překonání strachu z mluvení a z chybování. Vnáší do skupiny pohyb a dynamiku, rozvíjí iniciativu a kreativitu účastníků.

Jazyková animace není výuková metoda, ve které jde o bezchybné ovládní gramatiky a perfektní výslovnost, nejde ani o jednosměrné zprostředkování jazyka ze strany jazykového animátora. Využívá hry, pohyb, slov podobných v obou jazycích, účastníci se tedy skutečně (inter)aktivně zapojují do jazykové animace ([5]).

Zdroje:

- [1] *Řídící výbor Leonardo da Vinci* [online]. 2012. Dostupné online na <<http://www.msmt.cz/mezinarodni-vztahy/ridici-vybor-programu-leonardo-da-vinci>>
- [2] *O programu Leonardo da Vinci* [online]. 2012. Dostupné online na <http://www.naep.cz/index.php?a=view-project-folder&project_folder_id=62>
- [3] Tandem - Koordinační centrum česko-německých výměn mládeže [online]. 2010. Dostupné online na <http://www.tandem.adam.cz/clients/tandem/upload/file/pr/Image-Flyer_CZ_Web2.pdf>
- [4] *Program podpory odborných praxí* [online]. 2012. Dostupné online na <<http://www.tandem.adam.cz/sekce/skoly-a-predskolni-zarizeni/skoly/programy-a-projekty/program-podpory-odbornych-praxi>>
- [5] *Jazyková animace, Tandem* [online]. 2009. Dostupné online na <<http://www.tandem.adam.cz/sekce/jazykova-animace>>

LUCIE UHLOVÁ, ANETA LYSÁKOVÁ: GEOPARK NORTH PENNINES A HODNOCENÍ KVALITY DESTINAČNÍHO PRODUKTU ROCKY WEEKEND
Geoparc North Pennines and Evaluation of Destination Product Rocky Weekend Quality

Univerzita Hradec Králové, Fakulta informatiky a managementu, obor management cestovního ruchu

lucie.uhlova@uhk.cz; aneta.lysakova@uhk.cz

Klíčová slova: Geopark, Rocky Weekend, AONB

Abstrakt: Příspěvek představuje Evropský gGeopark North Pennines v Anglii, který je zároveň oblastí výjimečné přírodní krásy (AONB = Area of Outstanding National Beauty). Dále se autorky zaměřují na hodnocení kvality destinačního produktu Rocky Weekend, přičemž porovnávají klady a zápory tohoto destinačního produktu.

Keywords: Geopark, Rocky Weekend, AONB

Abstract: This article is presenting European Geopark North Pennines which is located in England, it is also and an Area of Outstanding National Beauty. It was awarded the status of European Geopark in 2003. Further authors focus on the evaluation of the quality of destination product called Rocky Weekend. They also compare the pros and cons of this destination product.

Úvod

Evropský geopark pod patronací UNESCO North Pennines se nachází na severu Anglie poblíž města Newcastle. Má rozlohu 2000 km². V roce 2003 se stal prvním Evropským Geoparkem v Británii. Geopark North Pennines je zároveň AONB (Area of Outstanding National Beauty). Správa Geoparku je zároveň správou AONB.

V roce 2004 se Geopark North Pennines stal členem Globální sítě geoparků. Momentálně má Globální síť geoparků 92 členů například geoparky z Číny, Malajsie, Brazílie, Japonska nebo Íránu. V současné době Geopark North Pennines usiluje o přistoupení kv Evropské chartě udržitelného cestovního ruchu, která stimuluje rozvoj udržitelného turismu v chráněných oblastech. Z přistoupení k chartě plyne několik výhod, například oblast se stane více atraktivní pro návštěvníky, důvěryhodná mezi potenciálními financujícími partnery a také má příležitost pracovat a učit se od ostatních členů v síti.

Autorky v tomto geoparku v září 2012 strávily dva týdny a jejich práce podpořila přípravu Geoparku North Pennines na pristoupení k chartě.

Zajímavosti Geoparku North Pennines

Krajina Geoparku North Pennines se utvářela přes 500 miliónů let. Obyvatelé North Pennines významně ovlivňovali krajinu osídlováním, těžbou a vytvářením dolů a lomů. Nejvýznamnější byla těžba olova v průběhu 19. století. Těžily se zde minerály jako fluorit, witerit, barytocalcit a alstonit. Mezi nejzajímavější místa Geoparku North Pennines patří vodopády High Force a Low Force, římská pevnost Whitley Castle, pozůstatky Hadrianova valu nebo také muzeum těžby olova Killhope.

Kromě těchto zajímavých míst se zde mohou návštěvníci setkat s velice bohatou faunou a flórou. Pro tuto oblast jsou typická vřesoviště, rašeliště, louky, mokřady a také lesy tvořené převážně jalovcem a jasanem. Žije zde také velké množství zajímavých živočichů jedinečných jen pro tuto oblast jako například tetřívek obecný, bělokur skotský, hraboš vodní, sluka nebo ostříž. Faunu kulturní krajiny doplňují nekonečná stáda ovcí a skotu a všudypřítomní zajíci, ježcičky a bažanti.

Na území geoparku je možné se zúčastnit honu na bělokury skotské, které jsou velice typické pro tuto oblast. Populární je také cyklistika, zájemci zde mohou využít kvalitní cyklistické stezky C2C. Pro milovníky pěší turistiky je zde k dispozici Pennine Way National Trail. Pro náročnější návštěvníky Geoparku North Pennines jsou zde dostupné i jiné aktivity jako pozorování ptáků, kanoistika, jízda na koni, lyžování či plachtění.

Hodnocení kvality destinačního produktu Rocky Weekend

SWOT analýza je zaměřena na poskytování turistických služeb Geoparkem North Pennines. Jedná se o aktivitu Rocky Weekend, která je organizována třikrát ročně. Poprvé se konala 16. květnu 2012. Je to víkendová událost, která se koná vždy v jiné lokalitě a s jiným průvodcem. Autorky se zaměřily na Rocky Weekend Bowlees, kterého se osobně účastnily dne 8/9/2012 v rámci zahraniční praxe v Geoparku North Pennines.

V sobotu se účastníci seznámí s krásami Geoparku North Pennines v podobě asi 10 mílového pochodu do okolí. Součástí túry je například návštěva vodopádu High Force. Večer se koná přednáška místního archeologa o archeologických objevech v Holwicu. Součástí přednášky je také raut.

V neděli je organizována kratší vycházka (3 míle). Průvodce se převlékne za místního básníka a horníka Richarda Watsona, který žil a pracoval

val v North Pennines v 19. století. Jeho výklad je doprovázen básněmi právě od toho básníka.

Tab. 13 SWOT analýza produktu Rocky Weekend

<p>S – silné stránky:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rozmanitá nabídka lokalit • Originální výklad • Dech beroucí krajina • Profesionální průvodci a organizátoři • Vědomostní přínos • Rozmanitá fauna a flora • Přátelská atmosféra • Zdraví prospěšná činnost 	<p>W – slabé stránky:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vysoká cena • Nepředvídatelné počasí • Horší dostupnost • Špatná infrastruktura • Fyzicky náročné – nevhodné pro seniory a malé děti
<p>O – příležitosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Velké množství jedinečných a zajímavých míst, atraktivních pro turisty • Nesčetné množství tras • Možná spolupráce s dalšími organizacemi, školami – rozšiřování působnosti • Výklad průvodce může být podán různými způsoby – přilákání nových návštěvníků • Do budoucna možné rozšíření akce na více dní, nebo se mohou konat častěji – větší finanční přínos 	<p>T – hrozby:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nedostatečný zájem návštěvníků o poskytované služby • Kvůli nepříznivému počasí – nedostatek návštěvníků • Návštěvníkům hrozí úraz při chůzi • Ohrožování a poškozování fauny a flory • Znečišťování okolí • Hrozba přírodní katastrofy • Odprodání oblasti do soukromého vlastnictví

Závěr

Z výše vypracované SWOT analýzy vyplývá, že tato aktivita je jedinečná a originální a s velkým potenciálem, odehrávající se v překrásném prostředí. Je velmi profesionálně organizovaná a ostatní geoparky v Anglii i ve světě i v ČR by si z ní mohly vzít příklad. Avšak organizátoři by měli klást větší důraz na propagaci tohoto produktu a také by měli zvážit snížení ceny. To by mohlo přilákat více návštěvníků a zvýšit zájem o aktivity poskytované Geoparkem North Pennines.

Poděkování

Tento příspěvek vznikl s podporou projektu CESKLAPES, reg. č. CZ.1.07/2.4.00/17.0002, spolufinancovaného z Evropského sociálního fondu a státního rozpočtu České republiky.

Zdroje

[1] GEOPARK NORTH PENNINES [online]. Dostupný z WWW:
< <http://www.northpennines.org.uk> />

JANA STARÁ, NELA JANUŠOVÁ: GEOPARK AROUCA A HODNOCENÍ KVALITY PĚŠÍCH TRAS

Arouca Geoparc and Evaluation of Walking Trails Quality

Univerzita Hradec Králové, Fakulta informatiky a managementu

jana.stara@uhk.cz; nela.janusova@uhk.cz

Klíčová slova: Geopark, geotopy, pěší trasy

Abstrakt: Příspěvek představuje portugalský geopark Arouca, jeho atraktivitu a potenciál v geoturismu. Poukazuje na turistické programy a aktivity, kterých se mohou návštěvníci geoparku zúčastnit. Autorky se také zaměřují na hodnocení kvality pěších tras, které provedly na základě osobní zkušenosti. Porovnávají se situací v České republice a navrhnou zlepšení nedostatků a posílení kladů.

Keywords: Geopark, geotop, Pedestrian trails

Abstract: The article is presenting portuguese geopark Arouca, his attractiveness and potential in geoturism. It is pointing out on touristic programs and activities for visitors in geopark. Eventually, authors focus on the evaluation of the quality of the pedestrian trails, which is based on their own experiences. They compare the situation in the Czech Republic and they also suggest improvement of weaknesses and enhancement of positives.

Geopark Arouca je proslulý svým výjimečným geologickým dědictvím mezinárodního významu. Má rozlohu 328 km² a zahrnuje celkově 41 geotopů. Mezi jeho nejvýznamnější atraktivity patří Pedras parideiras, obří trilobiti z Canelas, řeka Paiva, klášterní komplex Convento de Arouca, výhled Cascata das Aguieiras a vodopád Frecha da Mizarela. Orgán, který řídí a spravuje geopark Arouca, je AGA – Arouca Geopark Association. Geopark Arouca byl oficiálně vyhlášen roku 2006 a v dubnu 2009 se stal členem Evropské a Globální sítě geoparků, a od té doby je také pod záštitou UNESCO.

Na území geoparku je možnost širokého turistického vyžití. Nachází se zde 4 turistické agentury, díky kterým je možné si vyzkoušet rafting, kanoistiku, horolezectví či horskou cyklistiku. Nabízí také turistické balíčky šité na míru, podle přání a zájmu návštěvníků, např.: Discovering Arouca, Romantic pack, Weekend with friends, Rafting in Paiva River, Geological Weekend, Adventure in Arouca Geopark, Gastronomic, Cultural Tour.

Geoturismus geoparku Arouca spočívá v zaměření především na paleontologii. Jejich největší atraktivita, obří fosílie trilobitů a tzv. Pedras parideiras, jsou výborně zpřístupněny v podobě interpretačního centra, kde mají návštěvníci možnost zhlédnout 3D videa či se zúčastnit odborných přednášek o daných atraktivitách. Pedras parideiras je geologická zvláštnost, která stojí za povšimnutí, ovšem je třeba zmínit, že to není jedinečný úkaz právě zde v Portugalsku, ale podobný fenomén nalezneme i jinde na světě, například i v České republice v Železných horách. Nicméně geopark Arouca zde maximálně využil svůj potenciál, zpřístupnil kameny veřejnosti, vytvořil dokonalé interpretační centrum a pěší plošiny kolem kamenů. Právě toto všechno je příkladem dobré praxe v udržitelnosti cestovního ruchu, protože pracovníci geoparku z této atrakce dokázali udělat „velké boom“. Podat jako jedinečnost úkaz, který sám o sobě tak jedinečný není, stojí velké úsilí a Portugalcům za to patří poklona. Zvládli to mistrovsky.

Mnoho geologicky zajímavých míst, tzv. geotopů, je sjednoceno v jedné velké síti pěších tras, kterých je celkem 14. Propojení slouží především k propagaci tohoto drahocenného dědictví. Z těchto 14 tras je celkem 13 považováno za „trasy malé“ značené PR a pouze jedna je označována jako „trasa velká“, značená GR.

Hodnocení kvality pěších tras

Autorky provedly hodnocení kvality pěších tras přímo na místě, kde uskutečnily výzkumné šetření. Následné hodnocení bylo provedeno zpracováním SWOT analýzy.

Tab. 14 SWOT analýza

<p>S – silné stránky:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mnoho pěších tras na výběr • Informační letáček s popisem zvlášť ke každé trase • Velice pozoruhodná cílová místa • Počasí • Trasy jsou mimo civilizaci, což je vhodné pro lidi, kteří se chtějí toulat, příp. ztratit 	<p>W – slabé stránky:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Špatné značení cest na rozcestích (téměř žádné) • Neupravený a nevhodný povrch pro chůzi • všechny trasy jsou značeny stejnou barvou • Nedostatek informačních panelů na zajímavých místech
---	---

<p>O – příležitosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mnoho krásných a jedinečných míst (atraktivní pro turisty) • Pořádání akcí pro veřejnost, vzdělávací programy → příliv nových turistů • Geopark součástí EGN, pořádání mezinárodních konferencí → proniknutí do podvědomí veřejnosti • Spolupráce s dalšími organizacemi, př.školy→rozšiřování působnosti 	<p>T – hrozby:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kvůli špatnému značení se lidé nebudou chtít do destinace vracet + nebudou místo doporučovat dál • Turistům hrozí úraz při chůzi na špatném povrchu; nedostatek odpočívadel a míst, kde se člověk může skrýt před sluncem může při vysokých teplotách počasí vést ke kolapsu→ trasy vedou dlouhou dobu mimo civilizaci, v případě nebezpečí nikdo nepomůže • pokud o trasy nebude postaráno, tak hrozí, že zarostou a nebudou prostupné
---	--

Ze zpracované SWOT analýzy vyplývá, a autorky navrhují, že by se v geoparku měly vylepšit pěší trasy. Povrch je kamenitý, neupravený a obtížný pro pěší turistiku. Rozhodně je třeba zlepšit značení cest. Je zde plno rozcestí, značky žádné a člověk se snadno ztratí. Bylo by vhodné také barevně rozlišit jednotlivé trasy. Všechny jsou značeny stejnou barvou a v místech, kde se trasy kříží, je to velmi matoucí. Bylo by žádoucí nainstalovat informační panely, popř. beetagry, na zajímavá místa a nejlépe v anglickém jazyce, zde je totiž téměř vše psané v portugalštině.

V České republice, především díky dlouhodobému působení Klubu českých turistů, jsou pěší trasy kvalitnější. Povrch je ve většině případů upraven, značení cest je perfektní (ne nadarmo je považováno za nejlepší na světě) a celkově v České republice je téměř nemožné se ztratit. Toto je krásnou ukázkou „dobré praxe.“ Pokud by si Portugalsko, resp. Geopark Arouca, vzaly příklad z České republiky, co se kvality a péče o pěší trasy týče, pak by byli schopni naplno využít svůj potenciál území a určitě by si i trasy procházelo více turistů. Je sice pravda, že v geoparku Arouca lze nalézt velice pozoruhodná cílová místa, která opravdu stojí za to vidět, a některé geologické zvláštnosti či výhledy se zase nedají srovnat s Českou republikou. Ovšem pokud návštěvníci vědí, že cestou zabloudí a místo slibovaných 8 kilometrů nakonec nachodí dvojnásobek, protože se ztratí, pak

plno z nich pohled na krásy přírody oželí a geopark tak ztrácí potenciální zákazníky i přesto, že by jim mohl nabídnout zajímavosti a zážitky, které jinde nenajdou.

Geopark Arouca může být pro mnoho dalších evropských geoparků dobrým příkladem propojení kultury, přírody a historie do jednoho fungujícího celku. Návštěvníci sice mohou přijet za obdivováním jeho nejvíce propagovaného bohatství, jimiž jsou zkameněliny obřích trilobitů, ale zažijí mnohem více: ochutnají místní odrůdy vín, objeví horské pěší trasy v téměř nedotčené přírodě a navštíví klášter postavený z místní žuly. To vše vytváří autentický zážitek tradičního portugalského života. Pokud by se ale tento geopark chtěl stát excelentní evropskou destinací, musí pro své návštěvníky udělat více, a to především z hlediska propagace regionu a péče o pěší trasy a přírodní i kulturní památky.

Poděkování

Tento příspěvek vznikl s podporou projektu CESKLAPES, reg. č. CZ.1.07/2.4.00/17.0002, spolufinancovaného z Evropského sociálního fondu a státního rozpočtu České republiky.

Zdroje:

[2] GEOPARK AROUCA [online]. [cit. 2012-10-30]. Dostupný z WWW:
<<http://www.geoparquearouca.com/>>

4. Postery

ROSTISLAV HOŠEK: PRESTIŽNÍ SOUTĚŽ O EXCELENTNÍ TURISTICKOU DESTINACI - EUROPEAN DESTINATION OF EXCELLENCE, EDEN 2013

odbor cestovního ruchu MMR ČR, e-mail: rostislav.hosek@mmr.cz

Česká republika se již počtvrté zapojuje prostřednictvím Agentury CZECHTOURISM do prestižního evropského projektu European Destination of Excellence (EDEN). Jde o soutěž, jejímž cílem je zviditelnění méně známých destinací, které prosazují orientaci na udržitelný rozvoj cestovního ruchu. Tematické zaměření soutěže v gesci Evropské komise v roce 2013 bude zaměřeno na problematiku přístupného cestovního ruchu (ACCESSIBLE

TOURISM). V rámci soutěžních aktivit destinací cestovního ruchu na území České republiky bude znamenat tato prestižní soutěž pod gescí Evropské komise soustředění pozornosti na zajištění přístupného cestovního ruchu pro potenciální klienty se zdravotním handicapem k návštěvě turistických zařízení, zejména ubytovacích a stravovacích zařízení, dále atraktivních cílů cestovního ruchu a vhodných míst pro dovolenou a aktivní relaxaci.

Pozornost bude nutné věnovat i zlepšení kvality a úrovně zejména dopravní dostupnosti do destinací cestovního ruchu pro občany se zdravotním handicapem, ale také pro rodiny s dětmi a aktivní seniory v rámci podpory tzv. sociálního cestovního ruchu. Soutěž bude sledovat i iniciativy provozovatelů služeb v zařízeních cestovního ruchu při zvýšení profesionality personálu a jejich odborné úrovně při nabídce služeb.

V neposlední řadě bude nutné v destinacích cestovního ruchu věnovat pozornost i problematice cíleného marketingu se zaměřením na přístupný cestovní ruch pro návštěvníky všech věkových kategorií. Hodnocena bude i úroveň nabídky na webových portálech v turistických informačních centrech pro oslovení účastníků cestovního ruchu v rámci orientace na přístupný cestovní ruch v přihlášených destinacích cestovního ruchu.

Tato iniciativa Evropské komise na podporu udržitelného cestovního ruchu přispěje i v České republice k posílení návštěvnosti destinací cestovního ruchu, vstřícných zejména v mimosezónním období i pro osoby se zdravotním handicapem, což může znamenat pozitivní dopady na ekono-

miku provozu celé řady zařízení cestovního ruchu a vyhledávaných turistických cílů s bezbariérovým přístupem.

Dosavadní vítězové v této soutěži a nositeli tohoto prestižního ocenění destinace cestovního ruchu – Národní park České Švýcarsko (2009), destinace Bystřicko na Vysočině se Svrateckou vodohospodářskou naučnou stezkou podél Vírské přehrady (2010) a destinace Slovácko (2011), jsou již na současném trhu cestovního ruchu v povědomí návštěvnické veřejnosti a zájem o návštěvu těchto destinací se každoročně zvyšuje.

PETR KÖPPL: VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ CENTRUM BROUMOV: JEDINEČNÁ PŘÍLEŽITOST V JEDINEČNÉM PROSTŘEDÍ CHKO BROUMOVSKO

Agentura pro rozvoj Broumovska, petrk@broumovsko.cz

Klíčová slova: interpretace kulturního a přírodního dědictví, ekologická výchova, obnova památek

Broumovsko je pro pestrost své krajiny a přírody i pro zajímavý vývoj historický dost možná ideální krajinou k interpretaci příběhů přírody a krajiny. Do divočiny pohraničního hvozdu, který je snad jen na několika místech poznamenán lidskou přítomností, přicházejí ve třináctém století benediktini a zakládají dva kláštery. V běhu staletí komponují krajinu; největší součástí její dochované kompozice je barokní. Barokní osnova se ale ještě později vyplňuje notami broumovských statků. Zvláštní je představa předválečné průmyslové Broumovské kotliny, kde většina vsí měla trojnásobný počet obyvatel oproti dnešku. Zvláštní, inspirativní a tajemné je současné hledání starých cest v krajině, stop jejich obyvatel, stop živlů a nacházení života v ní.

Obr. 25 Broumovská kotlina - uspořádání lánových vsí. Foto: D. Velehradský

Téměř každý moment dějin lidských lze na Broumovsku svázat nebo ilustrovat zdejší přírodou a krajinou. Všechny zdejší monumentální

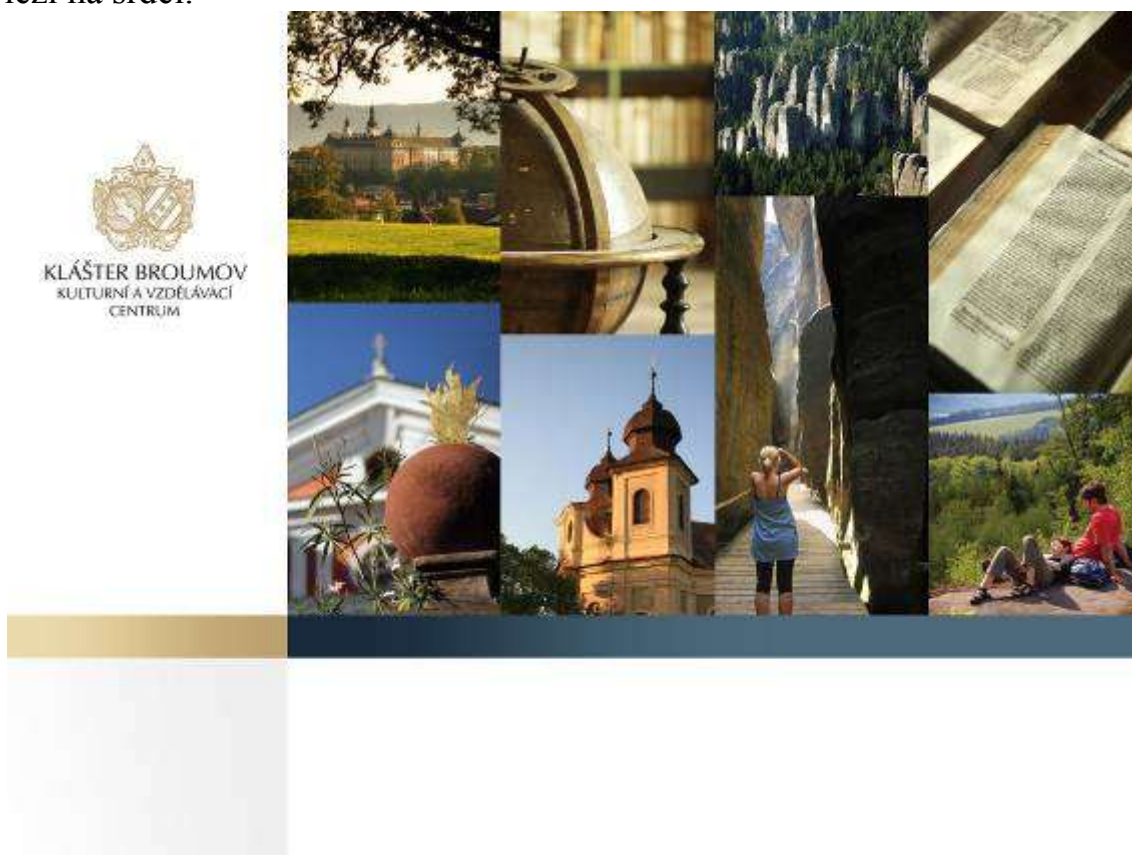
stavby jsou v nejlepším slova smyslu znamenány jedinečnými možnostmi zdejšího pískovce. Ve skalních městech (Obr. 26) nacházelo obyvatelstvo úkryt při kritických momentech historie. Jsou v nich nejen stopy po jejich objevování dávnými poutníky i současnými turisty, ale návštěvníci v nich najdou i stopy soubojů lidských idejí: od (nepravého?) letopočtu ve Sluji Českých bratří až po vyrytý symbol fašismu u Adršpachu. Konečně jsou to zase skály, které jsou zdrojnicí proudu fantazie místních obyvatel, proudu který přinesl zdejší jedinečné pověsti. Jinde, třeba v Jestřebích horách, v Brendách bratří Čapků, lze zase nacházet stopy po dobývání bohatství země. A souvislosti s využitím bohatství země a zdejší krajiny je možné nalézat ve struktuře zdejšího hospodářství dodnes. Broumovsko lze považovat za obsáhlou učebnici mnoha přírodovědných i humanitních předmětů a šanci mezi těmito předměty nacházet překvapivé mezioborové souvislosti, které stále ještě, přes snahu o zlepšení, při vzdělávání všech stupňů chybí. Rámec interpretaci zdejší přírody turistům a značku, na kterou mohou být hrdí místní, může dát regionu vznikající Geopark Broumovsko, usilující o členství v síti národních geoparků.

Obr. 26 Adršpašské skály. Foto: Jiří Malík

V prostorech zdejšího benediktinského kláštera, Národní kulturní památky, právě vzniká Vzdělávací a kulturní centrum Broumov (Obr. 27).

Jeho cílem je využít unikátní krajiny Broumova k prezentaci vazeb člověka a krajiny. Vazeb historických, vazeb zpřetrhaných, vazeb nových a dlouhodobě udržitelných. Vznik centra je příležitostí pro oživení velké části kláštera, ale i celého Broumova. Jeho dvě větve, Institut přírodovědného vzdělávání při VKCB a Institut krásných umění jsou příkladem čerpání z duchovního obsahu Národní kulturní památky. Jsou také logickou snahou využít unikátní krajiny i její historie k její podněcující interpretaci. Institut přírodovědného vzdělávání má ambici stát se místem obohacujícím poznání žáků a studentů o překvapivé souvislosti prakticky zobrazené v krajině Broumova. Může být ale i prostorem pro setkávání odborníků nad tématy sociologickými, ekologickými, kulturními, didaktickými. Vznikající centrum bude důstojným východiskem a doprovodnou „pracovní učebnicí“ pro poznávání jedinečné přírody, barokní komponované krajiny a v ní rozestých kulturních památek. Může propojit vize lidí, kterým osud této krajiny leží na srdci.

Obr. 27 Vzdělávací a kulturní centrum Broumov. Zdroj: Archiv APBR

Příroda není výkladní skříň!

- jsme součástí přírody
- přizpůsobme svoji časovou stupnici přírodě
- příroda se vyvíjí pomaleji než lidská společnost
- příroda je stabilnější než lidstvo
- většina lidských zásahů porušuje přírodní stabilitu
- člověk: 80 let, strom: 200 let, ekosystém: tisíce let, geologický vývoj: milióny let

Stále více turistů plánuje svoji dovolenou v přírodě. Tento nárůst je sice pomalý, ale stabilní. Většina návštěvníků, zejména chráněných přírodních území, přijíždí s představou odpočinku a klidu v přírodě, část z nich bez hlubších znalostí prostě jen kvůli renomé příslušné lokality. Úkolem průvodce je pak pomoci jim s orientací v zájmovém území a přiblížit jim přírodní procesy takovým způsobem, aby je návštěvník pochopil a získal pocit, že se stává součástí těchto procesů.

Prvním krokem je pochopení časových dimenzí přírodních jevů. Je potřeba si uvědomit, že oproti délce lidského života se v přírodě vše odehrává v mnohem delších časových úsecích. Jenom strom žije 200 až 300 let. Ale už vývoj a stabilizace ekosystémů probíhá v řádu tisíců let a související geologické procesy miliony let. V přírodě se také máloco odehrává naráz. Přírodní procesy probíhají dlouhodobě a mají velkou setrvačnost. To jen člověk se snaží je skokově urychlit nebo naopak zpomalit. Při dlouhodobém pozorování přírody je možno říci, že nejlépe zachovaná území (z dnešního ochrannářského pohledu) jsou ta, kde v minulosti člověk zasahoval nejméně nebo vůbec.

Zejména v chráněných územích se nedějí přírodní katastrofy, pouze zde s větší či menší intenzitou probíhají přírodní děje. Málokteré chráněné území je jen jedním ekosystémem. Ta velkoplošná jsou vždy pestrou mozaikou často velmi odlišných stanovišť a biotopů. Návštěvníkovi je třeba vysvětlit a ukázat na praktických příkladech v terénu, proč tomu tak je a jak spolu také sousedící biotopy souvisejí. Při výkladu je také potřeba zdůraznit a upřesnit laicky mnohdy nesprávný výklad pojmu „ekologie“. Obvykle je třeba připomenout, že ekologie neznamena jen ochranu území nebo jednotlivých jeho složek, ale že ekologie je nauka o souvislostech. Pak je možný i ekologický výklad v průmyslové zóně, pokud průvodce zná

všechny složky a umí vysvětlit hospodářské, sociologické i přírodní souvislosti.

Naznačený způsob práce průvodce je ovšem velmi náročný. Předpokládá alespoň rozšířené znalosti z mnoha oborů, schopnost kombinace i improvizace. Intenzivní práce průvodce, vytváření osobních kontaktů a navazování dialogů je možné jen v menších skupinách do 15ti účastníků. Pracuje přitom se stále proměnnými hodnotami. Např. druhy, které se dnes označují jako invazní a agresivní, budou za několik století domestikované a náš pohled na ně se možná změní. Záleží na nás, jaký ten pohled bude a jestli nebude znamenat vzdalování se člověka přírodě a snahu o její ovládnutí.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Interdisciplinární, informaticko-kognitivní, lingvistický a modulární rozvoj studia
CZ.1.07/2.2.00/28.0104

Název: Dobrá praxe v udržitelnosti cestovního ruchu

Druh publikace: Sborník 3. ročníku konference Dobrá praxe v udržitelnosti cestovního ruchu

Editor: prof. RNDr. Josef Zelenka, CSc.

Počítačová sazba: prof. RNDr. Josef Zelenka, CSc., Ing. Věra Palánová

Foto na obálce: Ing. Martina Pásková, Ph.D.; prof. RNDr. Josef Zelenka, CSc.

Rok a místo vydání: 2013, xxxxxxxx

Náklad: xxxxx

Vydání: první

Vydalo nakladatelství Gaudeamus Hradec Králové jako svou 1182. publikaci.

ISBN 978-80-7435-241-6